

DOCUMENTA HISTORICA 53.
Az SZTE BTK Történész Diákkör kiadványa

NAVIGATIO
SANCTI BRENDANI ABBATIS

SZENT BRENDAN APÁT
TENGERI UTAZÁSA

Fordította, sajtó alá rendezte és a bevezetőt írta:
MAJOROSSY JUDIT

*JATE*Press
Szeged 2001

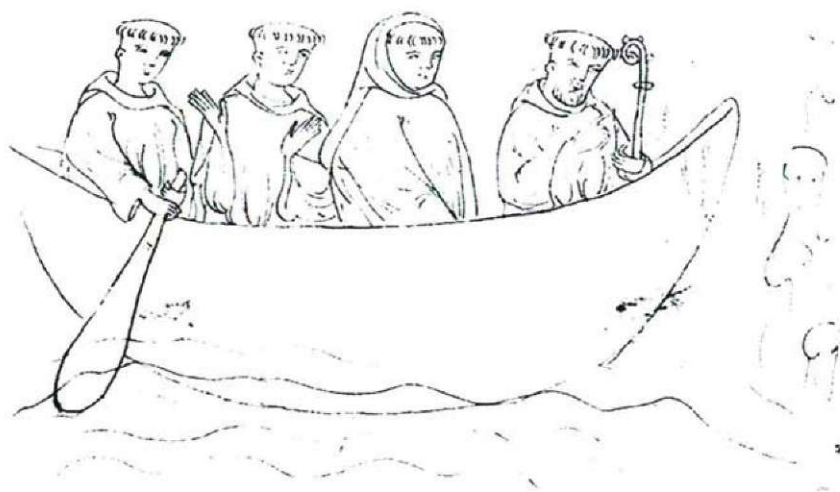

DOCUMENTA HISTORICA 53.
Az SZTE BTK Történész Diákkör kiadványa

NAVIGATIO
SANCTI BRENDANI ABBATIS

SZENT BRENDAN APÁT
TENGERI UTAZÁSA

Fordította, sajtó alá rendezte és a bevezetőt írta:
MAJOROSSY JUDIT

*JATE*Press
Szeged 2001

A dokumentum forrása:

Carl Selmer. *Navigatio Sancti Brendani Abbatis from Early Latin Manuscripts.*
Publications in Mediaeval Studies, 16.
New York: University of Notre Dame Press, 1959.

A kötet illusztrációi az 1330/60-as évek körül,
a csehországi Český Krumlov minorita kolostorában készült
*Liber Pictus*ban megrajzolt Szent Brendan legendából valók.
Krumauer Bilderkodex: ÖNB, Codex 370. Facsimile-band. Codices selecti, 13.
Graz: Akademische Druck und Verlagsanstalt, 1967. (156v–171v).

Lektorálta:

VAJAY SZABOLCS, HUNYADI ZSOLT, SZENDE KATALIN

A fordítást az eredetivel egybevetette:
ORMSBY-JUHÁSZ ÁGNES

Sorozatszerkesztő:

MÜLLER LÁSZLÓ, PÁNDI LAJOS

Készült az SZTE Történeti Intézet,
a BTK HÖK és a Közép-Európai Egyetem
Középkortudományi Tanszékének támogatásával.

© SZTE BTK Történész Diákkör, 2001
© Majorossy Judit, 2001
HU-ISSN 1216-0954

BEVEZETÉS

„Oly szigeten, hol a szikla,
ott élnek, ahol velem
nézne le a hullámokra.

Ütemes tengeri zene
taraj tarajon, az Úrnak
örökös himnusz zengeni...

Figyelnék madársereget
hatalmas bálnát és egyéb
csodás tengeri szörnyeket.”

(VI. századi ír remete)

A National Geographic egyik régi száma Tim Severin expedíciójáról, amely magyar nyelven is olvasható, az alábbi címmel tudósít: „Brendan utazása, avagy ír szerzetesek fedezték fel Amerikát?” Szent Brendan neve persze a mai olvasó számára vajmi keveset mond. Igaz, miért is ismernénk egy VI. századi szentéletű ír apát nevét, akinek ráadásul számtalan névrokona volt a kora középkorban amúgy is a „Szentek Szigete”-ként számon tartott országban. „Írország tizenkét apostola”, az ismertebbek, Szent Patrik, Szent Brigid, Szent Kolumbán, Szent Finian között a clonferti Szent Brendan is előkelő helyet foglal el az ír kereszténység történetében. Természetesen minden népnek megvannak a maga népszerű történelmi alakjai, akik az adott ország történelmében kiemelkedően fontos szerepet játszottak, de a külföld számára mégis az ismeretlenség homályában maradtak.

A clonferti Brendannal, a „Tengerésszel” azonban a kontinensen is számtalan helyen találkozhatunk, pedig nem tartozott a Szent Kolumbán nevével jelzett ír misszionáriusok közé, akik a barbár pusztítások elmúltával az elszigetelt Írországból Nagy Károly Európájába magukkal hozták a keresztény eszméket. Ellenkezőleg, a VIII. századi Európa lakói valószínűleg még semmit sem hallottak arról a VI. században élt ír apátról, akinek „kalandjai” három-négy évszázaddal később igen népszerűek lesznek. Természetesen az átalakuló pogány kelta világban nem a keresztény hitet terjesztő apát „unalmas” élettörténete az, ami évszázadokon át ébrentartotta az emberek érdeklődését. A *Navigatio Sancti Brendani* című „utazásregény” világot járt hősként mutatja be Brandant, aki a „Szenteknek Igért Föld” keresése közben behajózza az Atlantikum számos szigetét, felfedezi a kor embere számára oly misztikus, végtelen óceán világát.

A sziget, a végtelen, átláthatatlan és szinte áthatolhatatlan vízrengeteggel „körülbástyázott” világ az ember tudatában, mint a túlvilági élet színtere, ősrégi toposz. Az „*Insulae Fortunatae*” zárt és ezáltal titkos világa, a tökéletes gondtalanság elképzelésével összekapcsolódva már a korai antik hagyomány-

ban megtalálható. Az akkori térképeken „*extra orbem*”, az ismert észak-afrikai partoktól nyugatra, a végtelen óceán túloldalán találhatjuk meg.

A keresztény szellemiséggel átitatott középkorban természetesen bűn lennie az elysiumi túlvilágot keresni, de a Szentek Földjére, a paradicsom szigetére való megérkezés minden keresztény ember számára hőn áhított cél. Az írek az akkori világ szélén, saját állításuk szerint, a paradicsom kapujában, e vége-láthatatlan óceán szomszédságában éltek, így talán nem is olyan érthetetlen, miért éppen egy ír szerzetes nevéhez kapcsolódik ez az utazás.

Az európai tanult kultúrában a reneszánsztól kezdve a mai napig az ókori világ tengerélménye a meghatározó, az Odüsszeusz által végigjárt tengeri szörnyekkel benépesített szigetvilágot ismerjük. A középkori ember tengerképe majd csak a felfedezések korában került előtérbe, holott ennek nyomait már korábban is fellelhetjük. Ez azonban nem az elsődleges forrásokban, hanem a legendákban csapódott le. A középkorban a tenger mellett élő emberek számára a mindennapi élet szerves részét jelentette a víz közelsége és a hajózás. A tengerészek jól ismerték az általuk behajózott vizeket, mégis számtalan ismeretlen veszéllyel kellett szembenézniük, és a nyílt óceán, a kiszámíthatatlan tenger csodái állandóan foglalkoztatták képzeletüket. Éppen ezért lehettek érdekesek számukra a *Navigatio* történetei, amelyekben Szent Brendan a horizonton túli tengeri világ szigeteiről mesél, csodás kalandokat él át, és mivel jámbor keresztény ember, Isten minden veszedelemtől megmenti.

Mindezek után feltehetjük a kérdést, mégis hogy vetődhet fel ezzel a meg-lehetősen mesésnek tűnő történettel kapcsolatban Amerika? Egyesek szerint sehogy. Tim Severin, aki 1976/77-ben egy, a *Navigatio*-ban leírtak alapján megépített bőrcsónakban szerencsésen megtette a feltételezésekre alapozott, Brendan-expedícióként híressé vált hajóútját Grönlandon keresztül egészen Újfundlandig, úgy gondolja, technikai indokok alapján nem teljesen kizárható a távoli kontinens partjainak elérése. Vannak azonban olyan kutatók, akik minden tudományos tiltakozás ellenére azt állítják, hogy az írek még a vikingek előtt „felfedezték” az új kontinenst. E bevezetőnek nem az a célja, hogy messzemenő tudományos alapossággal ítéletet mondjon a kérdésben, csupán az, hogy a szöveg magyar fordításának kiadásával egyidejűleg röviden bemutassa a középkori művelődéstörténet egyik igen érdekes és Magyarországon talán kevésbé ismert szeletét.

A Szent Brendan utazásait leíró kora középkori *Navigatio Sancti Brendani* az idők folyamán teljesen függetlenné vált attól a történelmi háttértől, amelyben főhősünk, Szent Brendan élt, és minden valószínűség szerint a keresztény hitet terjesztette. Mégis fontos, hogy képet kapjunk Írország történelmének „aranykoráról”, arról a VI. századról, amely a kelta kereszténység virágkorát jelentette. Szükséges ez azért is, hogy láthassuk, mi az, amit a szöveg megőrzött az önálló, monasztikus kelta egyház korából, és melyek lesz-

nek azok a sajátosságok, amelyek a római egyházzal történt végleges egyesülés és a bencés szerzetesség átvétele utáni időszakhoz köthetők. A szövegben, feltehetően X. századi keletkezése miatt, ez utóbbi jegyek dominálnak, ám mégsem felejtethjük el, hogy a *Navigatio* az ír–kelta kultúrtörténet szerves része, attól elválaszthatatlan.

Anélkül, hogy részletekbe bocsátkoznánk két fontos jellemvonást tartunk érdemesnek megemlíteni a korai ír kereszténységgel kapcsolatban. Az egyik a szerzetesség domináns szerepe, az ún. monasztikus egyház. A IV–V. századi kontinentális egyház adminisztrációs központja a város volt, itt székelt a püspök, aki a szakrális és az egyházi törvénykezési feladatokat ellátta. A korábbi gazdaságát, a pásztorkodást és a mezőgazdasági életformát megőrző kelta társadalom számára azonban, ahol a városnak nem voltak előzményei, idegen volt a római püspökségi rendszer. Miután a barbár támadások időlegesen elvágták a szigetet a kereszténység központjaitól, a kelta egyház izolált fejlődésnek indult. Az ír társadalmi rendszer, amelyben fontos szerepet játszott a rokonság és a személyes uralom, nagyobb hajlandóságot mutatott az apát vezetése alatt álló monasztikus család (*familia*) koncepciójának befogadására. Így az egyházszervezet a korai időszakban nem területi, püspöki adminisztrációs egységekre oszlott, hanem az alapító szent szabályait követő, szétszórva elhelyezkedő monasztikus családok, *paruchiák* alapján szerveződött. Ennek megfelelően a *jurisdictio* is az apát kezébe került, bár a püspök legfőbb egyházi méltóságát megőrizte, a szentségeket és a lelkigondozás feladatait ellátta. A monasztikus szervezet azért terjedt olyan gyorsan, mert ez lehetővé tette a helyi uralkodó családoknak, hogy saját földjükön „egyházat” alapítsanak, melynek élére apátként saját rokonaikat tették. A keresztény Európában a közösségek vallásos tisztelete mártírjai, korai püspökei felé irányult, az ír szigeten ezek hiányában az alapítókat tisztelték szentekként. A monasztikus életforma, bár sok hasonlóságot mutat a bencés szerzetességgel, némiképpen eltért attól. Az ír regulák (az alapítók által előírt elvek) jellemzője, hogy inkább a „tökéletesedés tükrét” tartották a szerzetesek elé, semmint a bencés értelemben vett, a mindennapi élet részleteire kiterjedő szabályzatot. A bencés életforma fontos eleme a közösségi élet, közös *dormitorium*, ebédlő, stb. Bár a korai ír kolostorokban is találunk közösségi termeket, mivel az írek nagyobb hangsúlyt fektettek az egyéni vallásosságra, számos elem inkább a remeteség irányába mutat. Igen jellemző például, hogy a lakócellákat (*clochán*) általában egy, néha két szerzetes lakta. Az engedelmisséget még a bencés gyakorlatnál is szigorúbban értelmezték.

Másrészt az ír–kelta kereszténységről beszélve nem szabad elfeledkeznünk a kelta lelkiség megnyilvánulásairól sem. Az ír–kelta vallásosságra jellemző a személyes áhitat fontossága, az önsanyargatás, a zárándoklat, illetve a misszió kiemelkedő szerepe, valamint a remete életforma iránti fogékony-

ság. A kelta egyház messze földön híres volt aszkézisre való hajlamáról, és az aszketikus tanítások megnyilvánulását a mártíromsággal kapcsolatos nézeteikben is felfedezhetjük. Az írek nem csupán azokat tartották mártíroknak, akik meghaltak hitükért (az ír kereszténység esetében erre nem is nagyon volt lehetőség, mert a térítések nem követeltek véráldozatot), hanem azokat is, akiknek aszketikus életvitelük Krisztusért történő áldozatnak minősült.

Ugyanezen aszketizmusra való hajlam nyilvánul meg a penitenciálék szíborúságában, illetve Szent Kolumbán „regulájában” is. Kedvelt önsanyargató gyakorlat volt a *vigilia crucis* (*crossfigell*), a széttárt karokkal állva, esetenként fekvé végrehajtott végtelenül hosszú imádság. Sok ír szentről feljegyezték, hogy a jéghideg vízbe alámerülve egész éjszaka sanyargatta magát. Természetesen a böjtölés és az önkorbácsolás sem volt ismeretlen gyakorlat. A penitenciálék fontossága (különböző bűnökre kiróható büntetések „jegyzéke”, amely ír missziós közvetítéssel kerül majd át a Karoling kori kontinensre), és ezzel összefüggésben a mindennapos fülgyónás is (szemben a korszak kontinentális nyilvános gyónásával) a „privát” vallássosság irányába mutat. Hasonlóképpen a lelki vezető kiemelt szerepe, amely feltételezések szerint a kelta vallási gyakorlat elemeként élt tovább, szintén egyedi jellemvonás: „Mindenki, akinek nincsen lelki barátja (*anmchara*), olyan mint a test fej nélkül.”

Az önsanyargatás és az aszketizmus legjellemzőbb megnyilvánulási formája mégis a *peregrinatio* volt. Persze itt nem a középkorból jól ismert hagyományos zarándoklatokra kell gondolnunk, hanem azon önkéntes száműzésekre, amelynek során a *peregrinus* Krisztusért saját hazáját örökre elhagyva távoli idegen, barbár, esetleg teljesen elhagyatott helyekre vándorolt. A korban az önsanyargató zarándoklás vágyával útnak induló ír szerzetesek bőrcsónakjai mindenhol felbukkantak az Írországot környező tengereken és sokan közülük magányos szigeteken, távoli földeken szálltak partra. Dicuil művében, a *Liber de Mensura Orbis Terrae*-ben megemlíti ir anachoréta szerzeteseket Izlandon, a Feröer-szigeteken, valamint az ír és a brit szigetek környéki kisebb szigeteken. A viking forrásokban *papar* néven bukkannak fel ezek az ír szerzetesek, akik már a vikingek előtt elhajóztak Izlandra és talán Grönlandra is. Az európaiak természetesen inkább a missziós tevékenységükről híres ír *peregrini*-t ismerik, az ionai Szent Kolumbát, a bobbioi Szent Kolumbánt és a Sankt Gallen-i kolostor névadóját, Kolumbán társát, Szent Gált.

A *Navigatio* Szent Brendanja a „*peregrinus pro Christo*” megtestesítőjévé vált, aki éppúgy, mint a tengeri szigetekre szétrajzott társai, Nora Chadwick szavaival élve „üdvözlésének helyét keresve” indult el tengeri zarándoklatára. Ő lesz az, aki a kelta szerzetesség ezen sajátos vonását, az aszketikus utazás eszméjét történetével a középkori Európában széles körben ismertté teszi.

Szent Brendan az V. század utolsó harmadában született (484/486), valahol Tralee közelében. A legenda szerint Szent Patrik megígérte születésének

idejét mondván, hogy a halála utáni 120. esztendőben fog világra jönni egy bizonyos Brendan, aki szent ember lesz. Egyértelműen látszik az a törekvés, hogy a később nemzeti szentté emelt Patrikkal valamilyen kapcsolatba hozzák Szent Brendant, mindemellett az említett év nyilván elírás, hiszen Szent Patrik 460 körül halt meg, Szent Brendan pedig 485 körül született. Legendája szerint már szopós gyermekként Szent Ita híres kolostorába került (Killeedy, Limerick m.) és öt esztendőre a Szent Brigid utáni legnépszerűbb ír női szent gondozására bízták. Szellemi műveltségét egy bizonyos, az életrajz szerint nem csupán keresztelőjének, de szellemi atyjának is tartott Erc püspöktől kapta (Tralee, Kerry m.), aki később a papi szentségeket is kiszolgáltatta neki. Érdekes megfigyelnünk, hogy az V. század végén Brendan még egy püspök nevelése alá kerül, őt magát azonban már híres apátként tartják számon. Ez valószínűleg a monaszticizmus térhódításának jele.

Alapításából következően „egyházatyai” tevékenysége egész Nyugat-Írországra, főként a Dingle félszigetre, Kerry, Clare, Galway megyék területére, illetve a Shannon folyó kisebb szigeteire terjedt ki. Számtalan monostor alapítását tulajdonítják neki és a krónikák feljegyzése szerint Szent Brendan családja, az általa leírt, angyal diktálta életszabályzat szerint élők közössége, háromezer szerzetesből állt. A *familia Brendani* központja Clonfert (*Clúain-ferta Bréniann*) monostora lett, amelyet 558 vagy 564 körül hozott létre. Feltehetően a Galway megyei Lough Corrib partján fekvő Annaghdown (*Eanach-duin*) női monostor alapítása is az ő nevéhez fűződik, amelynek apátnőjévé leánytestvérét, Brigát tette. Utoljára egy érdekes monostort említenék, amely a hagyományok szerint szintén Szent Brendan alapításai közé tartozik. Mayo megye északi partvidékénél fekszik Inishglora (*Inisgluaire*) szigete. A szigetről Giraldus Cambrensis így ír *Topographia Hibernica* című művében: „Con-naught-tól (t.i. a grófságtól) nyugatra a tengerben van egy sziget, amelyről azt tartják, hogy Szent Brendan szentelte meg. Ezen a szigeten az emberi holttestek nem temetnek el és nem indulnak oszlásnak, hanem a szabad ég alatt romlás nélkül megmaradnak. Itt az ember valamiféle csoda folytán láthatja és megismerheti nagyapját, dédnagyapját és üknagyapját, őseinek hosszú sorát.” Itt jegyezném meg, hogy a Brendan nevéhez kapcsolódó két leghíresebb kolostor ír neve talán kapcsolatban áll ezzel az érdekes tradícióval. Ugyanis *Árd-ferta* jelentése „a sírok magaslata,” *Clúain-ferta*-é pedig „a sírok mezeje”. A Sírok Mezeje a szent evilági életétől való búcsúzásának színhelye, ahol az évkönyvek feljegyzése szerint 577-ben, másutt 583-ban „a halálát követő teendőkről intézkedve, az isteni szentségek által megerősödve eltávozott tanítványai köréből”.

Szent Brendan életrajzából, ha sok konkrét adat nem is, annyi mindenesetre kiderülhet, hogy korának igen kedvelt alakja volt. Már nem sokkal halála után legendák sokasága fonódott élete köré, és a folklór más hőseinek ka-

landjait, meséit is neki kezdték tulajdonítani. Némiképp természetes, hogy a népszerű személyiségek tipikus sorsára jutott, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy egy keresztény hitet terjesztő kolostoralapítóról van szó. A kora középkor Európájában mindenütt nagy tisztelet övezte a keresztény hit kiemelkedő képviselőit. A *Vita Sancti Brendani* historikus élettörténet monasztikus hagyományokra épült, és magán viselve az ír-kelta előzmények jegyeit, beleilleszkedett az európai hagiográfiai irodalomba. A *Vita*-ban is fellelhető néhány életrajzi elemre tett homályos utalást leszámítva, az élettörténet másik változataként emlegetett *Navigatio Sancti Brendani* teljesen egyedi alkotás, amely önálló, a *Vita*-hoz képest meglehetősen homogén formában terjedő szöveggként bukkant fel Európa számos kolostorának kéziratai között. Érdek, hogy a két szöveg majd csak később, a XIV. század körül, kerül igazán kölcsönhatásba egymással. A kéziratokban ekkor már keverednek az életrajzi adatok és az utazás történetének elemei. Elsősorban a *Vita* részletei kerültek bele a *Navigatio* szövegekbe, és azok prológusaként, vagy epilógusaként bukkantak fel. Előfordult azonban, hogy a *Navigatio* épült bele helyenként teljes egészében, máshol töredékesen, éppen csak megemlítve a *Vita* kéziratokba. A *Navigatio* népszerűségét azonban leginkább az önálló utazástörténet közel 120 fennmaradt latin nyelvű kézirata jelzi.

Az utazásregény számtalan kéziratának közös forrását illetően a kutatás csupán homályos feltételezésekre támaszkodhat. Nem tudni ugyanis, hogy volt-e a szövegnek Írországból lejegyzett korai változata, és ha volt, mikor keletkezett. Azon a valószínűleg helytálló elképzelésen túl, hogy a szerző ír származású lehetett, nincsen semmilyen adat arra nézve, hogy ki írta le először a történetet abban a formában, ahogyan aztán a századok folyamán szinte változtatások nélkül elterjedt. Vannak kutatók, akik azt állítják, hogy a szent halálát követően, még a VI–VII. században létezett valamilyen egyszerű latin egyházi feljegyzés az Ígéret Földjének kereséséről, és ennek elemei kerültek át a pogányabb színezetű ír utazásregényekbe. A szöveg korai megléte ellen szól, hogy *Oengus Féilire*-je (800 körül) megemlíti ugyan a szentet, de még semmilyen, általa tett utazásról nem tud. A IX. századi liturgiai gyűjtemény, a Tallaght Mártírológium azonban március 22-e alatt már megemlékezik az „*egressio familiae Brendani*” eseményéről. Egy ilyen kijelentés feltételezi, hogy az olvasók tudták, hogy Brendan családja, vagyis kolostori közössége hova indult el. Egy 900 körül keletkezett latin nyelvű litánia a következőket tartalmazza: „Segítségül hívom mindazon hatvanat, akik elkísérték Szent Brendant az Ígéret Földjének keresése során.” Valószínűleg ezzel egyidőtájt, a IX. század eleje körül keletkezett a Kathleen Hughes által „Irish Litany of Pilgrim Saints”-nek elnevezett ír nyelvű, minden bizonnyal Lismore-ban (Waterford m.) lejegyzett litániaszöveg, amelyben többször előfordult mind a szent, mind az által végrehajtott utazás. A IX. századra tehető, néhány ír szent

életéről szóló munkában is felbukkan Brendan alakja, aki csodálatos szigetet látogatott meg. Ezek az említett bizonyítékok a „Zöld Sziget”-ről Brendan már a IX. század végén egy legenda hőseként mutatják be.

E források azt mutatják, hogy az utazás legendája a IX. század elejére már biztosan kialakult, de vajon az általunk ismert szöveg ősváltozata is létezett-e már? Egyes kutatók szerint igen, mások inkább a X–XI. századi keletkezés mellett kardoskodnak. Abban a legtöbben egyetértenek, hogy a szöveget a kontinensen írták le, ugyanis az Írországot ért viking támadások és rombolások miatt a korábbi virágzó kolostori élet megszűnt, és hosszú átmeneti időszak után, csak a XI–XII. században éledt újra a kolostori írásbeliség. Az írók tudósok a klasszikus kor örökségével a kontinensre menekültek, ahol a X. század során a Rajna mentén és Lotharingia területén számtalan kolostort, illetve iskolát alapítottak, és a *scoti* szerzeteseket (a kora középkorban *Scotia Maior*=*Hibernia*, így a forrásokban a *scotus*=ír, a XII. századtól kezdve a *hybernici* elnevezés is megjelenik majd, de gyakran keveredik a kettő) magas szintű műveltségük miatt sokszor hercegi udvarokba hívták nevelőkként, tanácsadókként, esetleg még diplomataként is. Carl Selmer állítása szerint ezek az írországi menekültek, köztük nyilván főként a Szent Brendan klánjából származók, illetve azok a kerry-i emberek, akik körében Szent Brendan kultusza feltehetően kialakult, hozták magukkal a kultuszt és esetleg az utazástörténetet is. A szerző jól ismerte az ír hagiográfiát, földrajzot és történelmet, az írek által behajózott tengereket és természetesen a kelta elemekkel teli folklórt. Mindemellett a *Navigatio* széles latin műveltségéről tanúskodik. Mivel a Karoling, illetve később az ottói „reneszánsz” idején a *scoti* szerzetesek képviselték a legmagasabb szinten a korábbi latin műveltséget, az ír viszonyokra nézve széles körű tudása pedig csakis egy onnan származó szerzetesnek lehetett, így feltehető, hogy az általunk keresett szerző egyike volt a szárazföldre menekült *scoti*-nak.

A lotharingiai kolostorreform néven ismert bencés szerzetesi mozgalom kiindulópontja a lotharingiai Metz közelében fekvő, Szent Chrodegang püspök által a VIII. század közepén alapított Gorze kolostora volt. Az aszketikus gorzei szellemiség, amely a szent egyszerűséghez való visszatérést hirdette, a X. században Lotharingia más szerzetesi közösségeiben is elterjedt, és két újabb kiemelkedő centruma, a Trier melletti Sankt Maximin és a regensburgi Sankt Emmeram kolostor lett. Nagy Ottó (936–973) és testvére, Szent Brunó kölni érsek (953–965) is támogatta ezt a lotharingiai aszketikus szellemiséget és annak terjesztésére törekedett. Selmer szerint ebbe a reformáramlatba nagyon is beleillik a *Navigatio* igen egyszerű, ugyanakkor a keresztény szellemiséggel erősen átitatott szövege. Az általa feltételezett X. századi keletkezés időszakában, a normann invázió elől menekülve a Trier melletti Sankt Maximin reformkolostorban egyszerű szerzetesként (*frater conversus*) élt egy bi-

zonyos Israel püspök, akit Scottigenának, máshol Brittonak neveztek. Kiemelkedő műveltségét tekintve szerinte ő lehetett a *Navigatio* szerzője. Erudícióját kortársai is ismerték és tisztelték, valószínűleg ezért hívták a 930-as években a császári udvarba hercegi nevelőnek. Brunó kölni érsek és birodalmi kancellár mellett Israel feltehetően politikai szerepet is játszott, és ő az egyetlen méltóság nélküli személy, aki részt vett a 947-es verduni zsinaton. Selmer fejtegetése szerint hírnevéhez a *Navigatio* látomástörténete is nagyban hozzájárult és egyben ajánlólevélként is szolgált az udvarba való meghívásához. Elméletének igazolására a Sankt Gallen-i Walahfrid Strabo szerinte analóg példáját hozza fel, akit miután 827 körül megírta a *Visio Wettini* című látomásregényét hamarosan meghívták hercegi nevelőnek. Lehetséges, hogy Strabo meghívása nem csupán a „pedagógus”-nak, mint egy igen hatásos vízióalkotás szerzőjének szólt, hanem politikai célzata is volt, hiszen alkotásában Strabo Nagy Károlyt a Pokol fenekére küldte. Csakhogy a *Navigatio*-ban semmilyen politikailag kihasználható célzás nincs, és semmivel nem tudjuk alátámasztani, hogy a szerző valóban Israel volt, aki ennek a művének köszönhette volna politikai karrierjét.

A Selmer által említett két fennmaradt (!) legrégebbi kézirat valóban Lotharingia területéről származik. A X. századi Lotharingia a mai területétől északra, a Rajnától a Németalföldig és a csatornáig fekvő területet is magában foglalta. A normann fosztogatások elől az ír, walesi és breton menekültek főként ezen a vidéken telepedtek le, és az itteni kolostorok életében játszottak fontos szerepet. Még az is elfogadható, hogy a *Navigatio* szellemisége illeszkedik a Nagy Ottó nevével jelzett „ottói reneszánsz” irodalmi áramlatába. A hihetetlenül nagyszámú hagiográfiai feljegyzés miatt ezt a korszakot a „hagiográfia kora”-ként is szokták emlegetni. A szentek életrajzain túl megjelennek a vízióirodalom korai alkotásai is és ekkor kezdik krisztianizálni, keresztény köntösbe öltöztetni a klasszikus kor „pogány” alkotásait. Ha alaposabban megnézzük, a *Navigatio* lehet a szent életrajzok része, lehet vízióirodalmi alkotás; ugyanakkor a pogány elemek krisztianizálásának tendenciája is felfedezhető benne. A szöveg több szempontból is érdekelhette a királyi udvart, mint egy missziós apát, tanító története illetve, mint egy „földrajzi felfedező” utazása. Mindezen érveket figyelembe véve Carl Selmer azt állítja, hogy a *Navigatio* történetét egy *scotus* (esetleg az említett Israel) kompilálta Lotharingában (feltehetően a trieri Sankt Maximin kolostorban) a X. század közepe táján. Számára tehát érhető, hogy a korai kéziratok miatt elsősorban erről a vidékről kerültek elő.

A szakirodalomban Selmer hipotézise több oldalról elutasításba ütközött. Elsődleges érvként azt hozták fel ellene, hogy ha a *Navigatio* a X. századi bencés kolostorreform, az ún. Gorze-mozgalom centrumában keletkezett volna, akkor a kolostori élet kialakítására vonatkozó előírásoknak, szokásoknak,

ceremóniáknak a reformra utaló jegyeit jobban ki lehetne mutatni a szövegben. A *Navigatio* kolostori életre utaló egyes részletei az ír kolostorok bencés reformja előtti korszakra utalnak. A peregrináció központi szerepéből pedig arra lehet következtetni, hogy a viking támadások előttre tehető a szöveg keletkezése. Az ír zárandoklatot ugyanis sohasem a mártírság motiválta, és a vikingek megjelenését követően a *Navigatio*-ban ábrázolt, a lelki felemelkedés útját kereső, önkéntes *peregrinus* alakját a kolostori előljárók már nem állítják követendő példaként a szerzetesek elé. Az egykori „hajózó szerzetes”, aki a sivatagi remeték példáját követve az óceán szigeteire „menekült” a világ elől, a *Navigatio*-ban még felbukkan. A X. században azonban, az említett okok miatt, már a védett cönobita közösség létformája jelenti az ír szerzetesség eszményét. Ha ezt az érvelést fogadjuk el, akkor a *Navigatio Sancti Brendani* szerzője valamikor a IX. század elején (esetleg a VIII. század legvégén) jegyezhetette le alkotását. Más kutatók ellenérvei szerint Selmer egyáltalán nem veszi figyelembe a *Navigatio* hasonlóságát az ír utazásregényekkel, és az említett krisztianizálást elsősorban az antik elemek krisztianizálásaként, nem pedig az ír–kelta *immram*-toposzok isteni köntösbe öltöztetéseként állítja be.

A végleges szöveg lejegyzésénél nyilvánvalóan sok tényező játszhatott szerepet, de mivel bizonyítható adataink nincsenek, nehezen dönthető el, hogy a különböző hipotézisek közül vajon melyik jár legközelebb az igazsághoz. Tulajdonképpen bármelyik században is keletkezett ez az utazásregény, a középkori Európában igazi virágkorát, a latin kéziratok mennyiségéből és a népnyelvi fordítások megjelenéséből következtetve, a XII. században és azt követően élte.

A már említett lotharingiai, illetve a franciaországi Cluny központú vallásos reformmozgalmak nyomán a X. századtól az európai kolostorokon keresztül egy aszketikus hullám indult el. A keresztény hitélet középpontjába az aszkéta önmegtartóztatás, a sátán mítosza és a haláltudat került. A keresztény aszkézis történetei és a vízióirodalom alkotásai éppen ezért lettek népszerűek ebben az időszakban. A X–XI. század „*vita evangelica et apostolica*” jelszavával jelzett korában, amikor a Nagy Károly által hivatalosan tiltott remeteség ismét felbukkant, és az elvilágiasult vallásosságtól elfordult nép százával látogatta ezeket a remeteket, hallgatta a vándorprédikátorokat, nyilván nem véletlen a *Navigatio* egyre gyakoribb előfordulása. A szöveg naiv egyszerűsége, jámbor szerzetesei és remetái mintha az őskeresztény hit és vallásosság egyszerűsége iránti igényre rimelnének.

A XII. század folyamán a szöveg két irányba fejlődik, kimutatható egy délkeleti irányba, a Rajna mentén Németországban elterjedő csoport és egy északkeleti irányban, főként Brabant, Németalföld és Észak-Németország területén ismert szövegváltozat. Az alsó-rajnai Brendan történet csoportja „né-

met változat"-ként vált ismertté, melynek azután számos népnyelvi példánya került elő. A XIII. században kikristályosodó egyedi történet a latin verzióval ellentétben megváltoztatta az utazás motivációját, az epizódok felépítésének egységét azonban érintetlenül hagyta. Ebben az esetben a tengeri utazás fő motivációjává a kíváncsiság és a hitetlenség válik. A „német változat” újabb elemekkel gazdagodva a XV. században Brendan-népkönyvként jelenik meg, nyomtatott formában.

A Brendan-történetek népszerűségét nem csupán a középkori szöveg és a fordítások sokasága jelzi. A felfedezések korában a *Navigatio* „olvasottságán” túl a nyugati vizeken keresendő Brendan-sziget mítosza számtalan kalandor „felfedező” készítetett sokszor igen költséges tengeri utazásra. Kolumbusz útját követően VI. Sándor pápa 1493. május 4-én kiadott bullájában egy képzeletbeli észak–déli vonalat kijelölve az attól nyugatra fekvő, felfedezett és még felfedezetlen szigeteket tulajdonként a mindenkori spanyol uralkodónak adományozta. A bulla által említett felkutatandó szigetek között találjuk *Brandanus* szigeteit is.

A különös ködlepte sziget a XIII. század legvégén, illetve a XIV. században jelent meg a térképeken. Egyes források szerint a szigetet eleinte Írországtól délnyugatra, az ír partoktól nem messze ábrázolták. Az erre példaként felhozott 1375-ös katalán térképen azonban ezen a helyen a Braz-íl sziget található. Elképzelhető, hogy eleinte a Hy-Brasil ír–kelta túlvilág egyik szigetét tekintették a Szent Brendan által megtalált szigetnek. Szent Brandanus szigete néven azonban nem Írországnál, hanem egyértelműen az ókori „Szerencsés szigetek” között bukkan fel Afrika partjainál. A Hereford katedrális ökörbőr, eredetileg feltehetően oltárra készült térképén „*fortunate insulee...sci brandani*” néven hat kis szigetet találunk a Kanári-szigetektől északra. A legendás sziget a XIV–XV. századi térképeken legtöbbször ide, az Atlanti-óceán déli részére került. A mítikus sziget létezésében néha annyira hittek a középkori hajósok, hogy hajóútjaik során a ködös horizonton még látni is vélték. Egyes források szerint még a XVI. században is többen eskü alatt vallották, hogy jártak a szigeten. Fournier atya még azt is állítja, hogy San Borondon szigete a kanári-szigeteki Las Palmastól mindössze egy mérföldre fekszik. Ennek ellenére a következőket írja róla: „Többektől, akik ott jártak, tudjuk, hogy mindig anélkül bukkantak rá, hogy keresték volna... azt mondják, hogy keresztények lakják, a sziget pedig szép és termékeny... De senki sem talált rá, aki kereste, jóllehet a spanyolok nem kíméltek sem fáradságot, sem pénzt, hogy megtalálják. Emiatt sokan azt hitték, hogy a sziget elveszett. Ennek az oka azonban az lehet, hogy a szigetet gyakran felhőzet borítja...” Az a leírás nagyon hasonlít egy jóval korábbi (XII. századi) beszámolóhoz: „Az óceánban van egy sziget, amelyet *Elveszett*-nek (*Perdita*) neveznek; szépségben és termékenységben minden más földet meghalad, de az emberek számára ismer-

retlen. Régen és most is csupán véletlenül lehet rátalálni, aki keresi, az soha nem fogja megtalálni, ezért is nevezik (Elveszett)-nek. Azt mondják, ez az a sziget, ahová Szent Brendan érkezett.” A Brendan-szigetet V. Alfonz (1438–1481) portugál király 1473-ban lányának ajándékozta hozományként. Egy évvel később, hogy ígéretét betarthassa, expedíciót is indított a sziget felkutatására. Az infánső apja halála után más, kézzelfoghatóbb javakhoz jutott, így a szigetet 1484-ben továbbadományozta. Az a tény, hogy a portugál király önkényesen kisajátított egy meg sem talált szigetet, nem akadályozott meg másokat, hogy elorozzák tőle.

Kolumbusz korára a geográfusok és a kartográfusok a Kanári-szigeteket már elég jól ismerték. Így Szent Brendan „úszó szigetét” az óceán más vizeire kellett áttenni. Bartolomeo Pareto 1455-ös és Grazioso Benincasa 1467-es térképe egyaránt északabbra, valahová a portugál partoktól délnyugatra helyezi. Martin Behaim híres glóbuszán (1492) azonban már a Zöld-foki szigetekről nyugatabbra, az Egyenlítő vidékén helyezkedik el. Még a XVI. században is találhatunk olyan térképet, amely ragaszkodik a Madeira–Kanári-szigetek környékéhez, de egyre nagyobb teret nyer az elképzelés, hogy ennek a szigetnek mégiscsak valahol Írországtól nyugatra, Amerika felé kell lennie. Piri Reisz, török kartográfus óvatosan bánik a sziget legendájával, ugyanis az 1513-as többkötetes térképgyűjteményének az Atlantikum vidékét ábrázoló részében csupán a Jasconius hátán lejátszódó híres jelenetet ábrázolja, Szent Brendan nevével azonban semmilyen szigetet nem jelez. Mégis érdekes, hogy a szerzetesek hajója már az Atlanti-óceán északi vizeire került, ahová Mercator, Ortelius, Apianus és mások térképén majd az *Insulae Fortunatae* ragadványnévtől megszabadított „S. Brandain” sziget fog kerülni. Amikor az észak-amerikai gyarmatokért folytatott harc hevében John Dee 1580-as térképén igazolni próbálja az angolok jogcímét Észak-Amerikára, Cabot felfedező útja mellett egy korábbi hajós, Szent Brendan útját is megemlíti, aki Dee állítása szerint első „angolként” már a VI. században járt Amerikában. Legendás hősrünk szigetét még a nagy felfedezéseket követően is, egészen a XVII. századig sokan próbálták felkutatni. Egy Leslie of Glasslough nevű kereskedő egész vagyona elúszott, mert I. Károly (1625–1649) angol királytól szabadságot kapva megpróbálta azt, ami az előtte járóknak nem sikerült: megtalálni a mesés kincsekkel teli földet. A sorozatos kudarcok nyomán végül felhagytak a vándorló, megközelíthetetlen sziget keresésével. Nevét ma már csupán a nyugati 54. hosszúsági foknál, Újfundland partjainál S. Brandain formában őrzí egy kicsiny sziget.

A világ teljes feltérképezését követően azt hihetnénk, hogy az emberek felhagytak e mítikus sziget keresésével. Pedig csupán a sziget keresésének, illetve a szöveg értelmezésének módja változott meg. Egyes kutatók azt állították, hogy a *Navigatio* szövege valahogy más, mint a vele egykorú irodalmak

legtöbbje. Egy szent ember legendás utazástörténetének ugyanis az általa véghezvitt csodáktól kellene hemzsegnie. Szent Brendan alakjában azonban csupán egy Istenben bízó, látnoki bölcsességgel megáldott apátot fedezhetünk fel. Ráadásul, ha figyelmesen elolvassuk a szöveget, rendkívül sok praktikus részletet találhatunk benne, és igen sok minden kiderül az egyes szigetek földrajzáról is. Mindezek alapján kezdtek úgy tekinteni rá, mint egy „útibeszámolóra”, amelyben a középkori ember számára ismeretlen jelenségek természetesen egy sajátos értelmezésen keresztül tárulnak elénk. Az Írországot környező és az írek által már a VI–VII. században elért szigetek a szöveg leírásaival történő beazonosításán túl néhányan feltételezték, hogy a szövegbeli utazás tulajdonképpen Amerikába vezet. Ezt kívánta alátámasztani Tim Severin, amikor a középkori leírások alapján megépítette a „Brendan” nevű kétárbocos bőrhajót, és az általa lehetségesnek tartott Szent Brendan-i útvonalat követve elhajózott az újfundlandi partokig. Tim Severin csupán azokat a szigeteket azonosítja be létező helyekkel, amelyekről általában még a legszkeptikusabb kutatók is elfogadják, hogy a leírások illenek rájuk és az írek ismerhették, esetleg saját tapasztalataik kerülhettek a *Navigatio* szigetleírásai közé.

Lássuk csak ezeket az átkelési „gázlóköveket”. A csodálatos utazás első állomása (Nav./3.) egyértelműen Aran szigete. A lakatlan ház szigete (Nav./6.), melyet meredek sziklafal vesz körül minden oldalról a kutatókat a Hebridák vidékére emlékezteti. A belső Hebridák szigetei között találjuk Iona szigetét, Szent Kolumba híres kolostorával, ahova egyes források szerint Szent Brendan három ír szent társaságában ellátogatott. Ugyanitt található egy Tyree nevű kis sziget, ahová szintén ír szerzetesek telepedtek le, és bizonyos hagyományok szerint maga Szent Brendan alapított itt kolostort. A Feröer-szigetek vidékének éghajlata a Golf-áramlat miatt igen kellemes. Az itteni klíma és a legelők egyaránt kedveznek a juhtenyésztésnek, így a szigetek híresek a birkákról. Elnevezésük is feltehetően erre a tényezőre utal, ugyanis a normann *Faer-Eyjaer* jelentése Juhok Szigete. A hódító normannok feltehetően a korábbi lakosok által adott nevet használták erre a földre. Nem nehéz elfogadni, hogy a Brendan által meglátogatott Juhok Szigete (Nav./9.) azonos lehet a Feröer-szigetek valamelyik szigetével. Ebben az esetben a Madarak Paradicsoma is itt kell legyen a közelben, hiszen „a szerzetesek elhajózva azon sziget mellett, ahol a húsvéti három napot töltötték... megláttak egy majdnem hozzá kapcsolódó másik szigetet”. (Nav./11.)

A pokolbéli kovácsok szigetéről szóló leírás (Nav./23–24.) értelmezésénél a kutatók általában egyetértenek abban, hogy egy szigeti vulkán kitörésének képe rajzolódik elénk. Az elkárhozott lelkeket kovácsoló ördögök szigete talán az izlandi vulkánok egyike: a Surtsey, a Hekla, a Katla, vagy a Eyjafjallajökull vidéke. A szerző vulkánkitörésről ókori művekben is olvashatott, de

elképzелhető, hogy maguk az írek is rendelkeztek ilyen jellegű tapasztalatokkal. Szintén Dicuil ad némi támpontot arra, hogy az ír szerzetesek az ő korára már Izlandon is letelepedtek, de tőle függetlenül a *Landnámabók* és az *Islandingabók* izlandi krónikák is beszélnek azokról a keresztény *paparokról*, akik a normann tengeri rablók érkezésekor könyveiket, harangjaikat, pásztorbotjaikat hátrahagyva elmenekültek erről a szigetről.

A következő állomás Amerika felé Grönland. A sziget déli partjaira Izlandról a X. században telepedtek be a normannok, arra viszont nincsen bizonyíték, hogy az ír szerzetesek elérték-e Grönlandig, bár kétségtelenül nem került volna nagy nehézségbe, hogy megtegyék. A klímátörténészek kutatásai rámutattak arra, hogy e vidék korai időjárása jóval kedvezőbb volt, mint manapság. A normannok Amerikába való átkelése kedvező éghajlati viszonyok között zajlott le, de korábbi időszakokról, a VI. és a VIII. századokról is kimutatták, hogy akkoriban igen enyhe volt az időjárás. Dicuil beszámol az írek gyakori izlandi átkeléséről még februárban is. A már említett normann források megjegyzik, hogy Grönlandon „emberi lakhelyre bukkantak, bőrhajókra, kőeszközökre és kőépítményekre”. Mivel az eszkimókra utaló településnyomokat erre az időszakra vonatkozóan csupán északon találtak, így ebből a normann saga idézetből hipotetikusán az írek nyomaira következtetnek. Ha pedig merész ír tengerészeink errefelé is jártak, akkor mi lehetne más a *Navigatio*-ban felbukkanó kristályoszlop (Nav./22.), illetve a megalvadt tenger (Nav./14.), mint egy jéghegy és jégkristályoktól „sűrű” tengerszakasz. Némelyek kétségbevonják, hogy az írek ilyen messzire eljutottak, azt állítva, hogy mivel nem ismeretlen jelenség, hogy egy úszó jéghegy jóval délebbre, néha egészen az Azori-szigetekig eljusson, a szerzetesek nem feltétlenül Grönland, illetve a Labrador jéghegyeinek egyikét láthatták. Severin útjának utolsó állomása Újfundland. Talán valahol itt kellene keresni a Szenteknek Megígért Földet? Végére is a *Navigatio*-ban felbukkan a vikingek Vinlandja is (Nav./18.). Ezzel csupán egy gond van, hogy Leif Eriksson 1000 körül járt itt, márpedig a *Navigatio* már lehet, hogy a X. századra készen volt. Lehet, hogy az írek már a vikingek előtt jártak Vinland földjén, és a hasonló élmények leírására ismerünk rá a *Navigatio*-ban, vagy lehet, hogy a *Navigatio* későbbi, és a vikingekkel bizonyítottan együtt hajózott írek elmesélései kerültek a szövegbe? Tim Severin annyit mindenesetre bebizonyított, hogy a labilisnak vélt bőrcsónak használata nem lehetett akadálya az átkelésnek. Azt a jóval szkeptikusabb kutatók is elismerik, hogy az említett helyek legtöbbjét a klasszikusok alapján a valószínű utazás megtétele nélkül is ismerhették az ír szerzetesek. Gondoljunk itt Pytheusra, aki a marseillesi görög kolóniáról Nagy Sándor idején (i.e. 320 körül) elhajózott egészen messze északra, Thule szigetéig, vagy a föníciaiak fantasztikus tengeri vállalkozásaira, amelyek során talán nyu-

gat felé egészen a Sargasso-tengerig eljutottak. A rómaiak is hajóztak a Skóciától északra lévő vizeken, talán még Izland környékén is.

A kutatók véleménye a mai napig megoszlik a tekintetben, lehet-e a szent utazása mögött tényleges hajózáskélményeket keresni, vagy az egész csupán egy korábbi irodalmi művekből és legendás hiedelmekből kompilált „költői alkotás”. Az igazság feltehetően valahol a kettő között rejlik. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a szöveg szerzője ismerte az ír hajózó szerzetesek meséit az általuk meglátogatott szigetekről. Ha nem is hisszünk el, hogy Szent Brendan tényleg végighajózta a *Navigatio*-ban leírt összes szigetet, annyit elfogadhatunk, hogy számtalan leírás tényleges tapasztalatokon alapult.

Ha a *Navigatio*-t megpróbáljuk korának irodalmi közegébe helyezni, az egyébként egyedi alkotásban számtalan hatás, megfelelés fedezhető fel. A nyilvánvalóan ír háttér miatt szinte természetes, hogy szövege leginkább a kelta *echtraí* („természetfeletti kalandmesék”) és *immrama* („hajós utazásmesék”) történeteivel mutat hasonlóságot. Ezenfelül mind a szigeti, mind a kontinentális keresztény irodalom fontos műfajának, a vízióirodalomnak (*fis*) az elemeire is ráismerhetünk benne. Az sem tagadható, hogy lényegében egy didaktikus „oktató” történetről van szó, amely allegorikusan a lélek zárandoklatát mutatja be, amint különböző szenvedéseken, szűkölködéseken és persze mirábilián keresztül éri el végső célját: a Paradicsomot. A középkori hallgatóság minden rétege megtalálja a maga normáit: egyik oldalról az ír szerzeteseket ismerve érthető aszketikus élet jellegzetességei olvashatók ki belőle, amelyben a monasztikus életforma és az egyszerű, naiv istenhít értékrendje dominál, ugyanakkor a világi hallgatóság számára ez „izgalmas” mese is, amelyben a szerzetesek az ismeretlen misztikus világában számtalan kalandot élnek át. Ebből a megközelítésből a későbbi Artúr-mondakör kalandos történeteivel is egy csokorba köthetjük. A szerzetesek végsősoron az isteni akarat játékszerai, kalandjaik során egy felsőbbrendű erő vezérli őket, amelyre meg kell tanulniuk feltétlenül rábízni magukat. A történet kulcsmondata ebből a szempontból a „Ne féljetek”, ami számtalanszor elhangzik az apát szájából. Az Új-testamentum jelenetei, az utazások, a csodálatos étkezések, a tanítványok féltelmei és Jézus csodái a Galileai-tenger partjáról az Atlantikum inzularis környezetébe kerülnek át. Az apát a közösségben Krisztus szerepét tölti be, az ő szavait tolmácsolja a bizalom és a hit közvetítőjeként a tanítványok körében. Az *Imitatio Christi* tehát nem csupán a tengeri zárandoklatban, hanem az evangéliumi történetek átélésében is megnyilvánul. Ugyanakkor a számtalan kaland mindegyike, amelyen a szerzetesek keresztülmennek, valamilyen formában *exemplum*ként szolgál az Istenbe vetett bizalom fejlődésében.

A túlvilági utazások műfaja a kelta irodalomból sem hiányzik. A kolostori írásbeliség kialakulásával számtalan ilyen utazástörténetet jegyeztek le az ír szerzetesek. Természetesen ezek a történetek már félig-meddig krisztianizált

formát öltöttek, de számtalan, a kelta túlvilágra utaló részletet tartalmaznak. A folklór túlvilága az ír mesékből ismert tündérhalmok alatt található (*in t-áes side*), ahol a tündérek népe lakik. Itt az emberi idő nem érvényesül, lakói kortalanok, színes és mindenféle gazdagsággal, drágakövekkel, ékszerekkel teli világukban csodálatos állatokkal, gyönyörű nőkkel, édesen andalító zenével, gyakran földöntúli szépségű madárdallal, mérhetetlen boldogsággal és persze minden földöntúli finomsággal, étellel és itallal találkozhat a látogató. Ugyan-ezen túlvilág lehet a föld, illetve a szentként tisztelt források alatt, esetleg a tenger, vagy egy tó fenekén, de gyakran az óceán egyik nyugaton fekvő, távoli szigetén. A *Tír na n-Óc* (az örök ifjak földje), a *Tír na m-Béo* (az élők földje), vagy a keresztény csengésű *Tír tairngire* (az ígélet földje), illetve a *Tír Breasil* (az áldottak földje) mindegyike óceáni sziget, ahová a látogatók különleges tudásért, a túlvilági lakók megsegítésére, elveszett családtagok keresésére, esetleg csupán az ottani édes élet élvezeteiért, másvilági tündérek szelmeiért utaznak.

A kelta utazásirodalom egyik műfaja, az *echtrae* (jel. elmenés, kaland) ilyen túlvilágban tett utazásokat mesél el. Ezek a történetek nem elsősorban az utazásról, hanem a másvilág, az ottani élet, illetve az ottani harcok leírásáról szólnak. Az utazástörténetek másik válfajának, az *immramnak* (jel. evezés, hajózás) a történetei, azonban elsősorban az utazás tényére helyezik a hangsúlyt és „egy olyan tengeri utazást írnak le, amelyben a hős néhány társával szigetről szigetre bolyong, mindenhol túlvilági csodákkal találkozók, majd végül visszatér szülőföldjére”.

Az *echtrae* műfajával ellentétben az *immram* egyházi eredetű, a csodás szigetek számtalanszor a keresztény morált tükrözik, és néhány epizódjuk hagiográfiai közhelynek számít, amelyek a monasztikus iskolák latin műveltségéből erednek. Ettől függetlenül ezekben a történetekben is felbukkannak az *echtrae* elemei, a nők által benépesített sziget, a madarak varázslatos éneke, az ismertetett túlvilági jellemzők. Míg az *echtrae* utazások mögött az örömek, élvezetek, az örök fiatalság ígérete rejlik, addig az *immramok*, „bűnbánati utazások” középpontjában vezeklés, vagy pusztán önsanyargatás áll.

Visszonylag kevés *immram* történet létezik, és ezek mindegyike a IX. század után keletkezett. A legkorábbi az *Immram curaig Máele Dúin* (IX. század, esetleg a VIII. század vége), érdekes módon mégis ez mutatja a legtöbb hasonlóságot a *Navigatio Sancti Brendani* történetével. Igaz, ezek a hasonlóságok csupán az egyes csodálatos szigetekre vonatkoznak. A történet ugyanis arról szól, hogy Máel-dúin bosszút esküszik apja gyilkosa ellen, és annak keresésére indul, de a szigetre, ahol ellensége él, oly hosszú bolyongás után talál rá, hogy az ellenfelek addigra szívükben már kölcsönösen megbocsátottak egymásnak. Máel-dúin megbékélve tér haza. Az *Immram curaig Ua Corra* (900 körüli) három testvér vezeklő zárandokútja, akik az ördögnek tett

ifjúkori szolgálataik miatt kényszerültek tengerre szállni. Ezen mese jóval didaktikusabb, mint Máel-dúin története, melyből feltehetően az ismerős elemei származnak. A harmadik ismert *immram* történet, az *Immram Snédgus ocus Maic Riagla* (X–XI. század) verses formában keletkezett, de létezik egy későbbi, prózai változata is. Ez az elbeszélő költemény két szerzetesről szól, akik Iona szigetéről önkéntes peregrinációra indulnak, és útjuk során nyolc különleges szigetet látogatnak meg. Érdekes epizód, amikor egy hatalmas, zsoldárokat éneklő madarakkal teli fát találnak, és ennek tetején egy óriási, aranyfejú madár a világ biblikus történetét zengi el a Teremtéstől egészen az Ítélet Napjáig (ld. a Nav./11. zsoldárokozó madarait).

Végül egy érdekes, több irodalmi hagyományt ötvöző alkotást kell megemlíteni, az *Immram Brain maic Febuil i tír na mBan* (Brán, Febal fiának utazása a Nők Szigetére) című utazástörténetet. A Brán királyfi utazásának ma ismert szövegváltozatában keverednek az *immram* és az *echtrae* tradíció elemei. Egyrészt az eredetileg feltehetően teljesen kelta történet, amely a kelta irodalommal foglalkozó Carney professzor szerint egy archaikus vers formájában a legrégebbi *echtrae* utazástörténet (VII. század), másrészt azonban, – ahogyan az már a címből is kiderül – hatott rá az *immram* irodalom, és így a történetbe számtalan *immram*-elem is belekerült. Megtaláljuk benne a *Navigatio* számtalan érdekes szigetét, a kánoni órák szerint zsoldárokozó madarak fáját, a kórusok szigetét, a kristályoszlopot, a mérhetetlenül nagy juhokat, a csodálatos szőlőszigetet, az örömök szigetét, a régi kelta tengeristen Manannán mac Ler/Lir pedig Krisztus születéséről jövőndől: „Évek múltával egy férfit nem látott anya fiút fog a világra hozni egy szegény helyen, aki sok ezrek királyságát hozza el. Egy király kezdet és vég nélkül, ő teremtette az egész világot, övé a föld és a tenger, fájdalom azoknak, akik kegyein kívül esnek...”

A Brán-történet azért érdekes, mert sokan a Brendan-történet ősi változatának is gondolják, és a Bran névből vezetik le a Brendan nevet. Igaz, Brán a Nők Országába hajózott, mégis e sziget túlvilági leírása, akár a *Navigatio*-t is eszünkbe juttathatná: „Nem ismernek sirámot, ármányt / a boldog otthoni földön / egy hang sincs ott, mi durva, érdes lenne / csak édes zene zsong a fülekben. / S ha az ember meglátja az ezüstös földet, / hova sárkánykő és kristályeső hull, / a tenger üstöke kristály-fürtjeit ontja / ahogy hullámát a földre zúdítja. /... a mindenik felett álló szépség / sokszínű földjén / nem félnek a haláltól, sem a kortól...” Enélkül, hogy hosszán elemeznénk a hasonló epizódokat és elemeket, érzékelhetjük a *Navigatio* illeszkedését ebbe az irodalmi áramlatba.

Természetesen a *Navigatio* kelta elemei is ezt az illeszkedést erősítik, bár sokszor nagyon nehéz elkülöníteni ezeket, hiszen feltehetően a mitológia azon darabkái kerülhettek a történetbe, amelyeknek keresztény szempontból is szimbolikus tartalmuk volt. A szinte minden szigeten megtalálható, de kü-

lönösen a varázshatalommal rendelkező források nyilvánvalóan a kelták különös tiszteletét visszhangozzák, itt elég csak arra gondolnunk, hogy a legnépszerűbb ír női szent, Szent Brigid nem más, mint egy régi kelta forrásistenség, *Brighid* antropomorfizált és krisztianizált alakja. Ugyanakkor a Madarak Paradicsomának hatalmas fája egyaránt utalhat a kelta szent fák kultuszára, mint a keresztény életfára, Krisztus fájára. Hasonló a helyzet a fán található madarakkal, akik a történet értelmezése szerint a bűnbeesésben nem főszerepet játszó bukott angyalok, akik Isten jósága miatt, madár alakot öltve az Úr korlátozott látásában részesülhetnek. A lélek madara keresztény szimbólum, ugyanakkor valamennyi ír, a boldog túlvilági életről szóló mesében szerepelnek túlvilági madarak, akik édes, andalító énekükkel álomba ringatják az embereket. Ismert kelta motívum, hogy az istenek sokszor madáralakot öltenek. Nincs igazán értelme azon gondolkodni, vajon melyik megközelítést is alkalmazzuk, hiszen az eddigiek ismeretében feltehető, hogy a szerző az általa egyaránt ismert ír-kelta és keresztény elemek ötvözésével alkotta meg művét.

Ha a túlvilági utazást említjük, általában a görög és a római mitológia történetei jutnak az eszünkbe. Az ókori férfierények közé a nem kereskedelmi, illetve katonai célú heroikus hajózás és az alvilágba való leszállás (*descencio*) is hozzátartozott. A tengeren játszódó izgalmas történetek – a bátor hajós, Odüsszeusz tizesztendős bolyongása, a mitikus argonauták túlvilági utazása az aranygyapjú visszaszerzéséért, vagy a hős Aeneas leszállása Dis birodalmába, ahol találkozhatott a hősök árnyaival, rokonaival, és belepillanthatott a jövőbe – nem csupán az ókori embereket szórakoztatta, hiszen maga a műfaj és az egyes elemek a középkorban is továbbéltek. A tengeri hajózás heroizmus persze keresztény értelmezésben az önfeláldozó tengeri (elsősorban szentföldi) zárandoklatot jelentette, csupán a középkor vége felé jelenik meg a profán élményleírás. Az antik Hádész-látogatásokat pedig felváltotta a túlvilág – a pokol, a purgatorium és a paradicsom hármasságának – lélek általi víziója. A *Navigatio Sancti Brendani* itineráriuma a valóságos Szentföld helyett egy „mesebeli” szent földre, a paradicsom szigetére vezeti az olvasót, miközben a keresztény Odüsszeuszt követve képzeletben végigbolyonghatja a pokoli és a paradicsomi szigeteket. Bár elsősorban maga a műfaj az, ami a *Navigatio*-t összekapcsolja Homérosz és Vergilius művével, mégis felfedezhetünk benne visszacsengő motívumokat, részleteket is.

Ezek az elemek, éppúgy, mint az arab Szindbád mesékkel való hasonlóságok nyilvánvalóan véletlenszerűek. Mindenesetre ez utóbbinál elcsodálkozhatunk azon, milyen sok tipikus elem található a *Navigatio*-ba, ha ennyire ismerősnek tűnnek egyes jelenetek. „És jártuk a tengert, amíg el nem érkeztünk egy szigethez... a hajó összes utasa kiszállt a szigetre... egyszerre csak megjelent a kapitány a hajókorlátnál és torkaszakadtából kiabált felénk: Hej utasok, Alláh őrizzen benneteket! Gyorsan vissza a hajóra!... Meneküljetek, mert ez a

sziget, ahol most vagytok, nem sziget, hanem óriási hal, amely a tenger közepén rekedt. Ráhalmozódott a homok, és szigetté változtatta, fák nőttek rajta a hosszú idők folyamán, de amikor tüzet gyújtottatok rajta, megérezte a forróságot és megmozdult...” (ld. ehhez a Nav./10.) A szindbádi paradicsomi kert leírása is érdekes: „Ekkor végigjártam a szigetet, és láttam, hogy a Paradicsom kertjeihez hasonló. Fáin érett gyümölcsök lengtek... madarai dicsőítő éneket zengtek ahhoz, akié a dicsőség és öröklét...” Persze a két történet kölcsönhatásának kimutatása meddő vállalkozás lenne.

Sokkal könnyebb dolgunk van azonban, ha az európai látomásirodalom alkotásainak sorába akarjuk a *Navigatio*-t beilleszteni. A középkor embereit erősen foglalkoztatta a kérdés, vajon hol található a pokol, illetve a paradicsom, és vajon milyen sors vár a szegény halandóra, aki majd „odatéved”. A pokolról egyesek azt gondolták, hogy valamely földi tájon helyezkedik el, mások szerint azonban a föld alatt van. Nagy Szent Gergely pápa (590–604) az *infernum* szó jelentéséből kiindulva, úgy gondolta, csakis valahol a föld alatt lehet. Ugyanakkor az ő leírásaiban bukkan fel az az elképzelés is, amely az ókorból öröklődött a középkorra, miszerint a szicíliai tűzhányók kúrtói egyenesen a pokolba vezetnek, és mellettük hallani lehet az ördögök által elhurcolt lelket iszonyú üvöltését, nyögését. A *Navigatio* pokolbéli kovácsainak szigete mellett ott találjuk a „tüzes hegyet”, amely elnyeli a bűnös szerzetest (Nav./24.). Ugyanakkor a pokol érthető módon egy tengeri szigeten található. A *Navigatio* ilyen módon megadta a sajátosan írt választ a hely kérdésére. A látomásirodalom egyedi térlátása, topográfiája és időérzékelése külön figyelmet érdemel. A túlvilági utazó, hasonlóan Szent Brendanhhoz és társaihoz *per diversa loca*, általában egy angyal vezetésével „össze-vissza” kóborol a különböző helyek között. Egyáltalán nem számított különösnek, ha a pokoli és paradicsomi helyek, akárcsak a *Navigatio*-ban, néha egymás közvetlen szomszédságába kerültek, és a látomásban leírt tájak néha a közvetlen földrajzi környezetre utaltak. Az örökkévalóság világában az idő másképp múlik, mint a földön, egy-egy nap akár esztendőket is jelenthet, a víziókban mégis meglepően gyakori a kanonikus órák említése, a vízionáriusok úgy járnak be a túlvilágot, hogy közben a földi időben maradnak. Aaron Gurevics elemzése szerint: „a síron túli világ, mind térben, mind időben nagyon közel van. A rettegés és a reménykedés erejével a látomások a túlvilágot a jövőből áthozzák a jelenbe. Végülis a számonkérés nem valamikor a távoli jövőben, hanem most azonnal vár az emberre.”

Szent Brendan nem csupán lélekben, hanem testben is áthajózott az óceán túlvilági szigeteire, és utazása során megláthatta, mi vár a halandókra a másvilágon. Víziója pedig tanulságul szolgálhatott az olvasóknak, hogyha jámbor keresztény életet élnek és bíznak Istenben, „jutalmul” mily csodás világ vár rájuk.

Ajánlott olvasmányok a témában magyar nyelven

- Dömötör Tekla, szerk. *Germán, kelta regék és mondák*. Budapest: Móra Ferenc Könyvkiadó, 1965.
- Majorossy Judit. *Keresztény Odüsszeia: Navigatio Sancti Brendani*. (Kézirat) Pécs, 1994.
- Matthew, Donald. *A középkori Európa atlasza*. Budapest: Helikon, 1989.
- Moody, T.W., és F. X. Martin, szerk. *Írország története*. Egyetemi Könyvtár. Budapest: Corvina, 1999.
- Török József. *Egyetemes egyháztörténelem*. I. kötet. Budapest: Szent István Társulat, 1999.
- Severin, Tim. *A Brendan-expedíció*. Világjárók, 141. Budapest: Gondolat, 1981.
- Zarnecki, George. *Kolostorok, szerzetesek, barátok*. Budapest: Corvina, 1986.

Rövidítések jegyzése

- AA.SS. *Acta Sanctorum*. Ed. Socii Bollandiani. Antwerp: Michael Cnob, 1658. Reprint edition.
- Kenney James F. Kenney. *The Sources for the Early History of Ireland*. Vol. 1. Ecclesiastical. New York: Columbia University Press, 1929. Reprint Dublin: Four Court Press, 1993.
- Heist, *Vitae Sanctorum* W. W. Heist, ed. *Vitae sanctorum Hiberniae ex Codice olim Salmanticensi nunc Bruxellensi*. Subsidia Hagiographica, 28. Bruxelles: Société des Bollandistes, 1965.
- MGH Script. rer. Merov. *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores Rerum Merovingicarum*.
- Migne, PL J.-P. Migne, ed. *Patrologiae cursus completus. Series Latina*. 221 vols. Paris, 1841–1864.
- O'Hanlon John O'Hanlon. *Lives of Irish Saints, with Special Festivals and the Commemoration of Holy Persons, Compiled from Calendars, Martyrologies, and Various Sources Relating to the Ancient Church History of Ireland*. 10 vols. Dublin, 1875.
- Plummer, VV.SS. Hib. Charles Plummer, ed. *Vitae Sanctorum Hiberniae*. Vols. I–II. (1st edition 1910) Oxford: Clarendon Press, 1968.
- Selmer, 1959 Carl Selmer. *Navigatio Sancti Brendani Abbatis from Early Latin Manuscripts*. Publications in Mediaeval Studies, 16. New York: University of Notre Dame Press, 1959.
- bibliai szöveghelyek *Biblia Sacra. Juxta Vulgatam Clementinam*. Paris: Desclée, 1927. (latin)
Ó- és Újszövetségi Szentírás a Neovulgáta alapján. Budapest: Szent Jeromos Bibliatársulat, 1997. (lábjegyzetben jelölt zsoltárszámozás alapja)
Szent Biblia. Ford. Károli Gáspár. Budapest: Magyar Biblia-Tanács, 1988. (a szövegben idézett bibliai helyekhez használt fordítás)

1.) Barrind története*

Findlug fia² Szent Brendan,³ az Alte nemzetség sarja,⁴ a tó⁵ eoganachtjai⁶ között, a munsteriek földjén jött világra.⁷ Önmegtartóztatóan élt, és mintegy háromezer szerzetes apátjaként⁸ végezte alázatos munkáját.

---

*Az eredeti latin szövegben a fejezetek csak számozva vannak. Jelen fordításban a könnyebb tagolás kedvéért összefoglaló fejezetcímeket is adtunk.

²Findlug (*Finlocha*) Szt. Brendan apjának neve. A szent életrajzán túl semmit nem tudunk róla.

³Clonfert Szent Brendan 485 körül született Tralee környékén és 577/583 körül halt meg, feltehetően az általa alapított clonfert kolostorban. A VI. századi ír kereszténység egyik kiemelkedő kolostoralapítója és térítője volt. Nevének számtalan változata létezik, csupán néhány ezek közül a Brandinus/Brandanus/Brendanus (lat), Brenainn (gael), Broladre (breton), Brandon (ném), Brandain (fr), Borondon (sp). Nevének etimológiája elég homályos, általában az ír *broen*=csepp szóra vezetik vissza. *Broen-find*, azaz fehér csepp (Book of Lismore); *Broen-dian*, azaz gyors csepp (Book of Leinster). A XIV. századi *Codex Salmantiensis*-ben (Richard Sharpe: *Medieval Irish Saints' Lives. An Introduction to Vitae Sanctorum Hiberniae*. Oxford: Clarendon, 1991, 228–246. o.) az alábbi magyarázatot találjuk: „... baptizavit ac nomen ei Brenayn, hoc est imbre, scilicet sancti spiritus perfusum imposuit.” azaz „Brenayn névre keresztelték, mert a Szentlélek úgy árasztotta el, mint a záporosó.” Heist, *Vitae Sanctorum*, 325. o. A német népi etimológia a *Brand*=tűz/fáklya szóra vezette vissza nevét.

⁴Szent Brendan dédapjának neve (*Althe*). „*Bréinind moccu Alti*” (Bréinind Alte leszármazottja) származásának megjelölése először 690 körül Adamnan Szent Kolumba életrajzában fordul elő. Néhány szövegben az Altraige nagycsaládot is említik.

⁵A Lough Leane-ről van szó, amely Írország délnyugati csücskében, Tralee-től délre (Kerry m.) található. A latin szövegben található helymegjelölés nyilván erre a tóra utal, hiszen Brendan „törzse” (*túath*), a *ciarraige luarchra* ezen a vidéken, a Tralee öböl környékén élt.

⁶„*De genere Eogeni*”, vagyis Eógan leszármazottai. Az V. századi Írországból két fontos politikai központ alakult ki: a déli Eoghanacht dinasztia (Cashel központtal) és az északi Uí Néill dinasztia (Tara központtal). Szent Brendan *túath*-ja az Eoghanachtok uralma alá tartozott.

⁷Munster (*Mumenensium*), Írország öt tartományának egyike a sziget délnyugati részén található, központja Cork (*Corcaigh*).

⁸Mivel ez igen nagy számú szerzetest jelent feltehető, hogy az összes Szent Brendan által alapított kolostorban élő testvérek együttes számára, a szent egész családjára (*familiae Sancti Brendani*) utal.

Az Igazért vívott harcának idején, az általa alapított kolostorba, amely a Csodák Mezeje nevet viselte,¹ egyik nap vecsernye idején egy bizonyos Barind atya,² Niall leszármazottja³ érkezett hozzá.

Midőn az említett szent atyát számtalan kérdéssel ostromolták, könnyekre fakadt, földre vetette magát, és sokáig imádkozott. Szent Brendan azonban

¹A szövegben a helymegjelölés nem egyértelmű: „in loco qui dicitur saltus uirtutis...”, ami kétféleképpen is interpretálható. A *saltus* szó jelentése hegyi (erdei) legelő, így az ír *árd* (magaslat) szóval rokonítható, és a Brendan által alapított második leghíresebb kolostor, Ardfert jöhetne számításba. Ez a kolostor Brendan szülőföldjén található, nem messze attól a Brendan-hegytől, ahonnan majd útrakelnek a szerzetesek. Ugyanakkor valószínűbb, hogy a szöveg Clonfertre utal, hiszen ez a kolostor az, amivel a szentet azonosítani szokták. Carl Selmernél (1959, 83. o.) az alábbi szerepel: *saltus uirtutis/uirtutum*=csodák mezeje [a *virtus*-t *miraculum* értelmében használva: ld. Mk 6,5], vagyis *Cluain-ferta* (Clonfert) kolostora. Ugyanakkor a *fertad* írás szó jelentése sírgödört készíteni, tehát Clonfert fordítása nem a csodák, hanem inkább a sírok mezeje lehetne.

²*Barinthus* alakja igen homályos. Egyes szövegekben Brendan rokonaként említik, máskor Niall leszármazottjaként utalnak rá. Az AA.SS-ban (Sept. VII., 120–139. o.) *Barr-sind*ként Drumcullen apátja, aki 548/552 körül halt meg. Plummer (VV.SS.Hib. Vol. II., 347. o.) elkülöníti Barrind és Barinthus alakját. Nála Barrind Drumcullen, Barinthus azonban a Ballyshannontól északra fekvő Kilbarren (*Cell Bairrfinn*, Donegal m.) apátja volt. Geoffrey de Monmouthnál túlvilági hajósként bukkán fel, aki a sebesült Artúr királyt bárkájában Avallon túlvilági szigetére viszi (ld. *Vita Merlini* in Edmond Faral, ed. La Légende Arthurienne. Études et Documents. Paris, 1929. (reprint New York, 1973) Vol. III., 334. o.). Nora Chadwick szerint talán a helyi tengeristen legendássá vált alakjáról van szó.

³Niall/Neil az Űi Néill királyi dinasztiában több ír király neve. Mivel e dinasztia Tara központtal az északi területeket tartotta irányítása alatt, ez esetben egy északi apátra kellene gondolni. A latin szövegek között azonban egyetlen csoport van, amelyben „*Barinthus nepos Neil*” szerepel, az egyébként „*Barinthus nepos illius*”=„Barinthus az említett [Álte nemzetség] unokája” helyett (Selmer, 1959, 101. o.).

felemelte a földről és átölelve őt, így szólt: „Atyám, miért kellene boldogtalanunk lennünk látogatásod során? Vajon nem biztatni jöttél-e minket? Nyújt-sál inkább vigaszt a testvéreknek. Hirdessed nekünk Isten szavát, és gazdagítsad lelkünket ama csodákkal, amelyeket utad során az óceánon tapasztaltál!”

Mihelyt Szent Brendan befejezte mondandóját, Szent Barrind egy bizonyos szigetről kezdett mesélni, mondván: „Fiam, Mernóc,¹ Krisztus szegényeinek szolgája² elhagyott engem és elment, hogy a magányosságnak szentelje életét. Nemsokára rátalált egy, a Kövek Hegyétől³ nem messze fekvő szigetre, amelyet az Örömök Szigetének neveznek. Idővel hírért vettem, hogy számos szerzetes él vele ama szigeten, és hogy Isten számtalan csodáját nyilatkoztatta ki általa. E hírek hallatán felkerekedtem, hogy meglátogassam. Midőn három napnyi út után a szigethez közeledtünk, fiam néhány szerzetes-társával elém sietett. Az Úr jelezte neki érkezésem. Amint bárkánk feltűnt a láthatáron, a szerzetesek, mint a méhek rajzottak felénk mindenhonnan a remetelakokból, hogy találkozzanak velünk. Bár celláik szétszórta helyezkedtek el, mégis hitben, reményben és kegyességben éltek együtt. Közösén étkeztek, és Istentiszteletre is mindannyian egybegyűltek.⁴ Mindössze gyümölcs-csel és magvakkal, valamint gyökerekkel és más hasonló füvekkel táplálkoztak. Az esti imaóra után a hajnali kakasszóig, vagy a harang megszólaltáig mindenki magára maradt cellájában. Én ott töltöttem az éjszakát, és fiammal körbejártam az egész szigetet. Mernóc elvitt egy nyugatra néző tengerparti részhez, ahol volt egy bárka. Majd így szólt hozzám: „Atyám, szálljunk be a bárkába, és hajózzunk nyugatra, arra a szigetre, amelyet a Szenteknek Ígért Földnek⁵ neveznek, és amelyet Isten azoknak ajándékoz majd, akik utánunk jönnek az idők végezetén!” Beszálltunk és nyugatra tartottunk. Ám olyan

---

¹Mernoc/Mernoch (*Mernocatus*) kitalált szerzetesi név, amely a Selmer (1959, 101. o.) által adott etimológia szerint a *Mo-Ernan-oc* összetételből származik. Plummer (VV.SS.Hib. Vol. II., 364, 369. o.) hipotézise alapján Ternocus/Mernocus talán Szent Ernan személyével lenne azonos. A nevet egy skót kisváros, Kilmarnock (Glasgow) még mindig őrzi.

²„*procurator pauperum Christi*”

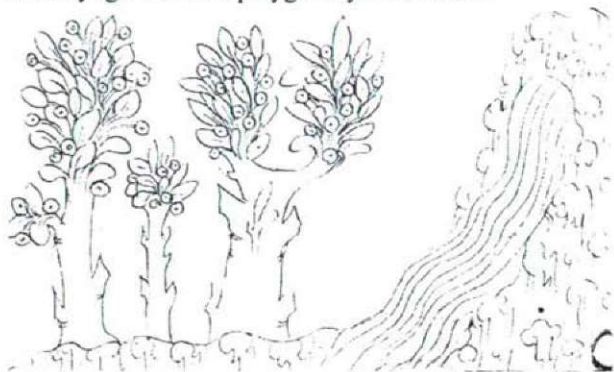
³„*insulam iuxta montem lapidis, nomine deliciosam.*” *Lapidum mons* írül *Sliabh Liacc*, azaz Slieve League (Plummer, VV.SS.Hib. Vol. II., 332. o.). Ez a hegy a Donegal-öböl legnyugatibb csücskénél található (Donegal m., Északnyugat-Írország).

⁴Az anachoréta és a cönobita szerzetesi együttélés közötti különbségre történő utalás. A bemutatott közösség tagjai remeteként külön cellákban éltek, de az *opus Dei* és az étkezés közös. „Az V. században új szerzetesi forma bontakozott ki Palesztinában, az ún. *lavra*, ahol a szerzeteseknek saját celláik voltak, így a remeték életéből megőrizhették a magányosságot, de a közösségi élet jelei is megtalálhatók, hiszen együtt étkeztek és együtt imádkoztak.” Vanyó László: Az ókeresztény Egyház és irodalma. Ókeresztény Írók, I. (Budapest, 1980), 554. o.

⁵*Terra Repromissionis Sanctorum*, a földi paradicsom szigete.

sűrű köd lepett el bennünket, hogy alig láttuk a bárka tatját.¹ Egy jó órás utazás után hirtelen fényesség vett körül minket, és egy pompás, zöldfűvű és gyümölcsökkel teli föld tárult a szemünk elé.² Midőn a bárka partot ért, kiszálltunk és elindultunk, hogy körbejárjuk a szigetet. Tizenöt napon át megál-lás nélkül mentünk, mégsem jutottunk el a végére. Egyetlen olyan növényt sem láttunk, amelynek ne lett volna virága, vagy olyan fát, amely ne termett volna gyümölcsöt.

A kövek pedig különleges drágakövek voltak.³ A tizenötödik nap elteltével egy keletről nyugat felé hömpölygő folyóhoz értünk.⁴

Elgondolkozván a velünk történekről kétségünk támadt aziránt, vajon mit is kellene tennünk. Bár elhatároztuk, hogy átkelünk a folyón, mégis vártuk Isten tanácsát. Mialatt ezekről tanakodtunk, egyszer csak egy ifjú jelent meg

¹A keresztény misztikában a földi paradicsomot csupán az Isten által kiválasztott, minden bűn nélküli személyek érhetik el. Az édenkerti szigetet ködfelhő burkolja, és csak az nem téved el ebben a sűrű ködben, akit Isten méltónak talál arra, hogy meglátogassa ezt a helyet. (Ld. a motívum hasonlóságát a későbbi Grál-mondában, ahol a Krisztus vérével teli kelyhet őrző várat is ködfelhő burkolja be és csupán a kiválasztottak privilégiuma, hogy eljussanak oda.)

²A keresztény édenkert leírások mellett feltehetően az almafákkal teli ír-kelta *Insula Pomorum*-ról (*Emain Ablach*) alkotott elképzelések is keresendők a Szenteknek Ígért Föld leírása mögött.

³„*Lapides enim ipsius preciosi generis sunt.*” A különleges drágakövekkel feltehetően az újszövetségi égi Jeruzsálem városának leírására utal. (Jel 21,19–20) A kelta túlvilág hasonlóan kincsekkel és drágakövekkel ékesített. Ld. Séamus MacMathúna: *Immram Brain – Bran's Journey to the Land of the Women*. (Tübingen, 1985), 269. o.

⁴Az édenkert folyója (Ter 2,10–14), valamint a mennyei Jeruzsálembeli „élet vizének tiszta folyója” (Jel 22,1). A folyónak a kelta mitológiában is kiemelkedő szerepe van. Ld. J. A. MacCulloch: *The Religion of the Ancient Celts*. (London, 1911), Ch. XII. River and Well Worship, 181–197. o.

előttünk nagy fényességben, aki nevünkön szólított¹ és üdvözölt bennünket: „Derekasán cselekedtetek, atyámfiai. Isten kinyilatkoztatta néktek a helyet, melyet majd szentjeinek ajándékozik. E folyó jelzi a sziget közepét, de ennél a pontnál nem mehettek tovább. Térjetez hát vissza oda, ahonnan elindultatok.” E szavak hallatán nyomban megkérdeztük tőle, hogy ki ő és honnan jött. Eként válaszolt: „Miért kérdezitek, hogy ki vagyok és honnan jöttem? Miért nem inkább a sziget iránt érdeklődtök? Mert ez a sziget a világ kezdete óta olyan, amilyennek most látjátok. Szükséget szenvedtetek ételben, italban vagy ruházatban? Jóllehet már kerek egy esztendeje vagytok e szigeten,² ételt vagy italt még nem ízleltetek! Soha nem nyomott el benneteket az álom; nem lepett meg az éjszaka sem, mióta itt vagytok! Itt örökös a nappal, minden sötétség nélkül. A Mi Urunk, Jézus Krisztus e sziget világossága!”³ A férfi kíséretében visszatértünk a tengerpartra, ahol bárkánkat hagytuk. Mihelyt beszálltunk, kísérőnk eltűnt a szemünk elől, mi pedig ugyanazon ködös sötétségen keresztül, amelyen át jöttünk, visszatértünk az Örömszigetére. A testvérek, amikor megpillantottak minket, teljes szívből örvendeztek érkezésünk felett, de panaszkodtak hosszú távollétünk miatt, mondván: „Atyáink, miért hagyátok nyájatokat ily sokáig pásztor nélkül kószálni az erdőben? Tudtuk, hogy apát urunk gyakran elmegy ide s oda – bár azt soha sem tudtuk meg, hol is járt – és több-kevesebb időt, néha egy-két hetet, máskor akár egy hónapot is távol töltött.” Amikor meghallottam e panaszkodó beszédet, vigasztaló szavakkal fordultam hozzájuk: „Testvéreim ne féljetez, és mindig csak a jóra gondoljatek! A ti szállásotok kétségtől a Paradicsom kapujánál fekszik.”⁴ Nem meszsze innen van egy sziget, a Szenteknek Ígért Föld, ahol soha sincsen éjszaka, a nappal pedig soha nem ér véget. Apátotok, Mernóc oda szokott menni. Az Úr angyla őrzí e szigetet. Hát nem érzítez ruháink illatán,⁵ hogy Isten Paradicsomában jártunk?” A testvérek erre így feleltek: „Apát Urunk, tudtuk,

¹ A hatalom, hogy valaki olyan emberek nevét is tudja, akikkel még soha nem találkozott visszatérő motívum a szentek életrajzában. Az ír hagiográfiában különösen gyakori. Szent Brendan csodái között is többször előfordul, hogy vándorútja során útjába akadt társa nevét, esetleg jövőendő sorsát is előre tudja. Plummer, VV. SS. Hib. Vol. II., 98–152. o.; AA.SS Maii Tom. III., május 16.

² A sírontúli világ időtlensége ellenére a látomásirodalmi alkotásokban sokszor konkrét időre való utalásokkal találkozunk. A vízionáriusok úgy járnak a túlvilágot, hogy közben földi időben maradnak. Itt is a földi idő érvényesül, ugyanakkor érzékelhető a két világ eltérő „időszámítása”, ld. a földi időben tizenöt napnak érzett idő valójában már egy esztendő. Ld. A. Ja. Gurevics: A középkori népi kultúra. (Budapest: Gondolat, 1987), 239–244. o.

³ Sir 50,31; illetve Jel 21,23.

⁴ „ante portam Paradisi”-ként sokszor emlegették Írországot a korai középkorban.

⁵ A látomásirodalom leírásainál is gyakran előfordul a különlegesen édes illat említése. Gurevics, i.m., 208. o.

hogy a széles óceánon Isten Paradicsomában jártatok, csak azt nem sejtjük, vajon hol ez a Paradicsom? Valóban gyakran éreztük az apát urunk ruhájából áradó illatot, amikor negyven nap elteltén visszatért közénk a távolból.” Ezt követően a fiammal még két hétig nem vettünk magunkhoz ételt és italt, testünk mégis elégedett volt. A testvéreknek úgy tűnt, telve vagyunk új borral. Negyven nap múltán a szerzetesek és az apát áldása közepette felkerekedtem társasággal, hogy visszatérjek saját kolostoromba. Holnap is arra folytatom utamat.”

Szent Brendan és egész közössége mindezeket hallván földre vetette magát, és ekként dicsőítette Istent: „Igazságos az Úr minden útján és szent minden tetteiben.¹ Ő, aki ily mérhetetlen nagy csodákat nyilatkoztatott ki az Ő szolgálóinak! Legyen áldott adományáért, hogy ily lelki táplálékkal gazdagított ma minket! „Az ima befejeztével Szent Brendan így szólt: „Menjünk, hozzuk rendbe testünket [és mossuk meg lábunkat] az Új Testamentum rendelkezése szerint.”² Az éj elteltével Szent Barrind, a szerzetesek áldásától kísérve, útnak indult kolostora felé.

2.) A szerzetesek tanácsa³

Szent Brendan kiválasztott közösségéből tizennégy szerzetest, bezárkózott velük az egyik oratóriumba, és e szavakkal fordult hozzájuk: „Szeretteim, akik a Jóért együtt vívjátok velem a harcot, tanácsot és segítséget kérek tőletek. Szívembe és elmémbe befészkelte magát egy gondolat, amelytől nem tudok szabadulni. Ha Isten is úgy akarja, szívem eltökélt szándéka, hogy felkeressem a Szenteknek Ígért Földet, melyről Barrind atya mesélt. Miként vélekedtek erről? Milyen tanácsot adtok nekem?”

Megsejtve a szent atya gondolatát, a szerzetesek egy emberként így feleltek: „Apát Urunk, a te akaratod a miénk. Nem hagytuk-e el szüleinket? Nem mondtunk-e le örökségünkről és adtuk testünket a te kezedbe? Ennélfogva ké-

---

¹Zsolt 145,17.

²„*ad mandatum novum*” Jn 13, 34: „Új parancsolatot adok nektek: szeressétek egymást...” A bencés kolostorok aszketikus életében a regula betartása mellett fontos szerepet játszott a szeretet gyakorlása. A szeretetnek nem csupán a kolostor lakói, hanem az idegenek, a vendégek felé is kellett irányulnia: „Minden érkező vendéget úgy fogadjanak, mint magát Krisztust...” Szent Benedek Regulája 53. fejezet (kiad. Sövegges Dávid, Pannonhalma, 1948), 129. o.

³Szent Brendan összehívja a kolostori kongregációt, hogy az utazásról tanácskozzanak. Ez a mozzanat ismét a benedeki regulát idézi elének, amelynek 3. fejezete (i.m., 37. o.) kimondja, hogy az apátnak egy fontos döntés meghozatala előtt össze kell hívnia a szerzetesek tanácsát.

szen állunk veled menni akár a halálba, akár az életbe is.¹ Csupán Isten akaratát kellene felfednünk!”

3.) Látogatás Szent Endánál²

Szent Brendan és társai elhatározták, hogy negyven napon át böjtöt tartanak³ – de mindig csak háromnaponként –, majd pedig útnak indulnak. A negyven nap elteltével, búcsút véve társaitól, Szent Brendan mindenkit kolostorának perjelére bízott,⁴ aki majdan őt ama helyen örökkésként követni fogja,

---

¹Ld. Mt 19,29. A család elhagyása és az örökségről való lemondás egyrészt hagiográfiai retorika, másrészt szimbolikus jelentéssel bír. Lisa M. Bitel: *Isle of the Saints. Monastic Settlement and Christian Community in Early Ireland.* (Cork: UP, 1990), 101. o.

²A látogatás célja, hogy tanácsot kapjanak az utazással kapcsolatban. Ezzel a motívummal már Vergiliusnál az Aeneis-ban is találkozhatunk, amikor Aeneas Apollo papjával, Anius-sal konzultál, mielőtt útra kelne (Aeneis III./78–88, Vergilius összes művei. Ford. Lakatos István. Bibliotheca Classica. Budapest: Helikon, 1973, 166. o.), de az ír utazástörténetekben is találkozhatunk hasonló jelenettel: ld. *Immram Máeldúin*, amelyben a főhős egy bölcs druidát keres fel (Máeldun csodálatos utazása – Germán, kelta regék és mondák. Szerk. Dömötör Tekla. Budapest: Móra, 1965, 174. o.), illetve *Immram Snedgus* (Whitley Stokes: „The Voyage of Snedgus and MacRiagla.” *Revue Celtique* 9/1888), ahol Donnchad kebelbarátjától, Kolumbántól kér tanácsot.

³Nyilvánvalóan Krisztus negyvennapos pusztai böjtjére történő utalásról van szó. Mt 4,1–2.

⁴„*praeposito monasterii*,” a bencés monostor perjele az, aki az apátot távollétében helyettesíti. Bencés Regula 65. fejezete (i.m., 157. o.).

és tizennégy társával nyugatnak indult, a szent életű Enda szigete felé.¹ Ezen a szigeten három napot és három éjjelt töltöttek.

4.) Hajóépítés²

Szent Brendan, a szent atya [Enda] és a vele élő szerzetesek áldását véve felkerekedett, hogy eljusson távoli szülőföldjére, arra a földre, ahol szülei éltek. Mégsem tért be hozzájuk, hanem sátrát egy messze kinyúló hegyszirt csúcsán verte fel, ahonnan csupán egy hajóhossznyira vezet a nyílt óceánra, azon a helyen, amelyet Brendan Székhelyének neveznek.³ Szent Brendan és társai vasszerszámokat fogtak, majd, amint azon a vidéken szokásos, könnyű, fából készült és favázásos bárkát ácsoltak.⁴ A favázat bevonták tölgykéreggel cser-

¹Szent Enda (Plummer, VV.SS.Hib. Vol. II., 60–75. o.) Aran apátja (sziget, a Galway-öböltől nyugatra), Szent Brendan barátja, egyes forrásokban tanítója. Az Aran szigeteken létrehozott monostor kora Írországnak egyik leghíresebb szerzetesi közössége.

²Hasonló epizód az *Immram Corra*-ban (Whitley Stokes: „The Voyage of the Húi Corra.” *Revue Celtique* 14/1893) és az *Immram Máelduin*-ben (Germán, kelta..., 174. o.). Mindkettőnél szerepel egy „három-bőrű” csónak megépítése.

³„in loco qui dicitur sedes Brendani”, Brendan Székhelye valószínűleg a mai Brendan-hegyre, a Dingle félsziget (Kerry m.) északi részén található Brandon Mountain-ra utal. Giraldus Cambrensis *Topographia Hibernica* (ca. 1187/1188) című művében az ettől északra eső tengerszakaszra a „*Brendanicum in mare*” elnevezést használja. *Opera Giraldus Cambrensis*. Ed. by J. S. Brewer. *Rerum Britannicarum medii aevi scriptores*, 21. (Nenteln: Kraus Reprint, 1964–1966), Vol. 5., 31. o.

⁴Brendan és társai az Írországnak a legkorábbi idők óta használt *curragh* (lat. *coracle*) típusú bőrcsónakot készítették el. Már az ókori szerzők is említik. Pl. Plinius Secundus *Causis maior: Naturalis historiae libri xxxvii*. (München: Artemis, 1984)

zett marhairával, a bőroket pedig kívülről zsírral kenték be. A kész bárkába még két bárka készítésére elegendő marhabőrt, a borító bőrök kikészítéséhez szükséges zsirt, negyven napra való élelmet és más létfenntartáshoz hasznos

holmit pakoltak be. A bárka közepére árbocot állítottak, majd a vitorlát és a kormányzáshoz szükséges egyéb felszerelést is elhelyezték.¹ Miután elkészültek, Szent Brendan az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében felszólította a testvéreket, hogy szálljanak be.

IV./16. Hybernia; illetve Julius Caesar: *De bello civili*. I./54: „.....Caesar megparancsolta a katonáinak, építsenek olyan hajókat, amelyeket az előző évek britanniai tapasztalataiból ismert. A gerincet és a bordázatot könnyű fából, a hajótest többi részét vesszőfonadékból készítették, és bőrrel vonták be...” Julius Caesar: *Feljegyzések a polgárháborúról*. Ford. Ürögdi György. Bibliotheca Classica. (Budapest: Helikon, 1974), 273. o.

¹Ilyen csónakot mind a mai napig készítenek Írországbán. A készítés módjának leírását megtalálhatjuk Tim Severinnél, aki 1976/77-ben rekonstruálni próbálta Szent Brendan utazását. Ld. A „Brendan”-expedíció. *Világjárók* 141. (Budapest: Gondolat, 1981), 26–71. o.

5.) A három csatlakozó szerzetes¹

Miközben Szent Brendan egyedül maradt a tengerparton és megáldotta a kikötőt, kolostorából három szerzetes utána jött.² Azon nyomban a szent atya lábaihoz borultak, és így szóltak: „Atyánk, engedd meg, hogy kövessünk bár-

hova mennél is, máskülönben ezen a helyen fogunk étlen-szomjan meghalni. Szilárdan elhatároztuk, hogy életünk hátralevő napjait zarándokként éljük majd le.”³ Isten embere látván elszántságukat e szavakkal szólította fel őket,

---

¹Szintén egy *immram*-topossal van dolgunk. Az utazás végén a nem kiválasztott útitársak nem térnek vissza. Az *Immram Máeldúin*-ben három betolakodó rokont vesz fel Máeldúin, így a druida tanácsának megszegése miatt számtalan megpróbáltatásban lesz része (Germán, kelta..., 174. o.). Az *Immram Corra* csupán egy, a társasághoz később csatlakozó poját említ, aki szintén nem tér haza (Stokes, RC 14/1893). A később csatlakozó, bűnös szerzeteseknek feltehetően szerepük van abban, hogy a kívánt úti-célt csupán számtalan megpróbáltatás után sikerül elérni, az isteni paradicsomba ugyanis csupán a megtisztult, minden bűn nélküli emberek juthatnak el, ezért kell az út során „megszabadulni” a bűnös lelkektől.

²A kényszerűségből felvett három (!) szerzetes miatt megbomlik a tőkéletes ketszer hetes létszám.

³Az ír-kelta szerzetesi vallásosságra jellemző a személyes áhitat fontossága, az önsanyargató és aszketikus/remete életforma iránti fogékonyság, de elsősorban a zarándoklat és a misszió kiemelkedő szerepe. A „*peregrinatio pro amore Christi*”, a távoli barbár, vagy éppen elhagyott helyekre történő önkéntes száműzetés indoka lehetett vezeklés, az üdvözülés érdekében a magányosságra való törekvés, missziós vágy, illetve a kelta világi törvénykezés régi gyakorlatának kolostori gyakorlatba való átke-rüléseként halálos bűnök büntetése. „Az írekről, akiknek az állandó vándorlás, zarándoklás már majdnem természetük részévé vált...” írja Walahfrid Strabo, IX. századi német szerzetes Szent Gál életrajzában. (*Vita sancti Galli*, Liber II./46., MGH Script. rer. Merov. 4, 336. o.)

hogy szálljanak a bárkába: „Fiaim, legyen meg a ti akaratotok!” – majd hozzátette, – „Tudom miért jöttetek. Egyikőtök dicséretre méltó cselekedetet hajtott végre, így jutalmul Isten már előkészítette számára a megfelelő helyet. A másik kettő számára azonban már készül az irtózatos ítélet.”

6.) A lakatlan ház¹

Végül Szent Brendan is beszállt, a szerzetesek pedig vitorlát feszítettek és a nyári napforduló² felé kormányozták a bárkát. Kedvező szelük volt, csupán a vitorlát kellett tartani, egyéb kormányzásra nem is volt szükség.

Tizenöt nap múltán azonban elállt a szél. Így evezni kezdtek, amíg szinte már jöttányi erejük sem maradt. Szent Brendan tüstént buzdítani kezdte őket, és vigasztalóan így szólt: „Testvéreim, ne féljetek! Az Úr a mi oltalmazónk, tengerészünk és kormányosunk, Ő vezérel minket! Vegyétek ki az evezőket és a kormánylapátot a vízből! Hagyjátok, hogy csak a vitorla dagadjon! Isten akarata teljesüljön szolgálain és hajójukon!” Ételt mindig esténként vettek magukhoz. Amikor pedig megjött a szél, nem tudták, milyen irányból érkezett és azt sem tudták, hogy bárkájuk merre halad.

Negyven nap elteltén,³ amikor már minden tartalék élelmük elfogyott, észak felé egy magas, sziklás szigetet pillantottak meg. Közelebb érvin a parthoz falként magasodó, hatalmas sziklaszirt tárult a szemük elé, és a sziget

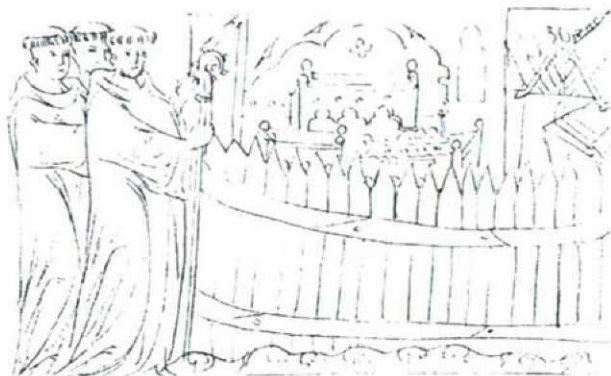
---

¹A lakatlan, ugyanakkor minden földi jóval teli ház/sziget az utazásirodalom jellemző jelene, megtalálható a későbbi Artúr történetek között is. Az *Immram Máeldúin*-ben a bőség házaként szerepel (Lady Gregory: *A Book of Saints and Wonders*. London, 1971. Book IV. *The Voyage of Maeldune*, 57–58. o.). Talán a kelta túlvilági lakomák krisztianizált maradványáról van szó.

²„*contra solsticium estivale*.” A latin szöveg a nyári napfordulót irányként adja meg. A napkelte és napnyugta iránya a nyári napforduló időszakában Írország környékén (54° É-i szélességnél) ÉK illetve ÉNy [Bartha Lajos csillagász szóbeli közlése alapján]. Léven, hogy a szerzetesek nyugatnak indultak, ezen a helyen feltehetően ÉNy értendő. Az égtáj ily módon történő megadásában az ókori, görög–római hajózásban használt tájékozódás továbbélésének lehetünk tanúi. Klaudiosz Ptolemaiosz (i.sz. 75–160) korában ugyanis sokszor nem a földrajzi szélességi fokokat adták meg, hanem a nyári napforduló, vagyis a leghosszabb nyári nap időtartamát, és ebből számították ki, hogy milyen szélességi fokon járnak. Az ilyen tájékozódásnak a tengeri hajós népek körében volt jelentősége, hiszen a napkeltét és napnyugtát a vizen lehetett a legpontosabban észlelni, ráadásul számukra a napon és a csillagokon kívül nem volt más tájékozódási pont. (A témával kapcsolatban ld. Stegena Lajos: *Térképtörténet*. Egyetemi Tankönyv, 1987; Klinghammer István, et als. *Földünk tükre: a térkép*. Budapest: Gondolat, 1983; Lloyd A. Brown: *The Story of Maps*. New York: Dover, 1977.)

³Nem konkrét időtartamra utal, a negyvenes szám a sok-sok nap, hosszú idő ismert toposza.

tetejéről számtalan patakocska csordogált a tengerbe.¹ Mindazonáltal kísérle-
tük, hogy egy kikötésre alkalmas helyet találjanak, kudarcot vallott. Az éhség
és szomjúság pedig iszonyúan gyötörte a szerzeteseket. Mindannyian meg-

ragadtak hát egy-egy palackot, hogy mérítsenek a friss vízből. Látva ezt Szent
Brendan így szólt: „Ne tegyétek ezt! Esztelen dolgot cselekszettek! Istennek
nem áll még szándékában megmutatni a helyet, ahol kiköthetnénk, és ti máris
a fosztogatás bűnébe esnétek? Az Úr Jézus Krisztus három nap elmúltával
mutat majd szolgálóinak kikötésre, illetve táborozásra alkalmas helyet, hogy
elgyötört testünk felüdülésre leljen.”

Igy hát három napig köröztek a sziget körül, mígnem a harmadik napon a
kilencedik imaóra körül² kikötőre letek, ahová egy bárka éppen befért. Szent
Brendan felállt és nyomban megáldotta a bejáratot, ami egy falként tornyosu-
ló, mindkét oldalán rendkívül magas sziklahasadék volt. Midőn a testvérek ki-
szálltak a bárkából és kint a parton várakoztak, Szent Brendan megparancsol-
ta, hogy semmilyen felszerelést ne vigyenek ki magukkal a bárkából. A ten-
gerpart mentén gyalogolva az egyik ösvényen egy kutya szaladt feljűk, és
Szent Brendan lábához futott, ahogyan azt a gazdát fogadó kutyák szokták.

¹Ezen „földrajzi” leírás alapján sokan ezt a szigetet a Hebridák egyik kis szigetével
azonosítják.

²A napok tagolása mindvégig a liturgikus imaórák szerint történik, hasonlóan a vi-
zióirodalmi alkotásokhoz (Gurevics, i.m., 239–245. o.). A kánoni órák – Everett Fer-
guson, ed. *Encyclopedia of Early Christianity*. (Chicago–London, 1988), 659. o. –
szerint: *vigiliae* (éjjel), *laudes/matutinum* (napfelkelte), *hora prima* (reggel 6 óra), *ho-
ra tertia* (dél előtt 9 óra), *hora sexta* (délben), *hora nona* (délután 3 óra), *vesperas*
(naplemente körül), *completorium* (sötétség beállta előtt). Erre vonatkozóan ld. még
Csóka J. Lajos: *Szent Benedek fiainak világtörténete*. (Budapest: Ecclesia, 1969), I.
kötet, 36. o.

Szent Brendan pedig így szólt a testvérekhez: „Vajon nem az Úr küldött-e nekünk jó hírvívót? Kövessük őt!” Szent Brendan és társai tehát követték a kutyát, aki egy városba vezette őket.¹

A városba érkezvén egy hatalmas, ágyakkal és székekkel berendezett csarnokot, valamint lábmossáshoz odakészített vizet pillantottak meg. Amikor helyet foglaltak, Szent Brendan az alábbi parancsot adta társainak: „Óvakodjatok testvéreim, nehogy a Sátán kísértésbe vigyen benneteket. Látom Őt, amint igen gonosz rablásra csábítja a kolostorunkból később csatlakozó három testvérünk egyikét. Imádkozzatok az ő lelkéért, mert teste már a Sátán hatalmába került.” A házban, ahová betértek, a falakon körös-körül mindenféle fémedé-nyek, ezüstözött kantárok és kürtök lógtak.

Szent Brendan most ahhoz a szolgájához fordult, aki a kenyeret szokta a testvéreknek feltálalni: „Hozd az étket, amit az Úr küldött nekünk!” A testvér nyomban felállt, és egy terített asztalt talált, amelyen mindenki számára egy-egy csodálatos fehérségű cipő és hal volt odakészítve.² Mindezeket Szent Brendanhoz vitte, aki megáldotta az ételt, és ezt mondta a testvéreknek: „Dicsőítsétek a Mennyei Urát, aki eledelt ad minden testnek!”³ A testvérek leültek és megasztalták az Istent. Hasonlóképpen italt is találtak, amennyi csak kellett. Vacsora után, az esti ima befejeztével Szent Brendan így szólt: „Térjeteek nyugovóra. Ím egy-egy szépen vetett ágy várja mindegyikötöket. Szükségeitek van pihenésre, hiszen kemény munka fárasztá végtagjaitokat.”

¹A kutya látszólag segítőként (az Úr kutyájaként) jelenik meg. A keresztény misztikában az ember hűséges kísérőjének, háza őrzőjének pozitív szerepe van. Ugyanakkor ismert a Sátán kutyája képzet is, ami analóg a kelta mitológiával, ahol a kutya (cú) az alvilági istenek kísérője. Történetünkben a lakatlan ház az ördög kísértésének helyévé válik, így a kutya megjelenése ezzel is összefügghet.

²Újszövetségi allúzió: Mk 6,31–44; Mt 14,13–21; Lk 9,10–17; Jn 6,1–13.

³Zsolt 136,25.

Miután a testvérek álomba merültek, Szent Brendan tanúja lett a Gonosz mesterkedésének, amint az, etióp gyermek képében,¹ kezében kantárral a fentebb említett testvér színe előtt tréfálkozott. Szent Brendan nyomban felkelt és imádkozni kezdett, virrasztván egész éjszaka. Reggel, amikor a testvérek Istentiszteleire siettek, majd lementek a bárkához csakúgy, ahogyan előző nap, terített asztalt találtak. Emígyen táplálta Isten az Ő szolgáloit három napon és három éjen át.

7.) Az egyik szerzetes halála

Ezt követően Szent Brendan és társai ismét felkerekedtek, és ekkor Szent Brendan így szólt a testvérekhez: „Győződjetek meg arról, hogy egyikőtöknel sincsen semmi olyasmi, ami a szigetről való.” Erre mindannyian kijelentették: „Atyánk, Isten tiltja, hogy utazásunkat bármiféle tolvajlás megszenteltséglenítse.” Szent Brendan pedig így felelt: „Ím lássátok hát, testvérünk kebelében, akit a minap említettem nektek, azt az ezüst kantárt,² amelyet tegnap éjjel az ördögtől kapott.” Midőn ez szavakat az említett testvér meghallotta, nyomban elhajította a kebelébe rejtett kantárt, és Isten emberének lábai elé vetette magát: „Vétkeztem, Atyám. Bocsáss meg nekem! Imádkozz lelkemért, hogy ne jusson örök kárhozatra.” Mindannyian egyszerre földre borultak, az Úrhoz könyörögve testvérük lelki üdvéért.

Ima után a testvérek felemelkedtek a földről, a szent atya pedig felemelte a bűnös szerzetest. És ím ekkor látták, hogy hangosan jajveszékelve egy kis etióp ugrik ki a testvér kebeléből: „Isten embere, miért üztél ki lakóhelyemről,

---

¹ „*diaboli, infantem scilicet ethiopem.*” Etióp=afrikai, fekete. A gonosz fekete/szerecsen gyermekként (*puer niger*) való megjelenítése általános a középkorban. Az írek körében népszerű Remete Szent Antal legendájában is találkozhatunk vele: „...az ördög fekete fiú képében megjelent előtte...” Jacobus de Voragine: *Legenda Aurea*. (Budapest: Helikon, 1990), 44. o.

² Kétségtelen, hogy az arany, ezüst és borostyánkővel díszített kantárok (már csak értékük miatt is) fontos szerepet játszottak a régi ír háztartásban. Ahogyan arra Eugene O'Curry (*Lectures on the Manners and Customs of the Ancient Irish*. Dublin, 1873, ccclv.) utalt tulajdonosuk életszínvonalának jelzői voltak. Igen furcsa azonban, hogy egy tengeri út során, pont ezt kísérelné meg elrabolni a bűnös szerzetes, amit ráadásul igen nehezen tudhatott elrejtteni kebelében. Carl Selmer feltevése szerint (1959, 85. o.) a lat. *frenum* szóban a régi ír szó fordítására kell gondolnunk, mely két eltérő jelentésű tárgyra is utal: egyrészt a láncra, amelyet az állat nyaka köré tettek, másrészt pedig arra a láncra, amely az ember nyakát ékesítette. Úgy tűnik, a latin szöveg csupán az első jelentést vette át. Mégis sokkal elképzelhetőbb, hogy szerzetesünk egy ezüst nyakéket próbált elcsenni, ráadásul a szöveg ilyen értelmezése esetén az *Immram Máeldúin*-ben egy párhuzamos példát is találunk. Máeldúin egyik későn jött rokona egy nyakláncot próbált ellopni a falról, de ott helyben utolérte a végzet (Germán, kelta..., 175. o.).

ahová már kerek hét esztendeje befészkeltem magamat, és miért kényszerítesz, hogy otthagyjam örökségemet?” Szent Brendan így felelt a hangnak: „Az Úr Jézus Krisztus nevében azt parancsolom neked, hogy az Ítélet Napjáig ne bántalmaz egyetlen halandót sem!”

Majd Isten embere ismét a bűnös testvérhez fordult: „Vedd az Úr testét és vérét, mert lelked most távozik bűnös testedből. Téged ugyanis itt fogunk eltemetni. Annak a testvérednek azonban, aki kolostorunkból veled együtt jött, a Pokolban leszen temetkezési helye.” Így az Eucharisztia¹ magához vétele után a testvér lelke a többiek szeme láttára elhagyta halandó testét, és az angyalok fényességében részesült.² Testét pedig, ott azon a helyen, a szent atya eltemette.

8.) Az élelmet hozó ifjú

A testvérek pedig Szent Brendannal együtt a sziget partjára mentek, oda, ahol bárkájukat hagyták. Éppen beszállni készültek, midőn egy telt kosárnyi kenyeret és egy korsó vizet hozó ifjú tűnt fel a parton.³ Így szólt hozzájuk: „Fogadjátok szolgálotok áldását. Hosszú út áll előttetek, míg nyugalomra lel-

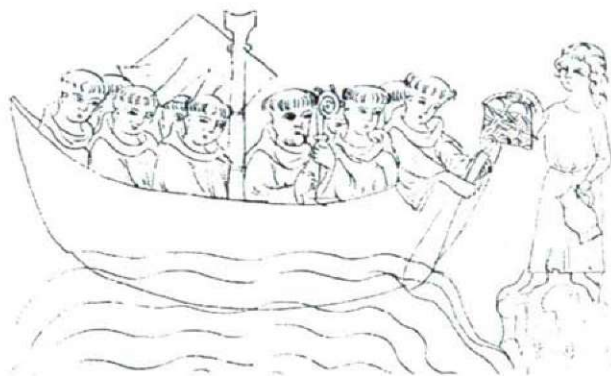
¹„*accepta eucharistia*” A II. századot követően a latinban már használatos volt az *eucharistia* (görög) elnevezés, amelynek jelentése (*gracias agere*) hálaadás. Lexikon für Theologie und Kirche. (Freiburg: Herder, 1931), Vol. 3., 820. o.

²Bűnbánatának és a szent közbejárásának eredménye.

³Az ifjú alakja állandóan feltűnik a történetben, ő az, aki élelemmel látja el az utazókat. A gondviselő szerepét betöltve (későbbi előfordulásainál a latin *procurator*= gondviselő/szolgáló/intéző elnevezést találjuk) végül az ő segítségével találunk majd rá a szerzetesek az Ígéret Földjére.

tek. Mostantól egészen Húsvétig sem kenyérnek, sem víznek nem szenveditek szükségét.” Az ifjú áldásával kihajóztak az óceánra. Csupán minden második napon vettek élelmet magukhoz. A hajójuk pedig a legkülönbözőbb helyekre sodródott a végtelen óceánon.

9.) A Juhok Szigete¹

Egy nap aztán nem messze a bárkától megpillantottak egy szigetet. Miután arra kormányozták a bárkát, kedvező szél sietett a segítségükre, így nem kellett erejükön felül evezniük, hogy partot érjenek. Kikötöttek, és Isten embere kiszállásra szólított fel mindenkit. Végül ő maga is partra lépett. Elindultak, hogy körbejárják a szigetet és útközben különböző forrásokból eredő, hallal teli patakokat láttak. Ekkor Szent Brendan így szólt testvéreihez: „Tartsunk itt Istentiszteletet. Nagycsütörtök lévén, mutassunk be Szeplőtelen Aldozatot Istennek.” És itt maradtak egészen Nagyszombatig.

---

¹Ez a vadjuhokkal teli lakatlan sziget egyes kutatók szerint feltehetően a Feröer-szigetek egyike. Az éghajlati viszonyok miatt ez a vidék valóban jó legelővel szolgál a juhtartáshoz és a szigetek elnevezése is a birkákra utal (a normann *faer*, dán *faar* szavak jelentése juh). Dicuil IX. századi leírása is megerősíti ezt az elképzelést (*Liber de mensura orbis terrae*, vii/15): „...Britanniától északra... a világ teremtése óta e szigetek lakatlanok valának, mostanság, amióta az északi kalózok [normannok] a remetéket [írek] elűzték, számtalan birka és igen sok, különféle vízimadár telepedett ott le.” (*Scriptores latini hiberniae*, Vol. 6. Ed. by J. J. Tierney. Dublin, 1967, 77. o.) A Juhok Szigete előfordul a Máeldúin történetben (Germán, kelta..., 175. o.) és az *Immram Brain*-ban is (MacMathúna: *Immram Brain*..., 52. o.).

Ahogy körbejárták a szigetet, temérdek, hófehér juhnyájra leltek. A rengeteg állat olyannyira ellepte a szigetet, hogy fehérségüktől a földet szinte nem is lehetett látni. Összehíván testvéreit, Szent Brendan így szólt hozzájuk: „Válazzatok a nyájból egy állatot, amelyre az ünnephez szükségünk lesz!” A testvérek Isten emberének parancsa szerint a nyájhoz siettek, és elválasztottak egyet a juhok közül. Szarvánál fogva megkötözték, és az állat engedelmesen, szinte háziállatként követte a kötelet tartó testvért, aki Isten szent embere elé vezette. Ezt követően Isten szentje azt mondta a testvérek egyikének: „Végy egy szeplőtelen bárányt¹ a nyájból!” Erre a testvér elsietett és tőle telhetően végrehajtotta az utasítást.

Nagypénteken, az Istentiszteletre készülődvén, megjelent közöttük egy ember, kezében teli kosár hamu alatt sült kenyerrel és egyéb szükséges dolgokkal. Isten embere elé tette a kosarat, és a szent atya lábai előtt háromszor arcra borulva ekként üdvözölte: „Óh, Isten gyöngye, mivel érdemeltem ki a megtiszteltetést, hogy e szent napokon az én kezem munkájának gyümölcsét egyed?” Szent Brendan felemelve őt a földről és csókot adván neki, így szólt: „Fiam, a mi Urunk, Jézus Krisztus választotta ki ezt a helyet számunkra, ahol megünnepelhetjük az Ő szent feltámadását.” Erre a férfiú így válaszolt: „Atyám, Nagyszombat ünnepét valóban itt fogjátok megülni. Az Úr feltámadásának vigíliáját és a holnapi miséket azonban, az Úr rendelése szerint, azon a szigeten kell ünnepelnetek, amelyet amott láttok.”

Mialatt ezeket mondta, felkészült Isten szolgáinak szolgálatára, és megtette a szükséges előkészületeket Nagyszombat megünnepelésére. A teendők végzetével mindent a bárkához vittek, és az említett férfiú emígyen szólt Szent

---

¹ „*agnum immaculatum*” Jn 1,29. „Ímé az Istennek ama báránya [Jézus], aki elveszi a világ bűneit.”

Brendanhoz: „A bárkátok már nem bír több terhet, ezért nyolc nap múlva annyi ételt és italt hozzok nektek, amennyire Pünkösdig szükségetek lesz.” „Honnan tudod, hogy hol leszünk nyolc nap múlva?” – kérdezte Szent Brendan. A válasz így hangzott: „Ma éjjeltől holnap a hatodik imaóráig azon a szigeten lesztok, amelyet a közelben láttok. Majd áthajóztok egy Madarak Paradicsomának nevezett másikra, amely nem messze innét nyugatra fekszik. Azon a helyen maradtok Pünkösdi nyolcadáig.”¹ Szent Brendan még azt is megkérdezte, hogyan lehetnek a sziget juhait olyan hatalmasak, amekkorákat csak itt láthat az ember, hiszen ezek az állatok még a teheneknél is nagyobbakra nőttek. Erre a következő magyarázatot kapta: „Ezen a szigeten senki sem gyűjti tejüket, és a tél sem próbálja őket. Éjjel-nappal kint vannak a legelőn.”² Ezért jóval nagyobbak, mint a ti vidékeiteken.” A szerzetesek végül is bárkába szálltak, és egymást megáldva elhajóztak.

10.) Jasconius, az óriáshal³

Az említett szigethez közeledve, még mielőtt kikötöttek volna, bárkájuk megfeneklett. Szent Brendan elrendelte a testvéreknek, hogy lépjenek a vízbe, akik ekként is cselekedtek. A bárkát, mindkét oldalról kötelekkel tartván, egé-

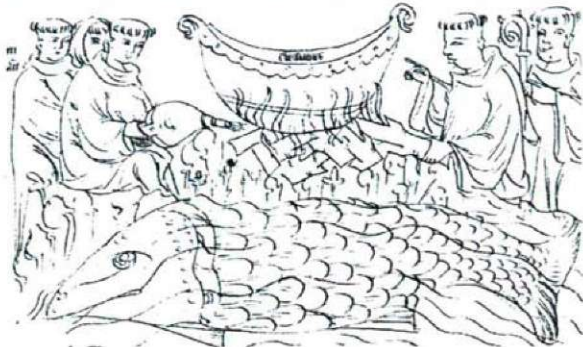
¹ *octava* (vall.), az ünnepet követő hét utolsó napjáig.

² A Ferőer-szigetek elméletét elfogadó kutatók a Golf-áramlat hatását említik meg a sziget meleg éghajlatával kapcsolatban.

³ Ez a *Navigatio* legismertebb jelenete. A toposz, hogy néhány tengerész olyan szigetre vetődik, amely hirtelen megmozdul, mert valójában élőlény, és eltűnik a mélyben, a rajta lévő hajósok pedig fejvesztve menekülnek, sok helyütt előfordul. Feltehetően a latinra fordított *Physiologus* nyomán készült bestiáriumból ismert. Számtalan helyen felbukkan: pl. az arab irodalomban, Szaratán néven, a tengerjáró Szindbád első meséjében (Az ezeregy éjszaka meséi. Budapest: Európa, 1974, 272–273. o.), amit az orientalisták a Brendan-történet előképének tartanak; egy görög bestiáriumban ez a bálna a Példabeszédek parázna asszonyát jelképezi (Péld 7,27: „Az alvilágba visznek házán át az utak, lefelé, a halálnak kamráiba.”). Az angolszász bestiáriumban is az Ördög, a Gonosz megtestesítője a veszedelmes szigethez hasonlító bálna – *aspido tortoise* –, amely alattomosan a mélybe rántja áldozatait. The Book of Beasts. From a Latin Bestiary of the Twelfth Century. Ed. by T. H. White. (Stroud: Alan Sutton, 1992), 197–198. o. A skandináv tengeri sárkány, a *Kranken* szintén gonosz teremtmény. (A dán Erik Pontoppidau, bergeni püspök 1752-es Norvégia természetrajza című művében így ír: „Az úszó szigetek mindig *Krankenek*.”) John O’Hanlon megemlíti (Lives of the Irish Saints. Vol. V., 419. o.), hogy a Jasconius-történetnél az ír *peistha*-ra is gondolhatunk, amely a hagyomány szerint minden ír tó fenekén ott pihen és alkalmanként látni is lehet a víz felszíne alatt. Giraldus Cambrensis (*Topographia Hibernica*, i.m., 94. o.) beszámol egy *phantom* szigetről, amely valójában hol eltűnő, hol felbukkanó bálna.

szen a kikötőig húzták. A köves és kopár szigetet ritkás erdő borította, a par-
ton pedig még homok sem volt. Míg a testvérek egész éjszaka a szabadban
virrasztottak és imádkoztak, Isten embere a bárkában maradt. Ő tudta, miféle
szigetre érkeztek, de nem akarta elmondani, nehogy rémületet keltsen.

Megvirradván pedig megparancsolta a papoknak,¹ hogy egyenként misé-
ket énekeljenek, és ők eszerint cselekedtek. Miközben Szent Brendan a bár-
kában végezte szertartását, a testvérek elkezdtek partra hordani a nyers húso-
kat,² valamint az előző szigetről magukkal hozott halakat is, hogy sóval kon-
serválják őket. Eközben feltettek egy fazekat a tűzre. Mihelyt azonban fával
táplálni kezdték a tüzet, és a fazékban forrásnak indult a víz, a sziget hullám-
szerűen mozogni kezdett alattuk. A testvérek a bárkához szaladtak, és a szent
atya védelméért esdekeltek, aki kezénél fogva mindenkit egyenként a bárkába
húzott. Mindenüket hátrahagyva, amit a szigetre hordtak, sietve elhajóztak.
Ezután a sziget is elúszott a tengeren.³ A meggyújtott tűz még jó két mér-

¹ „*Mane autem facto precepit sacerdotibus ut singuli missas cantarent...*” Bár szer-
zetesi közösségről van szó, az ünnep alkalmával sajátos módon nem együtt, hanem kü-
lön-külön miséznek. Teszik mindezt ráadásul húsvétkor. A magánmisézés gyakorlata
talán már a késő VI. századra, de legkésőbb a VIII. század végére kialakult. A IX. szá-
zadi frank kolostorokban gyakori a *missa privata/solitaria* a kápolnában, mellékoltárok-
nál. Ld. Cyrille Vogel: *Medieval Liturgy. An Introduction to the Sources.* (Washington:
The Pastoral Press, 1986), 158. o. A *Navigatio*-ban a szerzetesek mindenütt külön miséz-
nek, és az adott szöveghelyeken mindig a *sacerdos* elnevezés fordul elő.

²Ez a megjegyzés igen érdekes, a benedeki regula ugyanis tiltja a négylábú állat
fogyasztását. Bencés Regula 39. fejezete (i.m., 109. o.). Feltehetően ír kolostori étke-
zési szokásokra utal. Bitel, i.m., 207–213. o.

³Ez az incidens egyeseket az északi sark felől délre úszó szigetek mítoszára emlé-
keztet (Selmer, 1959, 86. o.); George Little szerint pedig egy tetszhalott bálnáról lehet
szó, amely megérezvén hátán a mozgólódást feléledt, és útnak eredve halálra rémítette
a jámbor utazókat (Brendan, the Navigator. Dublin, 1946, 47. o.).

földről is látszott. Ekkor Szent Brendan elmesélte a testvéreknek, mi is történt valójában: „Testvéreim, meglepődtek azon, ami a szigettel történt?” „Nemcsak nagyon meglepődünk, de szinte teljesen megdermedtünk a rémülettől.” – válaszolták a testvérek. „Fiaim, ne féljete! Isten az éj leple alatt egy szent látomás által felfedte nekem a titok nyitját. Nem sziget az, ahol voltunk, hanem egy hal, méghozzá az óceán halainak legkiválóbbika, amely mindig arra törekszik, hogy összeérintse a fejét a farkával,¹ de hatalmas volta miatt ez nem sikerül neki. A neve, Jasconius.”²

11.) A Madarak Paradicsoma³

Elhajóztak ama sziget mellett, ahol az előző három napot töltötték, és már annak nyugati szegletéig értek, amikor megláttak egy másik szigetet, amit csak egy keskeny tengerszoros választott el ettől. Erdőligetektől és számtalan virágtól tarkálló, dús növényzetű hely tárult a testvérek szeme elé, akik – kikötőhelyet keresve – körbehajózták a szigetet. Éppen a sziget déli oldala felé hajóztak, amikor egy tengerbe torkolló folyóra letek, ahol partra tették a bárkát. Azoknak, akik kiszálltak a bárkából, Szent Brendan azt parancsolta, hogy kötelekkel, teljes erejükkel nekifeszülve, húzzák fel a folyómeder mentén a bárkát. A folyó szélessége éppen akkora volt, mint a bárkáé. Az atya a bárkában maradt, és így a szerzetesek egy jó mérföldön át húzták,⁴ amíg el nem érték a folyó forrását. Ekkor Szent Brendan így szólt: „A mi Urunk, Jézus Krisztus kínált számunkra egy helyet, ahol az Ő szent feltámadásának

---

¹A kígyó, amelyik a farkába harap, az Uroborosz (farok-faló) a végtelenség jelképe már az ókorban, később majd az alkimisták használták. A görögök a tengereket egy körkörös folyónak képelték, amely körülfogja a földet, és általában kígyónak ábrázolták. Ld. Jorge Luis Borges: Képzelt lények könyve. (Budapest: Helikon, 1988), 130. o. A mi történetünkben említett hal (talán bálna) a Brendan-történet ábrázolásánál sokszor ugyanúgy körülfogja a szerzetesek számára a világot jelentő hajót, mint ezeken az ókori ábrázolásokon.

²Jasconius/Jasconye tengeri szörny nevét az ír *iase*=hal szóból származtatják.

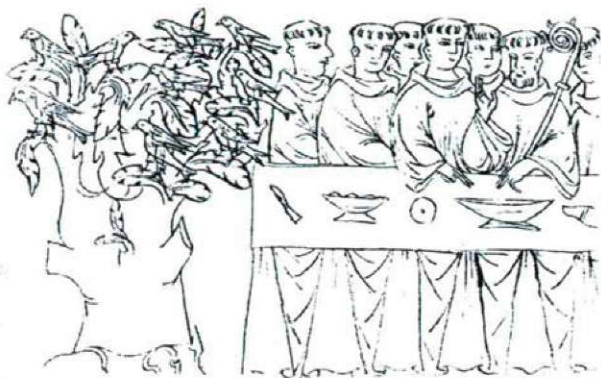
³A fentebb említett Dicuil-idézet és az előző helyhez való közelsége miatt bizonyos kutatók ezt a szigetet is valahol a Ferőer-szigetek között képzelik el. Erre utalhat az is, hogy ez a vidék ténylegesen madárpardicsomnak számít, a meleg éghajlat miatt ott tartózkodó számtalan madárfaj miatt. Mivel a kelta folklórban a lélek madáralakban távozik a testből, a Madarak Paradicsoma az *immram*-regények legtöbbjében megtalálható toposz. Az *Immram Máeldúin* (Germán, kelta..., 174. o.; Lady Gregory, i.m., 56. o.), az *Immram Húi Corra* (Stokes, RC 14/1893), az *Immram Snedgus MacRiagla* (Stokes, RC 9/1888) mindegyike említi. A Brán királyfi utazásában található leírás hasonlít legjobban a Brendan-történethez. „Van itt egy ősrégi fa, fehér virág nő rajta. Madarak ülnek az ágakon, és minden órában jelzik az időt.” Germán, kelta..., 171. o.

⁴„*spacium unius miliarii...*” A *millarius* 1 római mérföldet (1.000 lépést) jelölt.

idején megpihenhetünk.” Majd hozzátette: „Ha nem is lesz máshonnét táplálékunk, csupán e forrásból; hiszem, hogy ez már önmagában is elegendő étket és italt ad.”

A forrás felett egy hatalmas átmérőjű és nem kevésbé magas faóriás állott.¹ Ágait fehér madarak lepték el, olyannyira, hogy alig lehetett tőlük látni a leveleket és gallyakat. Ezt látván Isten embere elgondolkodott és fontolgatni

kezdte magában, vajon mi is lehet az oka, hogy madarak ekkora sokasága gyűlt egybe. Ez a gondolat annyira gyötörte, hogy könnyekre fakadva ekként fohászkodott Istenhez: „Óh Isten, az ismeretlen ismerője, minden rejtőzködő feltárója, Te ismered szívem gyötrelmét! Méltóságodhoz könyörgök, hogy nagy irgalmadban tárd fel nekem, bűnös léleknek, szemem elé táruló titkodat. Nem érdemeimben, vagy méltóságomban, hanem a Te végtelen kegyelmedben bízom.”

Miután eme fohászt elmondta magában és lenyugodott, a fáról az egyik madár, szárnyával csengettyű hangjához hasonló hangot hallatván odarepült a bárkához, ahol Isten embere ült. A hajóorr peremén ülve, boldogságának jeleként kiterjesztette szárnyait és békés arccal a szent atyára tekintett. Isten embere nyomban megértette, hogy az Úr meghallgatta imáját, miértis így szólt a

¹A kelta természetkultuszban erős volt a szent fák kultusza (*bile*), minden törzsnek megvolt a maga szent fája, amely a terület közepén állott. Kétségtől az egyetemesen ismert *axis mundi* elve érvényesül itt is. Ha a szent fa (az élet fája=*crann bethadh*) megsérült, az a törzs vesztét jelentette. A forrásokat hasonlóan nagy tisztelet övezte. Ld. MacCullogh, i.m., Ch. XII. River and Well Worship; Ch. XIII. Tree and Plant Worship, 181–207. o.

madárhoz: „Ha te vagy Isten hírhőzője, mondd meg nekem honnan jött a madarak eme sokasága, vagy mi az oka annak, hogy ide egybegyűlt?”

A madár rögvest válaszolt: „Az ősi ellenség bűnbeeséséből lettünk, bár egyetlen bűnünk miatt sem kerültünk kapcsolatba vele. Amikor teremttünk, Lucifer és követőinek bűne számunkra is a pusztulást hozta. Istenünk azonban igazságos és igaz az Ő cselekedeteiben. Ítéletképpen küldött minket erre a helyre. Itt semmilyen büntetést nem kell elszenvetnünk, és állandóan érezhetjük Isten jelenlétét. Ámde megfosztottattunk attól, hogy mindabban részesülhessünk, ami az igazhitűeknek megadatik. A lég, az égbolt és a föld különböző tájain kóborolunk, ahogyan más bolyongó lelkek. A megszentelt napokon és vasárnaponta azonban felöltjük ezt a testet, amelyet most látsz, és Teremtőnket dicsőítve e helyütt maradunk.¹ Egy teljes esztendeje vagy már úton testvéreiddel. Még hat esztendőnyi van hátra. Ahol ma a Húsvétot ünnepeled, ott fogod azt megünnepelni az elkövetkezendő esztendőben is. Csak azután fogsz rátálatni a szívedben dédelgett helyre, a Szenteknek Ígért Földre.” Mondandója végeztével a madár felszállt a hajó orráról, és visszarepült a többiekhez.

A vecsernye idejének jöttén,² a fán ülő madarak szárnyukat oldalukhoz verve, mintha csak egyetlen hangon szólának, énekelni kezdtek: „Néked zeng a himnusz, Óh Istenünk, Sionnak hegyén / Néked szól a fogadalom Jeruzsálemben!”³ Egy jó órán át ismételtették ezt a kis versikét. Az ének és a szárnycsattogás Isten emberének és társainak füleiben édes, ritmikus dalként hangzott.

---

¹ Az ír folklórban a madarak az eltávozott lelkek megtestesülései, itt azonban másféle elképzelés körvonalazódik. Ezek a madarak Lucifer bukott angyalaiként jelennek meg. A kelta területeken elterjedt kora középkori elképzelés szerint a bukott angyalok közül néhányan, bűneik fokának megfelelően, Isten korlátozott mértékű látását élvezhették (Paul Grosjean: „Notes d'Hagiographie Celtique.” *Analecta Bollandiana* 78/1960, 375–381. o.). Egyfajta köztes állapotban vannak a pokolbeli és a paradicsomi állapot között. Selmer ezzel kapcsolatban megemlíti a boldogságos látástól megfosztott, kereszteleetlenül elhalt gyermekek problémáját is (Selmer, 1959, 87. o.). J. Semmler megjegyzése szerint pedig az írek körében igen népszerű volt Alkuin (†804) nézete, miszerint angyalok is részt vesznek a szerzetesek zsolozsmáján. Ld. Semmler: „*Navigatio Brendani*.” 123. o. in: *Reisen in reale und mythische Ferne*. Hrsg. P. Wunderli. (Düsseldorf: Droste, 1993).

² „*vespertina hora*...” Az ír Bangor Antifonáriumban, amely egy 680/691 körül létrejött kompiláció, himnuszok, imádságok, a *hora canonica* rendjében énekelt zsol-tárok gyűjteménye, a *vesperas* helyett *hora vespertina*, a *completorium* helyett pedig *initium noctis* szerepel. A *Navigatio* szövegében azonban csak ritkán fordul elő, hogy a fentebb már említett terminológia helyett a szerző ezeket használja. Az ír kánoni, illetve szerzetesi órákkal kapcsolatban ld. John Ryan: *Irish Monasticism. Origins and Early Development*. (Dublin: Talbot, 1931), 333–345. o.

³ Zsolt 65,2.

Majd Szent Brendan így szólt testvéreihez: „Készítsétek elő testeteket, mert lelkünk ma megtelik isteni eledellel.” Vacsora után Istentiszteletet mutattak be, majd Szent Brendan és társai nyugovóra tértek. Éjjel Isten embere felkelvén társait is a Szent Éjszaka virrasztójára hívta. Az imádságot e szavakkal kezdte: „Én Uram, nyisd meg ajkaimat... [és szám hirdetni fogja dicsőségedet]!”¹ Amikor a szent atya befejezte imáját, a madarak szárnyukkal és csőrükkel ekként válaszoltak: „Dicsérjétek az Urat angyalai mind; / Dicsérjétek Őt minden seregei!”² Ugyanúgy, mint vecsernye idején, egy egész órán át ekként imádkoztak és énekeltek.

„A mi Urunk fényessége legyen mirajtunk!”³ – hangzott az ének hajnaljöttén, ugyanazon dallamra és ugyanolyan hosszan a hajnali zsolozsma és a reggeli dicséret idején. A harmadik imaóra alatt az alábbi zsolozsmát énekeltek: „Énekeljétek Istennek, énekeljétek! / Énekeljétek Királyunknak, énekeljétek bölcsességgel!”⁴ A hatodik imaóra zsolozsmája pedig így hangzott: „Isten ragyogtassa orcájának fényességét mireánk / és könyörüljön mirajtunk!”⁵ Majd a kilencedik imaóra idején az alábbi imát mondták: „Mily jó és gyönyörűséges, ha a testvérek / megértő egységben élnek együtt!”⁶ Nappal és éjjel a madarak így dicsőítették Istent. Ekképpen Szent Brendan a húsvéti ünnep nyolcadáig lélekben felfrissítette a testvéreket.

Amikor az ünnepet követő hét utolsó napja is letelt, Szent Brendan így szólt: „Menjünk a forráshoz utánpótlásért, hiszen eddig csak azért volt szükségünk vízre, hogy megmossuk kezünket és lábunkat.” Alighogy ezeket mondta, bárka érkezett ama szolgálóval, akivel a Húsvét előtti három napot töltöttek és aki húsvéti étellel látta el őket. Bárája most is rengeteg étellel és itallal volt teli. Mindet partra tette és e szavakkal állt a szent atya elé: „Testvérek, annyi ennivalót hoztam nektek, hogy Pünkösöd szent napjáig elegendő legyen. Ám az itteni forrásból ne igyatok! Túl ‘erős’ a vize ahhoz, hogy ihassátok. Elárulom milyen is ez a víz: aki iszik belőle, rögvest álomba merül és huszonnégy órán át nem ébred fel. Vízének csak akkor van igazán víz íze és állaga, amikor már elhagyta a forrást.” A szent atya áldását véve a szolgáló visszatért lakóhelyére.

Szent Brendan és társai azonban egészen Pünkösöd nyolcadáig helyben maradtak. A madarak éneke újjáélesztette lelküket. Pünkösöd napján, amikor Isten embere a testvérekkel együtt elénekelte a Szentmisét, a szolgáló ismét

---

¹Zsolt 51,17.

²Zsolt 148,2.

³Zsolt 90,17.

⁴Zsolt 47,7.

⁵Zsolt 67,2.

⁶Zsolt 133,1.

megjelent, hogy elhozza az ünnepnap megüléséhez szükséges dolgokat. Leültek, hogy együtt fogyasszák el az ételt, mikoris a szolgáló e szavakat intézte hozzájuk: „Hosszú út áll még előttetek. Töltsétek tele a patak vizével mind az edényeket, és vigyetek magatokkal annyi pörkölt kenyeret,¹ amennyi a jövő esztendeig elegendő. Kaptok tőlem annyit, amennyit bárkátok elbír.” Miután mindezeket elrendezték, a szolgáló a szent atya áldásával visszatért lakóhelyére.

Nyolc nappal később, Szent Brendan és társai megrakták bárkájukat mindazzal, amit az említett szolgáló hozott és a patakból feltöltöttek edényeiket. Amikor mindent összehordtak a tengerpartra, a fent nevezett madár sebesen odaröppent, és ismét a bárka orrára telepedett. Isten embere megértette, hogy mondani akar neki valamit. És valóban, a madár emberi hangon így szólt: „Jövő ilyenkor ismét velünk fogjátok megünnepelni Húsvét szent napját, és ugyanannyi időt töltötök itt, mint most. Ahol idén Nagycsütörtökön voltatok, ott lesztek jövőre is a mondott napon. Ezekhez hasonlóan, Húsvét vasárnapjának vigiliáját is ott virrasztjátok át, ahol most, Jasconius, az óriással hátán. Nyolc hónap múltán pedig rátaláltok majd egy szigetre, Ailbe Községének Szigetére, és ott maradtok Karácsony szent ünnepének idejére.”

Mindezeket kinyilatkoztatva a madár visszarepült a helyére. A testvérek vitorlát bontottak, és a madarak énekétől kísérve nekivágtak a nyílt óceánnak: „Figyelmezz reánk Istenünk, Megváltónk, aki reménységet adsz nekünk bármerre járunk is a föld távoli vidékein, vagy a messzi tengeren!”²

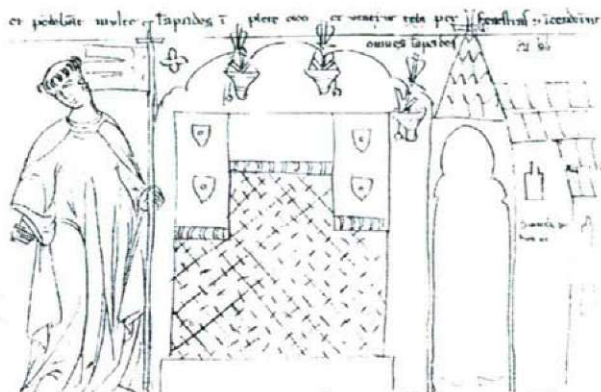
¹Az önmagában is aszkézist jelentő fáradságos út a bűjtölés sajátos étrendjével válik igazán önsanyargatóvá. (Ryan, i.m., 391–394. o.) Ez a mozzanat a jellemzően ir aszketikus szellemiséget idézi elének. Az írek az aszkéta életet élőket is mártíroknak tekintették. A VII. századi ír nyelvű Cambrai-i Homília három csoportra osztja a mártírokat: piros (*dercmartre*), kék (*glasmartre*), és fehér (*báanmartre*). A fehér az aszketikus életforma mindennapos mártíromságára utal, a kék a keserves kínokkal vezeklő megtérő bűnösére, a piros pedig a Krisztusért meghaltak mártíromságát jelenti. Ld. Clare Stancliffe: *Red, White and Blue Martyrdom*. 21–47. o. in: *Ireland in Early Medieval Europe. Studies in Memory of Kathleen Hughes*. (Cambridge: UP, 1982).

²Zsolt 65,6.

12.) Ailbe Közösségének Szigete¹

A szent atya és társai folytatván útjukat, három hónapon át járták a messzi óceánt. Az ég és a tenger kékjén kívül semmi egyebet nem láttak. Minden második, vagy harmadik napon vettek csak magukhoz némi élelmet. Egy szép

napon aztán egy sziget tűnt fel a láthatáron. A part felé igyekeztek, a szél azonban elsodorta őket. Negyven napon át köröztek a sziget körül, mégsem tudtak kikötni. A testvérek a bárkában sírva könyörögtek Istennek, hogy segítsen. A végső kimerültség állapotában erejük már-már elhagyta őket. Három napon át állhatatosan imádkoztak, és önmegtartóztatást gyakoroltak, míg végül megpillantottak egy keskeny kikötőhelyet, ahová egy bárka éppenhogy bejuthatott. Ugyanakkor két kutat is találtak; egyikük teljesen iszapos, a másik azonban tiszta vízü volt. A testvérek edényeikkel mindjárt a kúthoz rohantak, hogy vízből merítsenek, de Isten emberének figyelmeztetése megállította őket: „Fiaim, ne tegyetek tiltott dolgot, ne cselekedjetek semmit a sziget elől-

¹Szent Ailbe (Plummer, VV.SS.Hib. Vol. I., 46–64. o.) a Szent Patrik előtti korai ír szentek közé tartozik. Munster védőszentje és Emly (*Imlech*) püspöke. *Félire Óengusso* litániájában (800 körül) szeptember 12-énél a következőket olvashatjuk: Ailbe élete végén tengerre szállt és „Munsterből huszonnégyen elkísérték, hogy meglátogassák az Ígéret Földjét (*tiri tarngiri=Tir Tairngire*, azaz a kelták Ígéret Földje, a boldog másvilág) és az Ítélet napjáig azon a földön éljenek.” A *Navigatio*-ban szereplő Szent Ailbe szigete, bár bizonyos leírásai az égi Jeruzsálemre utalnak (ld. a Jelenések Könyvére rimelő részeket), mégsem azonos a *Terra Repromissionis*-szal. Ailbe családjának története az *Immram Húi Corra*-ban (Stokes, RC 14/1893) is szerepel. Ebben a fejezetben egy szerzetesi közösség modellje tárul elénk, az olvasó mind a bencés, mind a kolumbáni ír regula elemeire ráismerhet.

járóinak hozzájárulása nélkül. Bizonyára szíves örömet adnak majd nektek abból a vízből, melyből most lopva akarnátok inni.”¹

Partraszállás után éppen azon tűnődtek, melyik irányba induljanak, amikor egy komoly és megfontolt előljáró lépett eléjük. Haja hófehér volt, arca pedig tisztán ragyogott.² Mielőtt átölelte volna Isten emberét, háromszor arccal a földre borult. Szent Brendan és társai azonban felemelték. Megölelve egymást az előljáró kézenfogta a szent atyát, és egy jó kétszáz méternyire³ fekvő monostorhoz vezette. Szent Brendan testvéreivel együtt megállt a monostor kapujánál, és megkérdezte az előljárót: „Kié ez a monostor? Kinek az irányítása alatt működik? Honnan jöttek lakói?” A Szent atya különböző formában tette fel kérdését, de választ nem kapott. Vezetőjük szelíden és hihetetlen békétűréssel csak annyit jelzett kezével, hogy csendben kellene maradnia.

Isten embere hamar megértette, hogy ebben a monostorban ez a szabály, miéért ekként intette testvéreit: „Tartózkodjatok a beszédől, nehogy megszenstelenítsétek e helyet, bőbeszédűségekkel beszennyezvén a szerzetesek lelkét.” Éppcsak hogy elhangzott az intelme, amikor himnuszokat énekelve tizenegy szerzetes jött eléjük ereklyetartókkal és keresztekkel, őket az alábbi versikével köszöntvén: „Istennek szentjei kerekedjete fel lakhelyetekről, és menjete, hogy rátaláljatok az igazságra! Szenteljétek meg a helyet, áldjátok meg az embereket és minket, szolgálóitokat, tartsatok meg könyörületes békében!”⁴ E köszöntő után a monostor apátja megölelte Szent Brendant, majd társait is rendre, egymás után. Ugyanígy cselekedtek közösségének tagjai is, sorra megölelvén a Szent atya társaságának minden tagját.

---

¹A kolostori közösség települése általában körül volt kerítve kő, vagy földsáncsal és árokkal. Ezek a falak a legtöbb esetben körkörösök voltak, néha akár több koncentrikus körből álltak. Ritkábban négyzetes, néhol pedig a topográfia által kijelölt határok szolgáltak arra, hogy jogi szempontból körülhatárolják a kolostori tulajdont, és reprezentálják egy adott közösség társadalmi státuszát. A belső tér szakrálisan védett helynek számított, még abban az esetben is, ha ténylegesen nem volt fal körülötte, az alapító szent által kijelölt kör láthatatlan határként szolgált a megszentelt hely körül. Bitel, i.m., 61–63. o. Jelen esetben a természet jelölte ki a határokat, és az egész sziget a kolostori közösség szakrális terének számít, ahol bűn az előljáró engedélye nélkül cselekedni.

²„Bokaig erő ruhát viselt...feje és haja fehér volt, mint a hófehér gyapjú, szeme, mint a lobogó tűz...arca pedig olyan volt, mint a teljes fényében ragyogó nap.” Jel 1,13–16.

³„*unius stadii*...” A *stadium* hosszmértékként és útmértékként egyaránt szolgált. Különböző stádiumok léteztek. Útmértékként a római stádium mintegy 185 méternyi útszakaszt jelölt.

⁴„*Surgite, sancti Dei, de mansionibus vestris et proficiscimini obviam veritati. Locum sanctificate, plebem benedicite, et nos famulos vestros in pace custodire dignemini.*” Szentírási előfordulása nincs. Selmer (1959, 87. o./43. láb.) szerint ez egy ír kolostori köszöntő, amellyel az érkező vendéget üdvözölték.

Miután ily módon békecsókot váltottak, imádságok közepette, ahogyan ez a nyugati világban szokás volt, bevezették a testvéreket a monostorba.¹ Ezt követően a monostor apátja és szerzetesei az 'Új parancsolat' kezdetű antifónát² énekelve megmosták a vendégek lábát.³ Ezzel végezvén, az apát a legnagyobb csendben a refektóriumba vezette a testvéreket. A felhangzott jelre kezdet mostak, és az apát leültette őket. A második jelre a monostor egyik szerzetese felkelt, és szokatlanul fehér cipókat, valamint néhány hihetetlenül édes gyökeret tett az asztalra. A szerzetesek a vendégekkel vegyesen, de monostori rangsorban ültek asztalhoz, és kettesével osztottak egy-egy cipón. Ugyanazon szerzetes egy újabb jelzés elhangzottakor itallal kínálta a testvéreket.

Az apát pedig buzdította őket, és jókedvűen így szólt: „Az Úr áldásával és Őt félve, igyatok élvezettel annak a kútnak vizéből, melyből érkezésetekkor lopva akartatok meríteni! A monostor szerzetesei lábukat mindennap az átalatok látott másik, iszapos kút vizével mossák, mert az mindig meleg. Fogalmunk sincs róla, hogy az asztalra került cipókat hol sütik, vagy ki hordja őket éléskamránkba. Csupán azt tudjuk, hogy Isten, szolgálói iránti végtelen irgalmának köszönhetően, valamely teremtménye által kerül mihozzánk. Huszonnégy testvér él ebben a monostorban. Naponta tizenkét cipót kapunk élelemül; két testvérnek jut így egy egész. Ünnepeken és vasárnaponta az Úr nővel adagunkat; ilyenkor minden testvérnek egy egész cipó jár, a maradékból pedig még vacsorára is jut. Most, hogy ti érkeztetek, kétszer annyit kapunk.⁴ Ekképpen táplál minket Krisztus Urunk Szent Patrik⁵ és Szent Ailbe atyáink kora óta, idestova nyolcvan esztendeje. Annak ellenére, hogy már

---

¹Bencés Regula 53. fejezete (i.m., 129. o.): „Először együtt imádkozzanak, és csak ezután egyesüljenek a békecsókban. Minden érkező vagy távozó vendéget teljes alázattal köszöntsenek: meghajtott fővel, vagy egészen arcra borulva imádják benne Krisztust.” Az ír kolostori vendéglátás kiemelkedő fontosságával kapcsolatban pedig ld. Bitel, i.m., Chap. The Politics of Hospitality, 194–221. o.

²Jn 13,34.

³A bencés vendégfogadás előírása szerint: „A vendég lábát mind az apát, mind egész közössége mossa meg. Lábmosás után ezt a verset imádkozzák: Befogadtuk, Istenünk, irgalmadat templomunknak belsejébe.” (Bencés Regula, i.m., 129. o.). A ír kolostori vendégfogadásnak megvoltak a maga, világi gyakorlattól eltérő rítusai: formális üdvözlés (földre borulás, békecsók), szállás és fürdő felajánlása, lábmosás, a liturgikus cselekedetek közös végrehajtása és, mint központi elem, az étkezés. A szentek életrajzírói gyakran használták fel a vendégfogadás részletezését a szentek közötti kapcsolat, illetve hierarchia leírására. Bitel, i.m., 202–207. o.

⁴Hasonló elemmel találkozunk az írek körében igen népszerű Remete Szent Pál legendájában (Legenda Aurea, i.m., 41. o.) is, amikor Remete Szent Antal látogatásakor a Szent Pált tápláló holló, tudván a vendég érkezéséről kétszer annyi kenyeret hozott.

⁵Szent Patrik Írország védőszentje az évkönyvek szerint 432 körül érkezett a szigetre és 460 körül halt meg.

ilyen hosszú ideje vagyunk itt, nem látszik rajtunk az öregedés, és végtagjaink sem erőtlennültek el.¹ Ezen a szigeten nincs szükségünk tűzön készített ételre. Sem a hideg, sem a forróság nem győz le minket. Amikor pedig eljön a szentmisék illetve a vigíliák ideje, meggyújtjuk a templomban ama lámpásokat, amelyeket isteni sugallatra otthonról hoztunk magunkkal. Egészen reggelig égnek, mégsem fogy belőlük az olaj.”

Háromszor ittak a vízből, majd az apát – a már megszokott módon – ismét jelzett. Ekkor a szerzetesek egyszerre, komoly arccal és a legnagyobb csendben, felálltak az asztaltól, és a szent atyák előtt a templomba vonultak. Leghátul Szent Brendan és a monostor apátja lépdelt. A templomba érve tizenkét, kifelé tartó további szerzetes gyors térdhajtással üdvözölte őket. Ezt látván Szent Brendan csodálkozva fordult az apáthoz: „Apát Uram, miért nem ettek ők is velünk?” „A ti jelenlétetek miatt asztalunk nem volt eléggé nagy, hogy egyszerre körbeülhessük. Most mennek enni, de semmiről sem maradnak le. Mi pedig igyekezzünk a templomba, és énekeljük el a vecsernyét, hogy a most étkező testvéreink még szintén időben elénekelhessék esti zsoltosmájukat.” – válaszolta az apát.

A vecsernye befejeztével, Szent Brendan szemügyre vette hogyan is épült a templom. Négyzetalakú alaprajza volt, vagyis szélte-hossza egy.² Hét lámpás³ pillantott meg – hármat az oltár előtt a templom közepén, kettőt-kettőt pedig másik két oltárnál. Az oltárokat négyzetesre vágott kristályokból faragták. Éppúgy kristályból készült valamennyi edény, ostyatányér, kehely, olajtartó korsó és az isteni kultusz bemutatásához szükséges minden egyéb kellék is.⁴ A templomban huszonnégy ülőhely volt körben felállítva: az apát maga a két kórus között ült.⁵ Mindkét csoport nála kezdődött és vele ért véget. Egyik oldalról sem énekelhette elő senki a verseket, csakis az apát. A monostorban

---

¹A kelta *Tír na m-Béa*, azaz az Élők Szigete, ahol nincsen halál és nincsen bűn, csak állandó ünneplés (kétségtelen a büntelenség már keresztény vonás), és a *Tír na n-Óc*, azaz az Örök Ifjak Földje, ahol soha nem öregednek meg. (Ld. Máeldúin utazása során eljut az Asszonyok Szigetére, ahol örök boldogságban élnek, és soha nem öregsznek meg. Germán, kelta..., 177. o.)

²Jel 21,16. „A város [mennyei Jeruzsálem] négyzetben épült, a hossza annyi volt, mint a szélessége.” Ószövetségi előképe Ezékiel 48, a Szentföld felosztása.

³„*septem luminaria*” (Jel 1,12) = hét arany gyertyatartó. Ószövetségi előképei: Kiv 25,31–40; Szám 8,2; Zak 4,1.

⁴Jel 4,6. „A trón előtt kristályként csillogó üvegtenger.”

⁵Jel 4,4. „A trón körül huszonnégy szék, a székeken huszonnégy vén ült, fehér ruhába öltözve...”

senki nem beszélt, nem hallatta hangját.¹ Ha egy testvérnek valamire szüksége volt, úgy az apát színe elé járult, letérdelt előtte, és szívében belül tárta fel kérését. Ezt követően a szent atya fogott egy táblát és egy íróvesszőt, ráírta Isten neki tett kinyilatkoztatását, majd átadta a táblát a tanácsát kérő szerzetesnek.²

Miközben Szent Brendan mindezekben töprengett magában, az apát ekként szólott hozzá: „Atyám, vissza kellene térnünk a refektóriumba, hogy még napvilágnál végezhesünk el a reánk váró feladatokat.”³ Azonmód, ahogyan a templomba jöttek, visszatértek a refektóriumba. Szép sorjában elvégezték a napi teendőket, majd nagy buzgalommal siettek az esti imaórára. Az apát így kezdte a zsolozsmát: „Siess segítségemre Uram, üdvösségem!”⁴ Mindannyian dicsőítették az isteni Szentháromságot, és felzendült a hálaadó ének: „[Roszszul cselekedtünk, gonoszságot műveltünk!]”⁵ Te Urunk, hűséges Atyánk megkegyelmezél nekünk. Békében térhetek nyugovóra, mert Te Uram / reménnyel táplálsz engem.”⁶ Ezt követően egy órán át zsolozsmáztak.

Amikor a zsolotárók sorát befejezték, mindenki elhagyta a templomot, és a szerzetesek magukkal vitték vendégeiket celláikba. Az apát Szent Brendannal együtt azonban a templomban maradt, és ott várta be a kivilágosodást. Szent Brendan kikérdezte a szent atyát a hallgatásról és a társalgásról, no meg arról, hogyan viseli el az emberi szervezet az ilyen életmódot?

Az atya nagy tisztelettel és alázattal válaszolt: „Apát Uram, Krisztusom előtt vallom neked, hogy mintegy nyolcvan esztendeje annak, hogy erre a szigetre jöttünk. Azóta nem hallunk emberi hangot kivéve, amikor az Isten dicséretét zengjük. Huszonnégyünk között még nem hangzott el egyetlen hang sem, csupán az ujjakkal vagy szemmel adott jelek segítségével érintkezünk; még azt is csak előljáróink használják. Amióta ide jöttünk senki nem szenved-

---

¹„A mély vallásosság természetes előfeltétele a lelki összeszedettség. Ezért tartották különösen fontosnak a hallgatást, a csendet, a *taciturnitas* és a *silentium* erényét. Még a szükséges tudnivalókat is sokszor jelbeszéd útján közölték egymással.” Csóka, i.m., 151. o. A kontinensen térítő ír Kolumbán a *silentium* erényét még inkább hangsúlyozta, szerzetesi regulájában (*Regula Coenobialis*) az első között, egy teljes fejezetet szentelt a kérdésnek. „A hallgatás szabályát szorgalmasan be kell tartani az írárok szerint.” Migne, PL 80, 210. o. Más ír regulákban is majdnem mindig az első között említik a hallgatás erényét. Ld. erre vonatkozóan Ryan, i.m., 395–396. o.

²A kolostori jelbeszéddel kapcsolatban ld. Domino du Cange: *Glossarium Mediae et Infimae Latinitatis*. (Niort, 1883), *Signum apud monachos*.

³Bencés Regula 41. fejezete: „A vesperást magát úgy végezzék, hogy utána az étkezésnél ne legyen szükség mécs-világításra, hanem még napvilágnál végezzenek el mindent.” (i.m., 111. o.)

⁴Zsolt 38,23; Zsolt 70,2.

⁵Zsolt 106,6; Bár 2,12; és Judit 7,19.

⁶Zsolt 4,9.

dett semmiféle olyan testi, vagy lelki betegségtől közülünk, amelyek az emberi fajt fertőzik.”

„Vajon itt maradhatnánk most, vagy sem?” – tette fel a kérdést Szent Brendan. A válasz azonban így hangzott: „Nem tehetitek, mert nem ez Isten akarata. De miért engem kérdezel, Atyám? Hát Istenünk nem nyilatkoztatta-e ki neked, mielőtt hozzánk jöttél, hogy mit is kell tenned? Tizennégy testvéreddel együtt vissza kell térned saját monostorodba. Ott készíti Isten számodra a temetkezési helyet.¹ Az utóbb csatlakozott két szerzetesed közül az egyik idegen honban, a Remeték Szigetén marad majd, a másik pedig szegényteljes halálra ítéltetett, és Pokolra jut.”

Azonközben, hogy eme dolgokat megvitatták, a szemük előtt egy tüzes nyíl repült be az ablakon, és meggyújtott minden oltár előtti lámpát. Ezt követően a nyíl menten kirepült, de fényes világa a lámpásokban maradt.² Szent Brendan újabb kérdést tett fel: „Ki fogja reggel eloltani a lángot?” A szent atya ekként felelt: „Gyere, és lesd ki a titkát. Láthatod a tálkák közepén az égő viaszgyertyákat. Reggelig semmi nem ég el belőlük, méretük sem változik, és fagyút sem lelsz a tálkában. Ez a fény szellemi eredetű.” Erre Szent Brendan azt kérdezte: „Vajon hogyan tud nem anyagi eredetű fény érzékelhetően meggyújtani egy anyagi valamit?” „Hát nem olvastad-e a sinai-hegyi égő csipkebokor történetét? A bokor lángolt, mégsem perzselte meg a tűz.”³ – hangzott az előljáró válasza.

Az atyák egészen reggelig virrasztottak. Ekkor Szent Brendan engedélyt kért utazásának folytatására, az előljáró azonban így felelt neki: „Nem Atyám, itt kell megülnetek Karácsony szent ünnepét, és egészen Vízkereszt nyolcadáig velünk kell maradnotok.” Így tehát a szent atya és társai az említett időre, a huszonnégy szerzetes vendégszeretetét élvezve, Ailbe Közösségének Szigetén maradt.

---

¹ Az ír hagiográfiában gyakran előfordul, hogy egy szent megjósolja társának temetkezési helyét. Ld. Plummer, i.m., passim; Heist, *Vitae Sanctorum*, passim.

² A jeruzsálemi Szent Sír-templomban minden húsvét éjszaka hasonló fénycsoda játszódik le. A jeruzsálemi zarándokleírások némelyike beszámol a Szent Tüzzől, amely meggyújtja a lámpást Nagyszombat éjjelén. Ld. The Itinerary of Bernard the Wise (870). Palestine Pilgrims' Text Society (London, 1896–1897), Vol. III./d., 7. o.; illetve Theoderic német zarándok (1169/74) leírása in John Wilkinson: Jerusalem Pilgrimage 1099–1185. (London: The Hakluyt Society, 1988), 282. o. Dániel orosz földi apát jeruzsálemi zarándokútjáról szóló beszámolója (1106/08) a legrészletesebb, aki ráadásul azt is megemlíti, hogy eme fénycsoda csakis az ortodox keresztényekkel történik meg. (Wilkinson, i.m., 166–171. o.) A *Navigatio* eme jelenete nyilvánvalóan ezzel a jelenséggel analóg. Érdekesség azonban, hogy itt a szerzetesek a karácsonyt ünneplik. A húsvétkor Krisztus feltámadását megjelenítő fénycsoda itt a Világosság megszületését jelzi.

³ Kiv 3,2.

13.) Az altató forrás¹

Az ünnepnapok elteltével az áldott Brendan atya és követői megrakták élelemmel bárkájukat, és a szerzetesek áldásával serényen kihajóztak az óceánra. A nagybőjt kezdetéig bárkájuk, hol evezők, hol vitorlák segítségével, az óceán legkülönbözőbb részeit barangolta be.

Egy nap aztán egy sziget tűnt fel a láthatáron. A testvérek buzgón evezni kezdtek, mert az éhség és szomjúság már igen gyötörte őket. Élelmük és vizük három napja elfogyott. Azt követően, hogy a szent atya megáldotta a kikötőhelyet és mindannyian partra szálltak, egy növények és gyökerek sokféleségétől tarkálló rétre bukkantak, közepén tisztavízű patakkal, melynek medrében különféle halak úsztak a tenger felé.

Szent Brendan így szólt a testvérekhez: „E helyen Isten vigaszt ad nekünk fáradozásainkért. Fogjatok annyi halat, amennyi elegendő lesz vacsorára, és süssétek meg őket. Gyűjtsétek be a növényeket és gyökereket, melyeket Isten készített az Ő szolgálóinak.” Társai így is cselekedtek. Ivásra töltvén a vizet, Isten embere azonban figyelmeztette őket: „Testvéreim, vigyázzatok nehogy túl sokat igyatok e forrás vizéből, különben hamar erőt vesz testeteken.” Isten emberének intését a testvérek eltérően értelmezték. Néhányan csupán egy po-

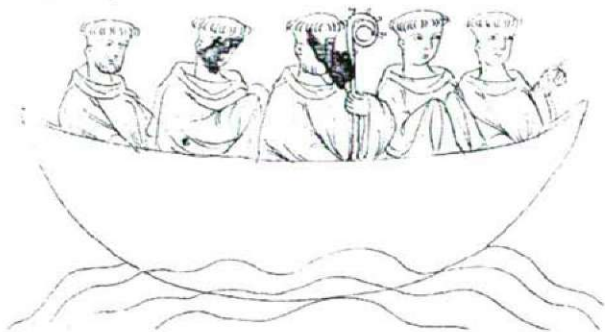
¹Ez a történet is toposz az *immramok* körében. A különleges forrás azonban eltérő tulajdonságokkal bír. Snedgus történetében (Stokes, RC 9/1888) a forrás vize olyan édes, mint a tej. Corra utazásánál (Stokes, RC 14/1893) borfolyóval találkozunk. „Máeldúin és társai elértek a csodaforrás szigetére. A forrásból szerdán és pénteken víz fakadt, vasárnap tej, ünnepnapokon pedig bor és sör folydogált belőle.” Ez azonban az ördög forrása (Germán, kelta..., 176. o.). A *Navigatio* „német változatában” (Volksbuch 1471, Augsburg) a Lakatlan Sziget című fejezetnél feltűnik a máeldúni forrás: a négy forrás egyikéből bor, a másikkól tej, a harmadikból olaj, a negyedikből pedig méz folyik. Ugyanakkor a látomásirodalom számos más alkotásában is található hasonló motívum. Ld. Gurevics, i.m., 254. o.

hárral ittak, mások kettővel, de voltak, akik hárommal is. Ez utóbbiak három napon és három éjen át tartó mély álomba merültek. Másokat két napra és két éjjelre győzött le az álom. A többiek csupán egy napot és egy éjszakát aludtak át. A szent atya pedig szakadatlanul imádkozott Istenhez testvéreiért, akiket a tudatlanság ekkora veszélybe sodort.

Amikor a három napra álomba merült testvérek is felébredtek, így szólt hozzájuk: „Testvéreim, meneküljünk ezen életünket fenyegető veszély elől, mielőtt még valami rosszabb történik velünk. Az Úr megadta nekünk a lét-fenntartásunkhoz szükséges javakat, de ti kárt tettetek velük magatokban. Menjünk a partra, és fogjunk annyi halat, amennyi előkészítve Nagycsütörtökig minden harmadnapi étkezésre elegendő ételmet biztosít. Ami a vizet illeti minden testvér naponta csupán egy kupával ihat, és ugyanez áll a gyökerekre is.” Az Isten embere által elrendelt cselekedeteket végrehajtva, megrakták a bárkát, és észak irányában elhajóztak.

14.) A megalvadt tenger¹

Három nap és három éjjel múltán elállt a szél, és a tenger kezdett kásásodni – csendes, nyugodt volt minden. „Vegyétek ki az evezőket a vízből és vonjátok be a vitorlát. Hagyjuk, hogy Isten oda vezesse bárkánkat, ahová Ő akarja!” – szólt a szent atya.

---

¹ „*Mare esse quasi coagulatum.*” A megalvadt tenger vidéke néhány feltételezés szerint valahol Izland, illetve Grönland környékén keresendő; az arktikus vizek határánál, ahol a jegesedésnek indult tengerre illik a leírás. A már említett Dicuil és az izlandi sagák is beszámolnak arról, hogy ir papok (*papar*) elhajóztak egészen a befagyott tengerig.

Ilyen módon a bárka húsz teljes napon át úszott a tengeren, míg végül Isten kedvező, nyugatról keletre fúvó szelet támasztott. Ekkor ismét vitorlát bontottak, és sebesen hajóztak tova a nyílt vizekre. Az utazók csupán minden harmadnapon vettek magukhoz eleséget.

15.) Ismét a Juhok Szigetén, Jasconius hátán és a Madarak Paradicsomában

Egy nap a messzi távolban egy felhőnek tűnő szigetet pillantottak meg. Szent Brendan megkérdezte a testvéreket: „Fiaim, felismeritek-e ezt a szigetet?” „Nem, egyáltalán nem ismerős.” – felelték mindannyian. „Én megisme-

rem. Ezen a szigeten voltunk tavaly Nagycsütörtök napján. Itt lakik a mi hűséges szolgálónk.” Ezt hallván a szerzetesek kitörő örömmel olyan gyorsan kezdtek evezni, ahogyan csak erejükből tellett. Isten embere látván esztelen-ségüket, megkohanla őket: „Gyermekeim, ne fárasszátok ki magatokat ilyen bolond módra. Vajon nem a Mindenható Isten-e bárkánk vezérlője és kormá-nyosa? Hagyjátok hát rá a kormányzást! Ő maga vezérli utunkat saját akarata szerint.”¹

Midőn a mondott sziget közelébe értek, a már jól ismert szolgáló sietett a bárka elé, és elvezette őket ahhoz a kikötőhelyhez, ahol az előző évben is partra szálltak. Dicsőítette az Urat, a szent atyával kezdve mind a legutolsó testvérig sorban átölelte mindegyikőjük lábát, és így szólt: „Isten csodálatos

---

¹A középkorban gyakran előfordul, hogy Jézust és tanítványait egy tengeren hányódó hajóban ábrázolják. Egyebek között ld. A keresztény művészet lexikona. (Budapest: Corvina, 1986), 113. o.

az Ő szentjeiben. Izrael Istene maga ad bátorságot és erőt az Ő népének. Legyen áldott az Isten!”¹ Az áldást követően a szerzetesek mindent kiraktak a bárkából, a szolgáló sátrat vert, és – Nagycsütörtök lévén – fürdőt készített, majd új öltözetet húzott a testvérekre, és három napon át szolgáltá őket. A testvérek a maguk részéről nagy áhitattal ünnepelték az Úr kinszenvedését egészen Nagyszombatig.

Miután a nagyszombati liturgiákat elvégezték, a lelki áldozatokat bemutatták Istennek, és a vacsorát is elfogyasztották, a szolgáló így szólt Szent Brendanhoz és mind a többiekhez: „Menjetek, és szálljatok a bárkába, hogy a Feltámadás szent vasárnapjának vigíliáját ott virrasztthassátok át, ahol tavaly is tettétek. Magát a vasárnapot, egészen a hatodik imaóráig ugyanott ünnepeljétek. Ezek után evezetek a Madarak Paradicsomának nevezett szigetre, ahol a múlt évben Húsvétól Pünkösd nyolcadáig voltatok. Vegyétek magatokhoz a szükséges élelmet és innivalót. A Húsvétot követő vasárnapon pedig ismét találkoznunk fogok veletek.” Eszerint is cselekedtek. A szolgáló annyi cipővel, innivalóval, hússal és egyéb finomsággal rakta meg a bárkát, amennyit az csak elbírt. Szent Brendan áldást adva beszállt. Nyomban vitorlát bontottak, és indultak a másik sziget felé.

Éppen ahhoz a helyhez közeledtek, ahol ki kellett volna szállniuk a bárkából, amikor megpillantották az egy évvel azelőtt otthagytott fazekat. Szent Brendan és a testvérek a ‘Három Ifjú’ kezdetű himnusz² énekelve szálltak partra. Amikor a himnusz végére értek, Isten embere így figyelmeztette a testvéreket: „Fiaim, legyetek éberek! Virrasszatok és imádkozzatok, nehogy kísértésbe esetek.”³ Emlékezzetek arra, Isten hogyan rendelte aláink ezt a durva vadállatot anélkül, hogy bármi módon háborgatott volna bennünket.” Így aztán a testvérek szétszóródtak, és a hajnali imaóra idejéig a szigeten virrasztottak. Majd körülbelül a harmadik imaóráig mindegyik pap misét mutatott be. Ezután az áldott Brendan felajánlotta a Szeplőtelen Barányt Istennek, és e szavakat intézte a testvérekhez: „A múlt évben ezen a helyen ünnepeltem az Úr feltámadását. Idén is hasonlóképpen szeretném.” Mindezek után felkerekedtek a Madarak Szigete felé.

Abban a pillanatban, amint a kikötőhelyül választott partszakaszhoz értek a madarak, szinte egyetlen hangon szólva, énekelni kezdtek: „Meváltás a trónuson ülő Istennek és a Báránynak!”⁴ Majd így folytatták: „Az Úr az Isten, az Ő fénye / világosított meg minket. / A szent nap elrendeltetett, / az ünnepi

---

¹Zsolt 68,36.

²Dán 3,51–90: A három ifjú dicsőítő éneke.

³Mt 26,41; Mk 14,38; Lk 22,40.

⁴Jel 7,10.

zöld ággal a kezetekben / álljatok egészen az oltár szarváig.”¹ Így énekeltek szárnyaikkal verdesve hosszú ideig – majdnem fél órán át –, egészen addig, amíg a szent atya és az ő szent társai kiszálltak a bárkából, kirakták a holmikat, és az atya elfoglalta helyét sátrában.

Amikor Szent Brendan közösségével elvégezte a húsvéti liturgiákat, a szolgáló Húsvét nyolcadán, vasárnap, ahogyan azt korábban megígérte, a lét-fenntartáshoz szükséges élelmekkel megrakott kosárral felkereste őket.

Épp asztalhoz ültek, amikor az előző évről már jól ismert madár szárnyait kiterjesztve a bárka szélére telepedett, és olyan hangot hallatott, mintha egy hatalmas orgona szólna. Isten embere rögvést megértette, hogy a madár valamilyen üzenetet szeretne átadni neki: „Isten az év négy szakának megfelelően négy helyet rendelt számotokra, amíg hét évig tartó zárándoklatotok véget nem ér. Eszerint Nagycsütörtököt a szolgálóval töltitek, aki minden évben jelen van; a Húsvétot a hal hátán ünneplitek; a húsvéti lakoma ünnepét egészen Pünkösd nyolcadáig velünk töltitek; a Karácsonyt pedig Ailbe közösségének körében ülitek meg. Hét esztendő teltén, számos és a legkülönbözőbb megpróbáltatások után lelitek csak meg az általatok keresett Szenteknek Ígért Földet. E szent helyen negyven napig éltek majd, míg végül Isten visszavezet benneteket szülőföldetekre.” A szent atya e szavak hallatán testvéreivel együtt földre vetette magát, hálát és dicséretet zengett Teremtőjének. Amikor a tiszteletreméltó öreg befejezte az imát, a madár visszatért a helyére.

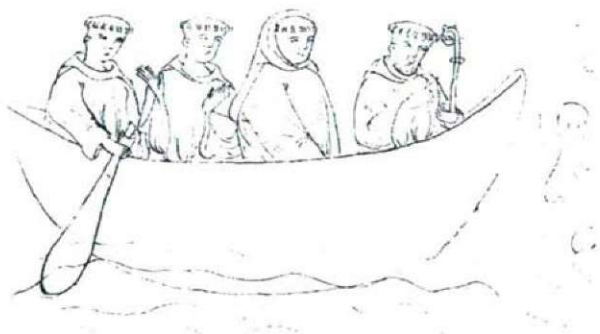
A lakoma végeztén pedig a szolgáló így szólt: „Isten segedelmével azon a napon, amikor a Szentlélek leszálla az apostolokra, élelemmel megrakodva visszatérek hozzátok.” A szent atya és a vele lévők áldásától kísérve visszatért saját szigetére. A tiszteletreméltó atya a mondott időre azon a helyen maradt. Az ünnepnapok múltán Szent Brendan elrendelte testvéreinek, hogy készüljenek vitorlabontásra, és a kútból töltsék fel az edényeket. A bárkát éppen tengerre bocsátották, amikor a testvéreknek szánt élelemmel teli csónakjával a szolgáló is megérkezett. Mindent átrakott a szent atya bárkájába, majd mindannyiuktól búcsút véve visszatért oda, ahonnan érkezett.

---

¹Zsolt 118,27.

16.) A pusztító vadállat. A halak küzdelme¹

A tiszteletreméltó atya és társai kihajóztak az óceánra, és negyven napon át hanykolódtak a nyílt tengeren. Egy nap aztán hirtelen hatalmas vadállat tűnt fel a bárkájuk mögött. Orrlyukai tajtékoztak, és hatalmas sebességgel szelte a hullámokat, mintha egyenesen rájuk akarna rontani. Amikor a testvérek megpillantották, rimázkodni kezdtek az Úrhoz: „Ments meg Urunk minket eme vadállat pusztításától!” Szent Brendan vigasztalón így szólt hozzájuk: „Ne féljetek, kicsiny hitűek! Isten, aki mindig megvédelmez bennünket, megment e vadállat szájától és mind a többi veszedelemtől.”

A vadállat azonban rohamosan közeledett, hatalmas hullámokat verve maga körül, amelyek már a bárkát is elérték. A testvérek pedig egyre jobban féltek. A tiszteletreméltó öreg a mennybolt felé karját kitérve ekként fohászzkodott: „Óh, Uram mentsd meg a Te szolgálóidat, ahogyan megmentetted volt Dávidot is az óriás Góliát kezei közül.”² Uram ments meg minket, ahogyan Jónást is kimentetted a cethal gyomrából.”³

---

¹Ez az epizód Prudentius (348–410?) *Psychomachia* – Harc a lélekért – allegorikus költeményét juttatja eszünkbe. (Works of Prudentius. Latin–English. Ed. H. J. Thomson. Loeb Classical Library, 387. Reprint Harvard UP, 1993. Vol. 1., 274–343. o.) Eszerint a két tengeri hatalmasság a keresztény erény és a pogány bűn összecsapását jelképezi. A hit végül legyőzi a bálványimádást, a remény a kétségbeesést, a bátorság a gyávaságot, az alázat a gőgöt.

²Dávid és Góliát küzdelme: 1Sám 17,1–58.

³Jón 2,1–11.

E három környörgés¹ elhangzása után, nyugat felől egy hatalmas szörnyeteg úszott el mellettük, egyenesen a vadállat felé. Szájából tüzet okádva támadt rá. Az előljáró a testvérekhez fordult, mondván:

„Lássátok fiaim Megváltónk hatalmas tetteit! Nézzétek e vadállatokat, hogyan engedelmeskednek Teremtőjüknek! Tüstént megláthatjátok összecsapásuk eredményét. Ez bennünk nem tesz kárt, Isten dicsőségét azonban növelni fogja!” Alighogy ezeket mondta, a Krisztus szolgáloit üldöző, legyőzött vadállatot a testvérek szeme láttán megmentőjük három darabra szabdalta, aki győzelmét követően visszatért oda, ahonnet érkezett.

Néhány nappal később erdőborította, óriási szigetet pillantottak meg a távolban. Ahogyan partjához közeledtek, és bárkájukból kiszálltak, rábukkantak az elpusztított vadállat hátsó darabjára. Szent Brendan a tetemet látva így szólt: „Íme az állat, amely el akart pusztítani benneteket! Most rajtatok a sor, hogy elpusztítsátok! Hosszú ideig maradtok ezen a szigeten, ezért húzzátok ki a bárkát a vízből, be jó messzire a szárazföldre, és keressetek sátorveréshez alkalmas helyet az erdőben.” Végül maga a szent atya jelölte ki letelepedésük helyét.

Miután végrehajtották Isten emberének parancsait, és minden felszerelést behordtak a sátorba, Szent Brendan emígyen szóltott a testvérekhez: „Vesse-tek ki magatoknak a bestia húsából három hónapra való adagot, mert a maradék döghúst ma éjszaka felfalják a vadállatok.” A testvérek vecsernye idejéig azzal foglalatoskodtak, hogy a szent atya útmutatásának megfelelően a szükséges mennyiségű húst felhordják a tengerparttól. A feladat elvégzése után megkérdezték: „Apát urunk, hogyan fogunk víz nélkül élni?” „Vajon nehezebb feladat-e Isten számára, hogy ellásson benneteket vízzel, mint az, hogy élelmet biztosítson számotokra? Menjete a sziget déli részébe, ahol tiszta vízű forrást, rengeteg növényt és ehető gyökereket fogtok találni. Hozzatok nekem onnan belőle elegendőt!” – hangzott a válasz. Valóban, mindent úgy találtak, ahogyan azt Isten embere megjövendölte. Mivel a tengeren vihar támadt, iszonyatos erejű szél fújt, és hol eső, hol pedig jégeső esett, Szent Brendan három hónapig a szigeten maradt.

A testvérek elmentek, hogy megnézzék vajon igaz-e, amit Isten embere a vadállatról mondott. Midőn arra a helyre értek, ahol annak előtte a tetem feküdt, már nem találtak mást, csupán csontokat. Siettek vissza Isten emberéhez

---

¹ „tribus versibus,” vagyis a három segélykérés talán félremásolás, de az is lehet, hogy lemaradt a harmadik. Vannak olyan kéziratok, ahol a másoló felfedezte ezt az el-
lentmondást, és önkényesen beletett még egyet, hiszen számtalan ószövetségi példázat állt rendelkezésre. Az ún. *Oratio Sancti Brendani* című mű egyik része csak ilyen, a szövegünkhöz hasonló, ószövetségi megszabadulásokat példaként felhozó invokációt tartalmaz (Selmer, 1959, 96. o.).

jelenteni: „Apátunk, úgy történt, ahogyan megjósoltad.” Ő pedig így felelt nekik: „Tudom, fiaim, hogy meg akartatok győződni róla, vajon igazat szoltam-e? Most tudatok veletek egy újabb jelet. Ma éjjel ugyanazon a helyen, ugyanazon halból újabb darabot fog partra vetni a víz, és ti holnap ebből esztek majd.” Másnap a testvérek visszamentek a tengerpartra és látták, hogy Isten embere ismét igazat szolt. Elhoztak a húsból annyit, amennyit csak cipelni bírtak. A tiszteletreméltó atya pedig így szolt hozzájuk: „Ezt a húst, amit most hoztatok vigyázva sózzátok be, és tegyétek el. Még szükségetek lesz rá. Ma, holnap és holnapután ugyanis, Isten segedelmével megjavul az idő; a tenger el fog csendesedni, elülnek a hullámok. Így elhagyjátok majd ezt a szigetet.”

E napok elmúltával Szent Brendan megparancsolta a testvéreknek, hogy rakják meg a bárkát, töltsék tele a tartályokat és mind a többi edényt, neki pedig élelemként gyűjtsenek növényeket és gyökereket. Az atya ugyanis felszentelése óta semmi olyan ételmezt nem vett magához, ami valaha élő lélekkel bírt.¹ Miután mindent a bárkára hordtak, vitorlát bontottak, és elhajóztak északra.

17.) A három ‘kórus’, avagy a Remeték Szigete²

Egy szép napon a messzi távolban ismét egy sziget tűnt fel a láthatáron. Szent Brendan megkérdezte társaitól: „Látjátok azt a szigetet?” „Látunk.” – válaszolták a többiek. „Három embercsoport él ezen a szigeten: a fiúgyermeké, az ifjake és az öregeké. Egyik testvéretek zárandokként közöttük fog maradni.” A testvérek kíváncsian kérdezték, vajon ki lesz az? Ez a gondolat erősen foglalkoztatta őket. Szent Brendan szomorúságuk láttán rámutatott

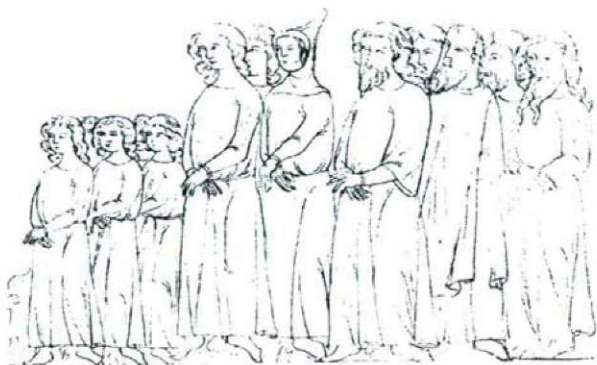
---

¹ „...*nilhil gustavit in qua spiritus vite esset de carne.*” Elképzelhető, hogy ismét másolói elírásról van szó, és a *de carne* csupán a margón szerepelt, mintegy magyarázatként. Eredetileg talán csak annyi volt a szövegben, hogy semmi olyan ételmezt, nem vett magához, amely élő lélekkel bírt, és az érthetőség kedvéért a margóra odairták: vagyis húst.

² Az *Imram Corra* (Stokes, RC 14/1893) is tartalmaz hasonló leírást. De ott négy részre oszlik a kórus. Ezen a szigeten a *laus perennis* (végnélküli, megszakítás nélküli) zsolozsmázási formára ismerhetünk rá. Szent Ágoston szerint, ha a szerzetesek az összes imaéneklést maradéktalanul betartanák, akkor vég nélkül kellene Istennek zsoltárokat zengeni. E sziget lakói valóban ezt teszik. Az ír kolostori élet jellemvonása a liturgia elsődleges fontossága. Ugyanakkor különösen közelállónak érezhették ezt a jelet a clunyi életmódot követő szerzetesek is. Náluk ugyanis a benedeki „*ora et labora*” egyensúlya teljesen felborult, és a liturgia szerepe igen felértékelődött. „...négy-szerannyi zsoltárt imádkoztak, mint amennyit a Regula előírt... napjuk túlnyomó részét a kóruson töltötték, ahol szinte szakadatlanul hangzott ajkukról Isten dicsérete...” Szent Odó (clunyi apát) életrajza szerint még utazás és lovaglás közben is zsoltárokat énekelt. Csóka, i.m., Vol. I., 151. o. A különböző imaórákon énekelt zsoltárok bencés gyakorlatára ld. Csóka, i.m., 36–37. o.

egyik társukra, mondván: „Ő az a testvérünk, aki a szigeten fog maradni!” Azon három testvér egyike volt, aki annak idején kolostorából önként csatlakozott, és akinek jövőjét a szent már akkor megjósolta, amikor szülőföldjükhöz hajóra szálltak.

Mind közelebb hajóztak az említett szárazföldre, míg bárkájuk partot nem ért. A sziget szokatlanul sík volt, miértis a testvéreknek úgy tűnt, mintha a tenger folytatása lenne. Nem nőtt rajta sem fa, sem pedig olyan növény, amelybe a szél belekaphatott volna. Rendkívül tágas terekkel bírt, földjét pedig mindenütt fehér és bíborszínű gyümölcsök borították.¹ Hamarosan megpillantották azt a három csoportot, amelyről Isten embere korábban szólt. Mintegy parittyakő-hajításnyi távolságra lehettek egymástól. Egyfolytában változtatták helyüket, bár egy-egy 'kórus' adott pillanatban adott helyen állva énekelt: „A szentek erőről erőre jutnak és / a Sionon meglátják az Istenek Istenét.”² Amint az egyik társaság befejezte a versikét, a másik állt oda, és zendített rá ugyanarra. Így zengett az ének szünet nélkül. Az első csapat tejfehér

¹ „*scaltis albis et purpureis*.” E fehér és bíbor gyümölcsökről nem lehet tudni, valójában micsodák. A *scalta/calta* (lat.) szó jelentése tisztázatlan, a kutatók egyaránt gondolják növénynek és gyümölcsnek. (Selmer, 1959, 89. o.) Du Cange (*Glossarium*) a *scalta* szót nem említi, a *calta* alatt pedig a következő szerepel: „*genus floris*”. J. V. Niermeyer: *Mediae Latinitatis Lexicon Minus*. (Leiden: Brill, 1997) sem hozza a *scalt(h)a* szó jelentését. A *caltha*=gólyahír virág (*caltha palustris*), de a történet során a szerzetesek egész kosárra valót kapnak belőle élelemként, rendkívül dús leve miatt napokig jóllakva érzik magukat tőle.

² Zsolt 84,8.

ruhába öltözött fiúkból állott, a másodiknak tagjai jácintkék, a harmadiké pedig biborszínű öltözetben pompáztak.¹

A bárka a negyedik imaóra idején ért földet a sziget partjainál. Amikor a hatodik imaóra elérkezett, a három kórus egyszerre zendített rá az 'Isten könyörüljön mirajtunk...' ² kezdetű zsoltárra, majd amikor ennek a végére értek, a 'Légy áldott, Óh Istenem, amiért megszabadítasz engem...', ³ harmadikként pedig a 'Telve voltam bizalommal...' ⁴ kezdetű zsoltár következett. Végül a fentebb leírt módon kegyelemért könyörögtek. Ugyanígy a kilencedik imaóra idején további három zsoltárral, a 'Mélységből kiáltok hozzád, Uram...', ⁵ a 'Mily jó és gyönyörűséges...' ⁶ és a 'Jeruzsálem áldjad az Urat...' ⁷ kezdetűvel folytatták. Vecsernye idején pedig a 'Téged illet a dicséret Sionban, Istenem...', ⁸ az 'Áldjad én lelkem az Urat! Én Uram, én Istenem...' ⁹ és a 'Magasztaljátok az Urat, gyermekei...' ¹⁰ kezdetű zsoltárokat zengték. Ezek után pedig ülve énekelték végig a graduálé zsoltárait.¹¹

Amikor az elsorolt énekekkel végeztek, egy szokatlanul fényességes felhő lepte el a szigetet, melynek sűrű volta miatt a testvérek nem láthatták már, amit eddig. Mindazonáltal továbbra is hallhatták az éneklők hangját, amint a szokásos énekek sorát szünet nélkül zengték egészen a hajnali ima idejéig. Ekkor a három kórus rázendített a 'Dicsérjétek az Urat a mennyből...', ¹² az 'Énekeljétek az Úrnak új éneket...' ¹³ és a 'Dicsérjétek az Urat az Ő szentjeiben...' ¹⁴ kezdetű zsoltárokat. Majd a zsolozsmáskönyv rendje szerint, újabb tizenkét zsoltár következett.

Hajnal hasadtán a ködfelhő felszállt, és a kórusok rögtön rákezdték a 'Könyörülj rajtam én Istenem...', ¹⁵ az 'Isten, én Istenem, hajnalhasadtától Teérted

---

¹ A gyermekek a „*vestibus candidissimis*”-t, az ártatlanság színét viselik; a fiatalok „*iacinthinus*” ruhája az életerőt és az energiát jelképezi; a „*vestibus purpureis dalmaticis*” pedig az érettség jeleként az időseket illeti.

² Zsolt 67,2.

³ Zsolt 70,2.

⁴ Zsolt 116,10.

⁵ Zsolt 130,1.

⁶ Zsolt 133,1.

⁷ Zsolt 147,12.

⁸ Zsolt 65,2.

⁹ Zsolt 104,1.

¹⁰ Zsolt 113,1.

¹¹ „*et quindecim gradus cantabant.*” Zsolt 119–133.

¹² Zsolt 148,1.

¹³ Zsolt 149,1.

¹⁴ Zsolt 150,1.

¹⁵ Zsolt 51,3.

virrasztok...'¹ és az 'Úr, az én szabadulásom Istene...'² kezdetű három zsoltárra. A harmadik imaóra idején újabb három zsoltár, a 'Ti népek mind...',³ a 'Segíts meg Istenem, neved által...'⁴ és a 'Szeretet tölt el...'⁵ következett az allelujával. Ezután felajánlották a Szeplőtelen Bárányt, majd az alábbi imádsággal mindannyian Úrvacsorát vettek: „Vegyétek az Úr szent testét és a Megváltó vérét, hogy örök életetek legyen.”⁶

Az áldozás végeztén az ifjak csoportjának két tagja bíborszínű gyümölcsökkel teli kosarat hozott, és e szavakkal tették a bákába: „Fogadjátok el tőlünk az Állhatatos Férfiak Szigetének gyümölcset,⁷ adjátok át nekünk testvérünket, és menjetekek békével.” Ekkor Szent Brendan magához hívta testvérét, és búcsút vett tőle: „Öleld meg testvéreidet, és menj azokkal, akik elhívnak téged. Szerencsés órában fogant az édesanyád téged, ki méltónak találtattál arra, hogy ilyen közösségben élj.” A testvér sorjában mindenkit megölelt, Szent Brendan pedig útjára bocsátotta, mondván: „Fiam, mindig emlékezz Isten kegyeire, amelyekkel ebben az életedben elhalmozott téged. Menj, és imádkozzál érettünk.” A testvér rögvést követte a két ifjút iskolájába.

A tiszteletreméltó atya és társai pedig vitorlát bontottak. Amikor elérkezett a kilencedik imaóra ideje, Szent Brendan elrendelte a testvéreknek, hogy az Állhatatos Férfiak Szigetéről hozott gyümölcscsel frissítsék fel testüket. Majd Isten embere is vett egyet a kosárból. Látván milyen hatalmas és milyen zamatós termés, nem győzött csodálkozni: „Sohasem láttam, vagy szedtem még ilyen hatalmas gyümölcsöt.” Minden egyes gyümölcs akkora volt, és úgy nézett ki, mint egy jókora labda. Isten embere kérte, hogy adjanak neki egy

---

¹Zsolt 63,2 (m. ford. „Istenem, én Istenem utánad szomjazik az én lelkem...” *ad te de luce vigilo*).

²Zsolt 90,1 (m. ford. „Uram te voltál menedékünk nemzedékről nemzedékre...” *Domine refugium*).

³Zsolt 47,2.

⁴Zsolt 54,3.

⁵Zsolt 116,1.

⁶„*Hoc sacrum corpus Domini et Salvatoris sanguinem sumite vobis ad vitam eternam.*” Ezt a himnuszot Szent Sechnall/Secundinus-nak tulajdonítják. A szent püspök és hitvalló (372/73–457) életrajza szerint elkísérte Szent Patrikot Írországba, ahol azután Dunshaughlin (*Domnach Sechaille*, Meath m.) első püspöke lett. Az ír egyházban nagy hírnévnek örvendett, és korai latin versei és himnuszai a kelta liturgia részévé váltak. A „*Sancti venite Christi corpus sumite*” kezdetű himnusza a legrégebbi fennmaradt Eucharisztia-himnusz. A hagyomány szerint az angyalok énekelték a püspök templomában. Feltehetően már a VII. században szerepel a miseénekek között. Ld. R. E. Messenger: *The Medieval Latin Hymn*. (Washington, 1953). Idézi Selmer, (1959, 89. o.); *The Catholic Encyclopaedia*. Vol. XIII., 671–672. o.

⁷„*fructu insule virobor fortium.*” Itt már egyértelmű, hogy a fentebb említett *scalta* gyümölcs.

edényt, majd fogta a gyümölcsöt, és annak levét az edénybe csavarta. Aztán az iccényi kifacsart gyümölcslevet tizenkét meszelyre osztotta, és minden testvérnek egyet-egyet adott e finom nedűből.¹ Egy-egy gyümölcs tizenkét napi tápláléklul szolgált egy testvérnek. A testvérek így mindig szájukban érezhették a méz zamatát.

18.) A Szőlősziget²

Néhány nap múlva a szent atya háromnapos böjtöt rendelt. Az előirt idő elteltén hatalmas madarat pillantottak meg, amely egy ismeretlen fa ágát csőrében tartva repkedett a bárka körül. Az ág végéről szokatlanul piros szőlőfürt

csüngött, amelyet a madár a szent ölébe ejtett. Ekkor Szent Brendan magához hívta a testvéreket, és így szólt: „Nézzétek az étket, melyet Isten küldött nektek. Vegyétek, és egyétek!” A szőlőszemek akkorák voltak, akár egy-egy al-

¹ „attulit de suco libram unam, quam...dividens in duodecim uncias...” 1 font=12 uncia.

²Egyes kutatók ennél a szigetnél a vikingek Vinlandjára, a Leif Eriksson által 1000 táján elért Újfundlandra gondolnak. A vinlandi utazásokról beszámoló sagák azonban minden valószínűséggel későbbiek, mint a *Navigatio*. Fel lehet ugyan tételteni, hogy az írek is jártak a vikingek által leírt „szőlőtermő” szigeten, és a hasonló élményeknek köszönhető az egyezés, ez azonban hitelesen nem bizonyítható. Sokkal inkább az éhezõ utazóknak enyhét adó, sokáig elegendõ élelem/gyümölcs epizódjára kell gondolnunk, amely pl. a Máeldúin történetben is szerepel (Germán, kelta..., 174–175. o.). A különbség csak annyi, hogy ott csodaalmaink szolgálnak negyvennapra elegendõ élelemként. A szőlõ/bor áttételesen ismét Krisztusra utalhat, hiszen a kalász mellett a szőlõtõ is az Oltári Szentség jelképe: „En vagyok a szőlõtõ, ti a szőlõvesszõk. Aki bennem marad s én benne, az bõ termést hoz.” Jn 15,5.

ma. Isten embere mindenkinek osztott a gyümölcsből, így a tizenkettedik napig elegendő élelmük volt.

Ezt követően Isten embere társaival három napra megújította a börtönt. A harmadik napon tőlük nem messze egy szigetet pillantottak meg, amelyet sűrű, fás liget borított, befutva az általuk már megízlelt szőlőfürtök indáival.¹ E hasonló színű szőlőtermést hozó fák hihetetlenül termékenyek voltak, minden águk szinte a földig roskadt. Egyetlen fa sem volt terméketlen, de semmiféle más fa nem nőtt a szigeten. A testvérek behajóztak egy kikötésre alkalmas öbölbe, ahol Isten embere kiszállt a bárkából, és szigetközi felderítő sétára indult. A sziget olyan illatot árasztott, mint egy gránátalmával telt csűr. Ez alatt a testvérek a bárkában várták, hogy Isten embere visszatérjen. Az édes illatokat hozó szellő egész idő alatt rájuk nehezült, és erősen kísértette őket, hogy börtönüket feledjék. A tiszteletreméltó atya hat, különféle burjánzó növényekkel és gyökerekkel övezett, bővizű forrást talált. A sziget zsenge gyümölcsivel megrakottan tért vissza testvéreikhez, és így szólt hozzájuk: „Szálljatok ki a bárkából, verjetek sátrat, és frissítsétek fel magatokat az Isten által kijelölt föld finom gyümölcsével.” Negyven napon át szőlőn, valamint a források körüli növényeken és gyökereken éltek. Az idő elteltén annyi gyümölcsöt vettek magukhoz, amennyit csak a bárka elbírt, és útrakeltek.

19.) A griffmadár. A madarak küzdelme²

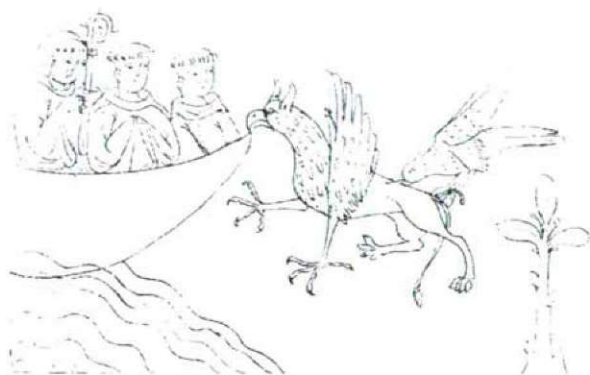
Felmentek a fedélzetre és felvonták a vitorlát, hogy a szél kormányozhassa hajójukat. Alighogy kihajóztak, egy griffnek nevezett madár tűnt fel a messzeségből, egyenesen feléjük szárnyalva. A testvérek ijedten fordultak a szent atyához: „Ez a ragadozó az életünkre tör.” Isten embere vigasztaló szavakkal válaszolt: „Ne féljete! Az Úr a mi segédelmünk. Ezúttal is megvédelmez bennünket.” A griffmadár kimeresztette karmait, hogy Isten szolgálóit el-

---

¹ Szám 13, 17–24. Kánaán földjének gyümölcsői a szőlő, illetve a gránátalma.

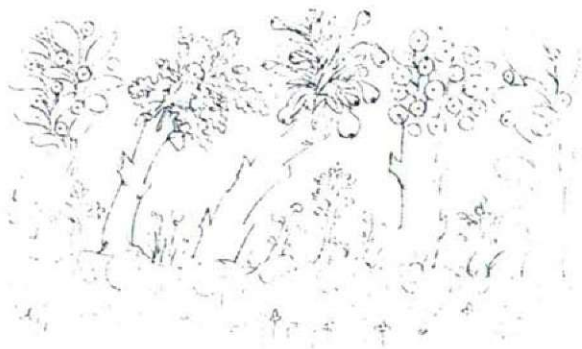
² A halak küzdelméhez hasonlóan itt is a lélek küzdelméről van szó. A „gryphon/griffa” ókori eredetű, oroszlántestű, sasfejú fantázialény hatalmas szárnyakkal és karmokkal, a gonosz megtestesítője. Hérodotosz „szárnyas szörnyként” emlegeti, és Pliniusnál (*Liber Nat. Hist.*, X./49.) sem sokkal barátságosabb. (Borges, i.m., 45–46. o.) A középkorban igen ellentmondásosan jelenítik meg, a bestiáriumban ugyanis leggyakrabban a Gonosz megtestesítőjeként fordul elő (*The Book of the Beasts*, i.m., 22–24. o.), ugyanakkor Ševillai Izidor nyomán (*Etymologies*, XII./2, 17) sokszor Krisztus jelképe: „Krisztus oroszlán, mert uralkodik és nagy erejű; sas, mert a feltámadás után felszáll a mennyekbe.” *Isidori Hispalensis episcopi Etymologiarum sive originum*. Ed. by W. M. Lindsay. Oxford Classical Texts. (Oxford: Clarendon, 1911), Vol. 2., 45. o.

ragadja. Ekkor hirtelen feltűnt a láthatáron az a madár, amelyik korábban a gyümölcsös ágat hozta. Szélsebesen a griffre rontott, amely rögvest megváltoztatta támadási irányát, és a testvérek oltalmára siető madárra támadt. E ma-

dár addig harcolt, amíg ő nem került ki győztesen, és ki nem tépte ellensége szemét. A griffmadár olyan magasra repült, hogy a testvérek már alig láthaták. Gyilkosa azonban üldözőbe vette, és végül megölte. A griffmadár holtteste a testvérek szeme láttán bárkájuk mellett zuhant a tengerbe. A másik madár pedig visszatért oda, ahonnan érkezett.

20.) Ismét Ailbe Közösségénél

Néhány nappal később Szent Brendan és tengerészei megpillantották Ailbe Közösségének Szigetét. A Szent testvéreivel együtt itt ünnepelte meg a Karácsonyt. Az ünnepnapok elteltével a tiszteletreméltó atya, az apát és kö-

zösségének áldásával, ismét tengerre szállt, és – a Húsvét és a Karácsony két szent ünnepének kivételével – igen hosszú ideig hajózott az óceánon. Az említett ünnepeket a szokott szigeteken töltötték.

21.) Az áttetsző tenger¹

Történt egy alkalommal, amikor Szent Brendan éppen Péter apostol ünnepét ülte a tengeren,² hogy a víz szinte átlátszónak tűnt, és a szerzetesek láthatták a felszín alatt fickándozó valamennyi élőlényt. A mélységbe pillantva, a homokos tengerfenéken rengeteg hal színpompás tarkasága tárult eléjük. A tenger hallatlan tisztasága miatt ezek a halak kézzelfoghatóan közelinek tunktek. Olyanok voltak, mint a mezőkön legelésző nyájak. Sokaságuk miatt úgy néztek ki, mint egy kis körökből alkotott város, ahogyan ott feküdtek fejüket a farkukkal összeérintve.

A testvérek nógatták a tiszteletreméltó atyát: csöndben üljkék meg a misét, nehogy a halak hangját meghallván feljöjjenek a víz színére és üldözöbe vegyék őket. A szent atya mosolyogva így szólt: „Csodálkozom ostobaságtokon. Miért rettegtek eme teremtményektől, amikor nem féltetek a tengerek összes halának pusztítójától és uralkodójától, akinek hátán oly gyakran ültetek és zsoltárokat zengtetek? Emlékeztek csak, fát gyűjtöttetek, tüzet gyújtottatok és ételt főztetek rajta! Hogyan félhettek akkor most ezektől a halaktól? Vajon

---

¹ „...olyan laza lett a tenger vize, mint a köd, és látták a fenekén a víz alatti birodalmat. Várkastély állt ott...” *Immram Máeldúin* (Germán, kelta..., i.m.176. o.).

² Szent Péter apostol ünnepe június 29.

a Mi Urunk, Jézus Krisztus, nem a teremtés Ura-e, minden állatok Istene? Vajon nem szelidíthet-e meg minden élőlényt?”

Miután ezek mondták, fennhangon énekelni kezdett. A testvérek aggódással pislogtak a halak felé. Abban a pillanatban, hogy a halak meghallották Szent Brendan énekét, feljöttek az óceán fenékről, és újra meg újra körülúszták a bárkát. A különböző halfajok akkora sokasága körözött, hogy a testvérek nem láttak mást, csak ezt a rengeteg halat. A bárkához azonban nem merészkedtek közel, csupán egy széles ívben úszkáltak körülötte. Egészen addig, míg Isten embere be nem fejezte a misézést ide-oda úsztak, ám mihelyst vége lett, mintha menekülnének, az óceán különböző csapásain eltűntek Isten szolgálóinak szeme elől.¹ A kedvező szél és a feszülő vitorlák ellenére nyolc napig tartott, amíg átszelték ezt az áttetsző tengert.

22.) A kristályoszlop²

Egy szép napon, épp amikor a szerzetesek sorra misét celebráltak, egy oszlop támadt előttük a tengerből, és bár úgy látták, nem is annyira távol tőlük, mégis három napba tellett, mire a közelébe érhettek. Már egészen mellet-

¹Az állatoknak való prédikálás motívuma később (XII–XIII. század) jól ismert toposszá válik a szentek életrajzában. Ld. Szent Ferenc prédikációját a madaraknak (Legenda Aurea, i.m., 246. o.), vagy padovai Szent Antal prédikációját a halaknak (AA.SS. Iun. Tom. II., 724–725. o.).

²A kristályoszlopot általában jégheggyel azonosítják. A Máeldúin történetben ezüstoszlopként bukkan fel (Germán, kelta..., 176. o.), de az *Immram Húi Corra*-ban is szerepel (Stokes, RC 14/1983). „A hegynél azután, talán a tengeri jegesedésből kiszabadult nagyobb jéghegyeket gyakran kísérő jégtörmelék gyűrűjébe keveredtek, és azt hitték, hogy ez a 'háló' más anyagból való.” Severin: Brendan expedíció, 272. o.

te jártak, de Isten embere hiába nézett felfelé, az oszlop olyan magas volt, hogy nem láthatta annak csúcsát. Magasabbra nyúlt az ég boltozatánál, csúcsa a fellegek fölé emelkedett. Mi több, egy széleslyukú háló vette körül. Ez a háló olyan szemű volt, hogy egy bárka könnyedén keresztül tudott siklani rajta. A testvérek nem tudták eldönteni, vajon miből is készülhetett. Ezüstszerű volt, de keményebbnek tűnt még a márványnál is. Az oszlop maga a legragyogóbb kristályból volt.

Brendan így szólt a testvérekhez: „Húzzátok be az evezőket, eresszétek le az árbocot meg a vitorlát. Egy páran közületek pedig kapaszkodjanak a háló szemeibe.” A háló és az oszlop között mindenhol durván egy mérföldnyi hatalmas tér volt, és a háló ugyanígy a tengerbe is hasonló mélységig ereszkedett alá. Miután a testvérek végrehajtották az utasítást, Isten embere így folytatta: „Engedjétek, hogy a bárka valamelyik lyukon át beússzék a hálón belülre,¹ és szemléljük meg közelebről Teremtőnk eme csodálatos alkotását.” Mihelyt a hálón túlra értek, nagy csodálkozással tekintettek körül. A tenger olyan tisztán csillogott, mint az üveg,² így a tengerfelszín alatt is minden élesen körvonalazódott. Láthatták az oszlop tengerbe nyúló alapzatát, valamint a háló tengerfenéken elterülő szélét is. A napsugár pedig ugyanolyan fényesen csillámlott, mint a víz színe felett.

Szent Brendan lemérte a háló nyílásának négy oldalát, ami minden oldalon négy könyöknyi értéket jelzett.³ Egész álló nap az oszlop egyik oldala mentén hajóztak, és még itt, az oszlop árnyékában is érezhették a nap melegét. A kilencedik imaóra idejéig maradtak ezen az oldalon, amelyet Isten embere folyamatosan méregetett. Az oszlop minden egyes oldalának mértéke ugyanakkora, mintegy ezernégyszáz könyök körüli lehetett. A tiszteletreméltó atya négy napon át foglalatostkodott az oszlop négy sarkának felmérésével.⁴

A negyedik napon aztán az oszlop déli oldalának egyik ablakában a hálóhoz hasonló anyagból készült kelyhet és az oszlop színéhez hasonló ostyátá-nyért találtak. Szent Brendan nyomban a kezébe vette mindkettőt, és így szólt:

---

¹ „Én vagyok a kapu.” Jn 10,9.

² Jel 4,6.

³ „*quattuor cubitis in omnem partem.*” Egy *cubitus* kb. 114,3 cm.

⁴ A Templom körülmérése (Ez 40–41); valamint a Mennyei Jeruzsálem lemérése (Jel 21,15–16). A terület szakrális körülmérésével is kijelölték egy ír kolostor határait. Ebben az esetben a hely körüljárása jelentette a „birtokbavételt”. Ld. Bitel, i.m., 61. o. Szent Patrik életrajzában is olvashatunk egy alapítási történetről, amikor a szent „ünnepélyes körmenetben az angyalok, a közösség idősebb tagjai és kíséretének társaságában botjával megmérte a kerítést és az épületeket. Megjelölte a külső határokat, valamint a főbb épületek méreteit, majd egész közösségét utasította, hogy hasonlóképpen cselekedjen.” Whitley Stokes, ed. *The Tripartite Life of Saint Patrick*. (London, 1887), 236. o.

„A Mi Urunk, Jézus Krisztus kinyilatkoztatta nekünk ezt a csodát, és nekem adta e két isteni ajándékot, hogy az általa véghez vitt csodát, hitüket megerősítendő, másoknak is bizonyíthassam.”¹ Isten embere utasította a testvéreket, hogy mutassanak be Istentiszteletet, majd frissítsék fel testüket, amióta ugyanis megpillantották az oszlopot nem volt egyetlen szabad percük sem, hogy ételt és italt vegyenek magukhoz.

Az éjszaka elteltével a testvérek északi irányba kezdtek evezni. Átjutva a háló egyik nyílásán felállították az árbocot, és felhúzták a vitorlát. Néhány testvér egészen addig tartotta a hálószemeket, amíg a bárkán minden el nem készült. Eppen vitorlát bontottak, amikor kedvező hátszelet kaptak; így nem kellett evezniük, csupán a kötélzetet és a kormánylapátot tartották. A szél nyolc napon át sodorta bárkájukat észak felé.

23.) Kovácsok Szigete²

A nyolcadik nap múltán nem messze egy zord, sziklás, salakos sziget bukkant elő. Nem nőtt ott se fa, se fű; ehelyett mindenütt kovácsműhelyek voltak. A tiszteletreméltó atya társaihoz fordult: „Nagy gond nekem ez a sziget. Nem akarnék partraszállni, sőt megközelíteni sem igen áll szándékomban, a szél mégis egyenesen a part felé sodor bennünket.” Amint egy pillanatra szinte köhajtásnyira hajóztak el a sziget mellett, hallhatták a fűtatók mennydörgő robaját, valamint a kalapácsok döngését a vason és az üllőkön. E borzalmas zenebona hallatán a tiszteletreméltó atya a négy égtáj felé fordulva, az Úr jélével felvértezve magát, így szólt: „Úr Jézus Krisztus menekíts meg bennünket ettől a baljós szigettől.”

Alig hangzottak el szavai, egy szigetlakó bukkant elő az ajtók mögül, feltehetően dolga akadván odakint. Rettentően borzas feje volt, lénnyéből tűz és sötétség áradt. Megpillantotta Krisztus szolgálinak a sziget közelében úszó

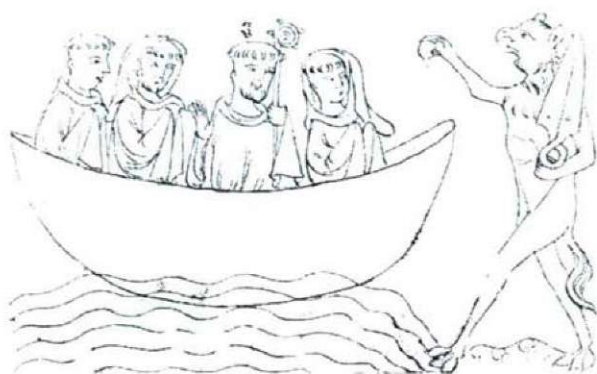
---

¹„Az ezüstszozlopról hatalmas háló csüngött a vízbe: egy kis darabot levágtak a hálóból, és magukkal vitték, hogy Írországba érve bizonyítékul szolgáljon elbeszélésükhöz.” (*Immram Máeldúin* – Germán, kelta..., 176. o.)

²A Pokol víziója emlékezetünkbe idézi az Aeneas-történet kyklopsz-szigetét, ahonnan fejvesztve menekülni kellett. (Aeneis Vol. III., 639–683., i.m., 183–184. o.) De gondolhatunk itt a germán mitológia kovácsaira is. Érdekes párhuzam a Máeldúin történetben a Kovácsok Kemencijének Szigete (Lady Gregory, i.m., 65. o.); illetve Szindbád 3. meséjének egyik epizódja, amikor hősünk „a halál torkából” menekül, és a kiszúrt szemű szörnyek hatalmas kőveket hajigálnak utána a tengerbe (Ezeregyéjszaka meséi, i.m., 288. o.). Mindezek mellett feltételezik, hogy a leírás egy ténylegesen látott vulkánkitörésre vonatkozna. Az északi tenger eme vulkánját pedig Izland ma is ismert vulkánjai (Surtsey, Hekla, Katla) között keresik.

bárcáját, mire gyorsan visszatért műhelyébe. Isten embere ismét keresztet vetve testvéreihez fordult: „Fiaim, vonjátok még magasabbra a vitorlát, és evezetek olyan gyorsan, ahogyan csak bírtok. Mielőbb meneküljünk e félelmes

szigettől.” Mielőtt azonban befejezhette volna mondandóját, az iménti vadember nem messze a bárkától a tengerpart felé szaladt, és fogóvással a kezében izzó salakdarabot cipelt, amely mérhetetlenül nagy és roppant forró volt. Az izzó rögöt nyomban Krisztus szolgálói felé hajította, de az szerencsére nem sebesítette meg őket. Mintegy kétszáz méterre repült el felettük. Azon a helyen, ahol a salakot elnyelte a víz, mintha vulkán tört volna fel: forrni kezdett a tenger.¹ Úgy áradt belőle a füst, mint egy tüzes kemencéből.

Isten embere már jó mérföldnyire eltávolodott attól a helytől, ahol a salakdarab a tengerbe zuhant, amikor valamennyi szigetlakó megjelent a tengerparton egy-egy égő röggel a kezében. Néhányan a salakrögöket Krisztus szolgálói után hajigálták, egyiket túldobva a másikon, közben állandóan visszasiettek kovácsműhelyeikbe, hogy ismét tüzre tegyék a kihűlt rögöket. Úgy tűnt, az egész sziget lángokban áll, mint egyetlen hatalmas kemence; a tenger pedig forrt, akár egy fortyogó, hússal telt fazék, aminek jól alágyújtottak. Egész álló nap hallhatták a sziget felől jövő ordítózást. A sziget már régen eltűnt a szemük elől, a bennszülöttek kiabálása ellenben még mindig eljutott a fülükig, és a tűz bűze még mindig égette orrlukaikat. A szent atya ekképpen vigasztalta szerzeteseit: „Krisztus katonái, őszinte hittel és lelki fegyverekkel

¹ „*Nam ubi cecidit in mare, cepit feruere quasi ruina montis ignei fuisset ibi...*” egyes szövegekben „*quasi moles ruentis montis ignei videretur ibi cecidisse...*” Carl Selmer (1959, 97. o.) feltételezése szerint a *ruina/moles* (törmelék/tömb) az eredeti szövegben talán *pruna* (eleven szén/parázs) lehetett.

vértézzetek fel magatokat,¹ mert a Pokol tornácán járunk.² Legyetek éberek és bátrak.”

24.) Az izzó hegy³

Egy másik nap a Kovácsok Szigetétől nem messze északnak egy magas hegy látványa tárult a szerzetesek elé. A felhők közül bukkant elő, és csúcsa igencsak füstölgött. Egy hirtelen jött szélhőkés a part felé sodorta bárkájukat, míg a szárazföld közelében a szél le nem csendesedett, és a bárka meg nem

¹ „*Milites Christi*” Ef 6,10-20. Ószövetségi előképei: Bölcs 5,17-20; Iz 59,15-20.

² „...*sumus in confinibus infernorum*.” A *Navigatio* keletkezése idején a Purgatórium képzeletében még a kikristályosodás folyamatában volt. Ld. Jacques Le Goff: *The Birth of Purgatory*. (Transl. by Arthur Goldhammer. Aldershot: Scolar Press, 1990). Egy köztes túlvilág=Pokol tornáca, ahonnan a megtisztulás után még a mennyország felé is van út, korai teológiai megalapozása Tertullian, Szent Agoston és főként Nagy Szent Gergely (*Dialogues* - Migne, PL 77, 130-432. o.) nevéhez fűződik.

³ Ezt a hegyet szokták a Hekklával, illetve Tenerife szigetével azonosítani (Selmer, 1959, 90. o.). Talán a vulkán lávája nyelte el a szerzetest. A gonosz lelkeket „elfogyasztó” tüzes hegyet ld. még pl. egy másik ír látomásirodalmi alkotásban, Tnugdal lovag látomásában: „Egy tó vagyon a pokolban... ott ül egy besnye, kinek vagyon két lába és két szárnya, hosszú nyaka, vasorra, vaskörmei, kinek szájából olthatatlan láng jő ki. Ez lelköket láttatik vala enni, kik öneki gyomrában az kinnak miatta semmivé lesznek vala.” Tar Lőrinc pokoljárása. Középkori magyar víziók. (Budapest: Szépirodalmi Kiadó, 1985), 288. o. A Pokol vízióival kapcsolatban ld. Gurevics, i.m. 188-261. o.; illetve Peter Dinzelsbacher: *Vision und Visionsliteratur im Mittelalter. Monographien zur Geschichte des Mittelalters*, 23. (Stuttgart: Anton Hiersemann, 1981), 90-105. o. A vulkán pokoli mivoltára az Etna esetében már Sevillai Izidor is utalt: „*Mons Aethna ex igne et sulphure dictus; unde et Gehenna*.” (*Etymologies*, XIV./8,14), i.m., 142. o.

állt. A szikla magasan az ég felé meredt, alig lehetett látni a csúcsát. Szénfeketete volt, az oldala pedig szokatlanul meredeken, falként lejtett a tengerbe.

A testvérek monostorából Szent Brendant önként követő három szerzetes közül az egyetlen, aki még mindig a testvérekkel utazott, most kiugrott a bárkából, és a szikla lábához igyekezett. Egyszer csak felkiáltott: „Óh, jaj nekem, Atyám, elragadnak tőletek és nincsen erőm, hogy visszamenjek hozzátok.” A testvérek rögvést elkormányozták a bárkát a sziget közeléből, és Istenhez fohászkodtak: „Irgalmazz nekünk Urunk, irgalmazz nekünk!” A tiszteletreméltó atya és társai látták, hogy a démonok sokasága miként ragadta el azt a szerencsétlent, hogy megkínozza, és miként vonszolták a démonok maguk közé a tűzbe. Szent Brendan szánakozva így szólt: „Jaj neked fiam, hogy életeddel kiérdemelt végzeted utolért.”

Ísmét kedvező szél támadt, amely bárkájukat dél felé kormányozta. Amikor távolabbról visszatekintettek a szigetre láthatták, hogy a hegycsúcs már nem füstben áll, hanem lángokat lövell a mennybolt felé, és mintha ugyanazon lángokat a hegy egyidejűleg önmagára lövellné, visszaszívta őket tulajdon gyomrába. A hegy, csúcsától egészen le a tengerig, úgy nézett ki, mint egy hatalmas halotti máglya.

25.) Szerencsétlen Júdás¹

Szent Brendan már hét napja hajózott dél felé, amikor a tengerben egy úszó tárgy körvonalai rajzolódtak ki. Messziről úgy látszott, mintha egy ember ülne egy kőszikla tetején, előtte két kicsiny vasvilla ágai közé köpeny-nagyságú lepel függesztve. Ezt az úszó tárgyat úgy dobálták a hullámok, akár egy forgószelebe került kis bárkát. A testvérek közül néhányan azt állították, hogy madár, mások bárkának vélték. Amikor Isten embere meghallotta, hogy egymás közt ezt vitatják, közbeszólt: „Fejezzétek be a perlekedést, és kormányozzatok melléje a bárkát.”

Amikor Isten embere közelebb hajózott, a tenger hullámai, mintegy kört vonva a tárgy köré, bizonyos távolságban tartották a bárkát. Bozontos és csúnya emberre leltek ott, aki egy szikladarab tetején kuporgott. Ahogy a hullá-

---

¹A motívum, hogy az elátkozott lelkek bizonyos napokon enyhülést nyernek a pokol kintatásaitól már a IV. században megjelenik a keresztény irodalomban. A Pál apostol látomása (feltételezett szerzője egyiptomi, III. század körül) című műben „Szent Pál közbenjárására vasárnaponként felmentik a bűnösöket a síron túli szenvedések alól.” (Gurevics, i.m., 233. o.) Az egyház hivatalos tanítása nem fogadja el a túlvilági látomások „*infelicitissimus Judas*”-típusú történeteit. A Júdás történettel kapcsolatban ld. Peter Dinzelbacher: *Judastraditionen*. Raabser Marchen-Reihe 2. (Wien, 1977).

mok minden oldalról elborították, még a feje búbján is átsapott a víz. Amikor a hullámok visszahúzódtak láthatóvá vált a csupasz szikla, amelyen az a szerencsétlen ült. A szél időnként elfújta előle, majd a szemei és a homloka felé lökte az előtte csüngő vászondarabot.

Az áldott Brendan megkérdezte tőle, ki ő, milyen bűn miatt került erre a helyre, illetve mivel érdemelt ki ilyen borzalmas vezeklést. A férfi így felelt: „Szerencsétlen Júdás vagyok, a világ leggonoszabb vámosa. Nem a megérdemelt büntetéseim miatt, hanem Jézus Krisztus kimondhatatlan kegyelméből vagyok itt. Számomra ez a rettentő hely nem büntetés, hanem a Megváltó bocsánatának jele, amelyet az Úr feltámadásának tiszteletére élvezhetek.” – Valóban Úrnapija volt. – „Amikor itt ülök, a ma este rám váró kínzatosoktól való félelemmel ellentétben úgy érzem magam, mintha a gyönyörök paradicsomában járnék. Én ugyanis nappal és éjjel, annak a hegynek a belsejében, amelyet korábban saját szemetekkel is láthattatok, úgy fortyogok, mint egy darab olvasztott ólom a fazékban. Ott van Leviatán, a viziszörny¹ és kísérei. Ott voltam, amikor lenyelte a testvéreteket. A Pokol örömeiben hatalmas lángokat okádott; mindig ezt teszi, valahányszor az istentelen lelkek közül elpusztít egyet. Ezen a helyen azonban minden vasárnap vecsernyétől vecsernyéig, Karácsonykor egészen Vízkeresztig és Húsvétkor egészen Pünkösdig, valamint az Istenanya megtisztulásának és fogantatásának ünnepnapjain felüdülést nyerhetek. Az ünnepnapok előtt és után Heródesssel,² Pilátussal,³ Annással és Kaifással⁴ együtt a Pokol mélyén senyvedek. Ezért a világ Megváltóján keresztül könyörgök hozzátok, járja-

¹Jób 3,8; Jób 40,15-41,26; Iz 27,1.

²Mt 14,3; Lk 3,1.

³Lk 3,2; 23,22.

⁴Lk 3,2; Jn 11,51.

tok közben az Úr Jézus Krisztusnál az érdeken, hogy holnap hajnalhasadtáig itt maradassak, nehogy a démonok jövedelmek miatt megkínózzanak, és a gonosz alkummal kiérdemelt végzet beteljesedjék rajtam.” Szent Brendan így válaszolt Júdás kérésére: „Legyen meg az Úr akarata! Ma éjszaka egészen reggelig a démonok nem fognak elemészteni.”

Majd Isten embere megkérdezte tőle: „Mi a jelentése ennek a vászondarabnak?” A másik így felelt: „Az Úr szolgálójaként odaadtam ezt a vásznat egy leprásnak. De nem az enyém volt, hogy odaajándékozhattam volna. Az Uré és a testvéreké volt. Így azután nem enyhülést, hanem inkább fájdalmat hozott nekem. Éppen így van ez a vasvillákkal is, amelyeken a vászondarab lóg. Odaadtam a templom papjainak, hogy fazekait rájuk akaszthassák. A sziklával pedig, amelyen ülök, betömtem az úton egy nagy árkot, hogy az arajárók átkelhessenek rajta. Mindez még azelőtt történt, hogy az Úr tanítványává lettem.”

Az esti imaóra idején, amikor sötétség borult Thétiszre,¹ hatalmas ordítások közepette, köröskörül megszámlálhatatlan démon jelent meg a víz színén. „Távozz tőlünk Isten embere. Nem tudunk közelebb menni társunkhoz, amíg nem távozol mellőle. De vezérünk szeme elé sem merünk kerülni, amíg a barátját vissza nem vesszük neki. Elvetted tőlünk a betevő falatot. Ne védelmezd őt ma éjjel.” – kiabálták. Isten embere így válaszolt: „Én nem védelmezem őt, de az Úr Jézus Krisztus megengedte neki, hogy ma éjjel itt maradjon egészen reggelig.” A démonok így feleltek: „Hogyan hívhatod segítségül neki az Úr nevét, amikor ő maga volt az Úr árulója?” Isten embere azonban rájuk parancsolt: „A mi Urunk, Jézus Krisztus nevében megparancsolom nektek, hogy holnap reggelig ne cselekedjete gonosztságot Júdással.”

Amikor aztán eltelt az éjszaka, és Isten embere útjának folytatására készülődött, ismét végtelen sok démon bukkant fel a mélység felett, és iszonyatos hangokat hallatva átkozódtak: „Isten embere, elátkozzuk jövedeledet, ahogyan elátkozzuk távozásodat is. Vezérünk tegnap este borzalmas korbáccsal ütlegelt bennünket, amiért nem hurcoltuk színe elé azt az átkozott foglyot.” Isten embere nyugodtan válaszolt: „Átkotok nem fog rajtunk, sokkal inkább visszaszáll rátok. Az az ember, akit átkoztok áldott, és ő, akit áldotok átkozott.” Erre a démonok dühödten így feleltek: „Szerencsétlen Júdás az elkövetkező hat napon kétszeres büntetést fog elszenvedni, amiért múlt éjszaka védelmedbe vetted.” „Efelett sem nektek, sem vezéreteknél nincsen hatalma: Istennél van a hatalom ezt eldönteni.” – mondta a tiszteletreméltó atya. Majd

---

¹ „Cum autem vespertina hora obumbrasset Thetim... multitudo demonum cooperuit faciem Thetis...” A szerző itt a tengerre Thetis istennő nevét használja. Thétisz a görög mitológiában Néreusz és Dórisz lánya, Péleusz felesége, és Akhilleusz anyja. Ld. Mitológiai Enciklopédia. (Budapest: Gondolat, 1988). Vol. I., 768. o.

hozzátette: „A mi Urunk, Jézus Krisztus nevében megparancsolom nektek és vezéreteknak, hogy ne kínozzátok jobban őt, mint annak előtte.” A démonok ekként feleltek: „Te vagy-e vajon a Mindenség Ura, hogy szavadnak engedelmeskednünk kellene?” „Én az Ő szolgálója vagyok, és bármit is parancsolok, az Ő nevében parancsolom. Az én szolgálatom ama dolgokban nyilvánul meg, amelyeket Ő jelölt ki számomra.” – hangzott a válasz. A démonok egészen addig követték őt, amíg már nem láthatta Júdást. Azután visszatértek a sziklához, és hatalmas ordítózás kíséretében, rettentő erővel ragadták magukkal a szerencsétlen lelket.

26.) Pál Remete Szigete¹

Szent Brendan és bajtársai Isten dicséretét zengve hajóztak tovább dél felé. A harmadik napon messze déli irányban kicsinyke sziget tűnt fel. A látvány hatására a testvérek kezében felgyorsult az evező, és egyre közelebb kerültek a szigethez. Szent Brendan így szólt hozzájuk: „Férfiak, testvéreim, ne feszítsétek túl testi erőtöket. Anélkül is elég nehéz a munkátok. Az eljövendő Húsvétkor lesz hét esztendeje annak, hogy elhagytuk szülőföldünket. Most találkozni fogtok Pállal, a lelki remetével, aki már hatvan esztendeje él ezen a szigeten mindenféle testi táplálék nélkül. Az előző harminc évben egy állat látta el táplálékkal.”

¹Remete Szent Pál alakja rendkívül népszerű volt Írországbán (Ryan, i.m., 198. o.), hiszen az írek igen fogékonyak voltak a remeteség eszményére. A számukra sivatagként szolgáló Atlanti óceánt népesítették be méhkas alakú kunyhóikkal (*cloncháin*). Ebben a történetben Szent Pál sivatagi remeteségéből az Atlanti óceán egyik kicsiny szigetére kerül, és kiderül róla, hogy még Szent Patrikot is ismerte! Ezt a jelenetet az *Immram Húi Corra* történetben is megtaláljuk (Stokes, RC 14/1893). Az is gyakran felbukkanó elem az ír hagiográfiában, hogy a szentek ellátogatnak egymáshoz.

Amikor a sziget partjához értek a szikla magassága miatt nem találtak alkalmas helyet a kikötésre. A sziget kicsi volt és kör alakú – kerülete úgy két kilométer lehetett. Felszínét nem borította termőföld; inkább kovakövhöz hasonló csupasz sziklának látszott. Méreteit tekintve ugyanolyan hosszú volt, mint amilyen széles, illetve magas. Miután bárkájukkal teljesen körülhajózták a szigetet, felfedeztek egy rettentően keskeny kikötőhelyet, ahol éppen csak a hajó orra férhetett be, és így a kiszállás igen körülményes volt. Szent Brendan így szólt testvéreihez: „Várjátok meg itt, amíg visszatérek hozzátok. A sziget lakójának, Isten emberének engedélye nélkül nem léphettek partra.”

Amikor a tiszteletreméltó atya a sziget tetejére ért, annak napkeleti oldalán két barlangot pillantott meg. Bejáratauk egymással szemben nyílt. Egy apró forrást is felfedezett, amely kerek volt, mint egy tányér, és a Krisztus katonájának lakhelyeül szolgáló barlang bejárata előtti sziklából fakadt. Amint a forrás túlsordult, a szikla rögvest elnyelte a vizet. Szent Brendan éppen az egyik barlang bejárata elé érkezett, amikor a másiktól előbújt az idős remete, és e szavakkal üdvözölte: „Óh, milyen jó és örömteli, ha a testvérek egyetértésben élnek együtt.”¹

Majd megkérte Szent Brendant, hogy utasítsa a testvéreket, jöjjenek fel hozzá a bárkából. Amint a testvérek átölelték a remetét és helyet foglaltak, ő mindegyiköjüket nevéen szólította.² Hallván ezt, a szerzetesek igen elcsodálkoztak nem csupán isteni hatalmán, hanem ruházatán is. Haja, szakála és egyéb szőrzete teljesen betakarta testét, egészen le a talpáig. Magas kora miatt minden szőrzete olyan fehér volt, mint a hó. Csupán arcát és szemét láthatták. Saját szőrzetén kívül más ruházatot nem viselt. Szent Brendan ezt látván a lelke mélyéig elkedvetlenedett: „Jaj nekem, ki szerzetesi csuhát viselek, és szerzetesi létemnél fogva számtalan kötelezettségem akad. Ím, itt ül előttem egy még testiségében élő ember, aki már angyali állapotra jutott, és a test bűneitől érintetlen.” A remete így szólt Szent Brendanhoz: „Tiszteletreméltó Atyám, mily nagyok és bámulatosak a csodák, melyeket Isten csupán néked nyilatkoztatott ki és senki másnak a szent atyák közül! Szívedben azt mondd, nem érdemled meg a szerzetesi csuha viselését. Te azonban több vagy egyszerű szerzetesnél! Egy szerzetes saját kétkezi munkájával dolgozik azért, hogy felruhazza magát. Isten azonban, kifürkészhetetlen titkai folytán, hét esztendőn át táplált és öltöztetett téged és társaidat. Én, szerencsétlen, pedig itt ülök, szőrzetemet leszámítva meztelenül, mint egy madár ezen a sziklán.”

---

¹Zsolt 133,1.

²A szent megérzi a másik érkezését, ismeri a nevét, holott előtte soha nem látta. Remete Szent Pál Szent Antalt is saját nevéen szólította, amikor az meglátogatta őt. (Legenda Aurea, i.m., 41. o.)

Szent Brendan a remete jövetele felől érdeklődött, kérdezte honnan jött, és mióta él ilyen életet. A másik ekként felelt neki. „Ötven esztendeig Szent Patrik monostorában nevelkedtem,¹ és a szerzetesek temetőjének őre voltam. Egy napon aztán, amikor előljárom kijelölte a helyet, ahol az éppen akkor elhunyt testvérünket kellett eltemetnem, egy ismeretlen öreg jelent meg előttem, és így szólt: – Ne áss itt gödröt, testvérem, mert ezt a temetkezési helyet másnak szánták. – Én csodálkozva kérdeztem: – Ki vagy te, atyám? – Ő így felelt: – Miért nem ismeresz meg? Vajon nem én vagyok-e a te apád? – Erre én: – Szent Patrik, az apátom? – Ő pedig így válaszolt: – Én vagyok. Tegnap haltam meg. Ez a hely a nekem rendelt temetkezési hely. Amott készítsd el testvéred sírhelyét, és senkinek ne áruld el, amit most elmondtam neked. Holnap ellenben menj le a tengerpartra. Ott találsz majd egy bárkát, abba szállj be. A bárka el fog vinni arra a szigetre, ahol halálod napjára várakoznod kell.

Másnap reggel a szent atya parancsának engedelmeskedve lementem a mondott tengerpartra, ahol valóban megtaláltam a bárkát, amiről jövendölt. Miután beszálltam, három napon és három éjen hajóztam a tengeren. Hagytam a bárkát, menjen amerre a szél viszi. Majd a hetedik napon megpillantottam ezt a sziklát. Nyomban kiszálltam, a bárkát pedig a lábammal elrúgva útjára bocsátottam, térjen vissza oda, ahonnet érkezett.² Láttam, hogy a tenger síkságán barázdákat hagyva maga mögött szántja a hullámokat hazafelé. Én azonban itt maradtam. A kilencedik imaóra körül egy vidra bukkant fel a tengerből, és élelem gyanánt szájában egy hallal jelent meg a parton. Két hátsó lábán járva a mellső mancsaiban egy nyaláb tűzgyújtásra alkalmas gallyat is hozott. Elém tette a halat meg az aprófát, majd visszatért oda, ahonnet érkezett. Fogtam egy vasat, hozzáűtöttem egy tűzkövet, és az aprófával tüzet raktam, majd a halból ételt készítettem magamnak. Így ment ez harminc esztendőn át – ugyanazon szolgáló minden harmadik napon megjelent ugyanazzal a táplálékkal, azaz egy hallal, amely elegendő élelemül szolgált három napig. Minden nap egyharmad halat ettem meg. Isten kegyelme folytán szomjúság sohasem gyötört – de vásárnaponként a közsiklából vékony sugárban víz csörgedezett; ihattam belőle, és megtölthettem vele edénykémet, hogy legyen mivel kezem mosnom. A harminc esztendő elteltén találtam rá erre a két barlangra és a forrásra. Most ebből élek. Hatvan esztendeje e forrásból táplálkozom anélkül, hogy más egyéb ételmet magamhoz vennék. Kilencven esztendeje vagyok a szigeten, harminc esztendeig táplálkoztam hallal, és hatvan esz-

---

¹Talán a híres armaghi (Észak-Írország, Armagh m.) kolostorra utal, amely a patrik térítés központjaként leginkább kapcsolódik a szent nevéhez.

²Hasonló történet ismert a híres ionai kolostort alapító Szent Kolumbáról. A legenda szerint ugyanis a szigetre érkezés után Szent Kolumba szerzetesei elásták a csónakot, nehogy kísértésbe essenek. Ld. Adamnan's Life of Columba, Founder of Hy. Ed. by W. Reeves. (Edinburgh, 1874). Heist, i.m., 367. o.

tendeje élek azon a táplálékon, amit e forrás biztosít számomra. Szülőföldemen ötven esztendőt éltem le. Így éveim száma mostanáig összesen száznegyven. Nincsen egyéb dolgom, minthogy testben várakozom ítéletem előre megígért napjára. Ti azonban induljatok útnak szülőföldetek felé. Töltsétek tele edényeiteket a forrás vizével, mert egy Nagyszombatig tartó negyvennapos utazás áll még előttetek. A Nagyszombatot, Húsvét vasárnapját és a húsvéti ünnep többi napját ott fogjátok eltölteni, ahol az előző hat esztendőben. Azután szolgálótok áldását véve felkerekedtek a Szenteknek Ígért Föld felé. Negyven napig maradtok azon a szent szigeten, majd pedig atyáitok Istene, biztonságban és sértetlenül, visszavezérel benneteket szülőhazátokba.”

27.) Ismét a Juhok Szigete, Jasconius és a Madarak Paradicsoma

A remete áldásával Szent Brendan és testvérei elhajóztak dél felé, hogy a nagybőjti negyven napot a tengeren töltsék. Bárkájukat erre-arra sodorta az ár, táplálékul pedig csupán az Isten remetéjének szigetéről hozott víz szolgált. Bár ebből is csupán minden harmadik napon ittak, mégsem gyötörte őket éhség, vagy szomjúság; végtelenül boldogok voltak.

Ahogy azt Isten embere megjövendőlte, Nagyszombaton megérkeztek szolgálójuk szigetére. Amikor az ismert kikötőbe értek, a szolgáló örvendezve sietett üdvözlésükre, és karját nyújtva mindnyájukat kísérette a bárkából. A megszentelt nap Istentiszteletének elvégzésével vacsorát terített eléjük. Beesteledvén bárkába szálltak, ám ezúttal a szolgáló is velük tartott.

Alighogy kihajóztak, szokásos helyén rátaláltak az óriáshalra. Annak hátán zengtek az Úr dicséretét egész éjjel és másnap a reggeli misék idején. Mise után Jasconius, hátán a bárkával, nekiindult, mire a testvérek, akik Szent

Brendannal voltak, az Úrhoz kezdtek fohászzkodni: „Figyelmezz reánk Istenünk, Megváltónk, / a föld minden határán és a végtelen tengeren / Te vagy egyetlen reménységünk.”¹ Szent Brendan vigasztalóan így szólt: „Ne féljete! Nem érhet bántalom benneteket. Utunk során velünk van az Úr segedelme.” Az óriással egyenesen a Madarak Szigetének partjához vitte őket. Ezen a szigeten Pünkösöd nyolcadáig maradtak.

Az ünnepnapok évszakának elmúltával a velük lévő szolgáló így szólt Szent Brendanhoz: „A forrásból töltésitek meg a tömlőket, és keljetek útra. Ezúttal én is veletek megyek, és utatok során vezérellek benneteket. Nélkülöm ugyanis nem találhatjátok meg a Szenteknek Ígért Földet.” Míg a szerzetesek beszálltak a bárkába, a sziget madarai szinte egyetlen torokból búgták: „Isten, mindannyiunk üdvössége, vezéreljen benneteket utatok során.”

28.) A Szenteknek Ígért Föld²

Szent Brendan és mindazok, akik vele voltak elhajóztak a szolgáló szigetére, ahol negyvennapra elegendő ételmet hordtak a fedélzetre. Majd negyven napon át kelet felé folytatták útjukat.³ A szolgáló a hajó orrához ült, és onnan mutatta az irányt. Negyven nap múltán, alkonyatkor olyan sűrű köd lepte el őket, hogy szinte egymást se látták. A szolgáló Szent Brendanhoz fordult: „Tudod-e miféle köd ez?” „Miféle?” – kérdezte Szent Brendan. „Ez a ködfelhő veszi körül azt a szigetet, amelyet immáron hetedik esztendeje kerestek.”⁴ – felelte. Egy órával később hatalmas fényesség támadt körülötük, és a bárka partot ért.

---

¹Zsolt 65,6.

²Itt ugyanazt a leírást találjuk, mint az első fejezetben. A *Terra Repromissionis Sanctorum* mesés kincsekkel teli szigétét a középkor folyamán egy Szent Brendan által „felfedezett” szigetnek gondolták: *Insula (Fortunatis) Sancti Brendani*-ként térképeken jelölték, és kalandvágyó utazók számtalan expedíciót indítottak a sziget felkutatására.

³Az utazás során a szerzetesek mindvégig nyugat felé haladtak, így a végcéli eléréséhez is nyugatnak kellett továbbhajózniuk, számukra a hazafelé út iránya lenne a kelet. Ezen a helyen azonban a szerző következetlen. A napkelet felé történő elindulással a kora középkor térképeire elhelyezett, keleten fekvő földi paradicsom képe tárul eléink. Sevillai Izidor földfelosztása szerint Noé három fia egy-egy kontinens lakójának öse, a negyedik föld pediglen keleten a paradicsom földje. „*Paradisus est locus in orientis partibus...*” (Etymologies, XIV./3,2), i.m., 112. o. Vannak későbbi *Navigatio* kéziratok, amelyekben ezen a helyen már a nyugati irány szerepel.

⁴A hetedik évben megtalált sziget. A hetes szám itt nyilván a Teremtés hetedik napjára utal.

A bárkából kiszállván széles föld tárult eléjük, őszi dőn szokásos gyümölcsöket termő fákkal telve. Sokáig nézelődtek, de az éj még mindig nem lepte meg őket. Kényük-kedvükre szedhettek a gyümölcsökből és ihattak a források

vizéből. Negyven nap alatt nagyjából az egész földet felderítették, noha nem jutottak el a sziget végére. Egyszer aztán egy hatalmas folyóhoz érkeztek, amely keresztül szelte a szigetet. Szent Brendan így szólt a testvérekhez: „Ezen a folyón nem tudunk átkelni, így nem ismerhetjük meg a sziget nagyságát.” Éppen ezen töprengtek, amikor egy ifjú lépett hozzájuk, és mindegyikőjüket nevéen szólítva vidáman átölelte őket: „Boldogok, akik a te házában laknak. / Téged örökké magasztalnak.”¹

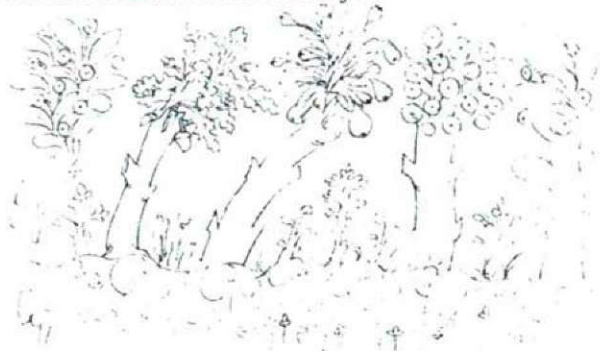
Végül e szavakkal fordult Szent Brendanhoz: „Itt fekszik előtted a föld, amelyet oly sokáig kerestél. Nem találhattál rá azonnal, mert Isten meg akarta mutatni neked az óceán számtalan titkát. Vigyél magaddal e föld gyümölcséből és drágaköveiből annyit, amennyit csak bárkád elbír, és térj vissza szülőföldedre. Közel van földi zárandoklatod végnapja, mikor on atyáid körében megpihenhetsz. Sok esztendő múltán, amikor majd eljő a keresztények próbatételének ideje, leszármazottaitok is megismerik ezt a földet. A folyó, amelyet láttok, kettészeli a szigetet. Ezen a szigeten minden ugyanúgy marad az idők végezetéig, ahogyan most megismerhettétek, érett gyümölcsökkel telve, az éjszaka árnyaitól mentesen. E sziget világossága maga Krisztus.”

Szent Brendan, miután szedett a föld gyümölcséből és a legkülönbébb drágakövekből, búcsút véve az áldott szolgálótól és az ifjútól bárkába szállt, és társaival útnak indult, neki egyenesen a sűrű ködfelhőnek. Miután sikerült

---

¹Zsolt 84,5.

keresztülhajózniuk az átláthatatlan fellegen, a szerzetesek megérkeztek az Örömök Szigetére. Három napig élvezték az otllakók vendégszeretetét, majd áldásukkal Szent Brendan hazafelé vette útját.

29.) Hazatérés. Szent Brendan halála

Az otthon maradt testvérek hálaadással fogadták a szentet, és dicsőítették Istent, amiért nem fosztotta meg őket szeretetreméltó apátjuk viszontlátásának örömétől, akinek távolléte oly hosszú árvasággal sújtotta őket. Az áldott férfi szeretetükért megdicsérte őket, majd elmesélte nekik az emlékezetében megőrzött eseményeket és bámulatos csodákat, melyek megtapasztalására Isten által méltónak találtatott. Végül a Szenteknek Ígért Föld ifjának jövődölése nyomán beszélt nekik halálának rohamos közeledtéről – hangsúlyozva annak szükségyszerűségét. A fejlemények a prófeciát igazolták. Miután minden tekintetben intézkedett a halála utáni teendőkről, kis idő múltán az isteni szentségek által megerősödvé, tanítványai keze között dicsőségesen eltávozott Istenhez, kit nemzedékről nemzedékre tisztelet és dicséret illet. Ámen. Vége.

A tördelést a JATEPRINT,
a Bölcsészettudományi Kar Kiadványszerkesztősege végezte
WordPerfect 8 kiadványszerkesztő programmal.

Készítette a JATEPress
6722 Szeged, Petőfi Sándor sugárút 30–34.
<http://www.jate.u-szeged.hu/jatepress/>

Felelős kiadó: Pándi Lajos egyetemi docens
Felelős vezető: Szőnyi Etelka kiadói főszerkesztő
Méret: A/5, példányszám: 300, munkaszám: 205/2001.

A Documenta Historica eddig megjelent számai:

1992

1. Az 1887-es földközi-tengeri egyezmények. [Nyemcsok Attila] (*elfogyott*)
2. A tilisiti béke (1807. júl. 7.). [Szász Erzsébet] (*elfogyott*)
3. Talleyrand, Charles-Maurice: Értekezés annak előnyeiről, hogy a jelen körülmények között új gyarmatokat szerezzünk. [Szász Géza]
4. A schönbrunni béke (1809. okt. 14.). [Szász Erzsébet]
5. Edvard Beneš: Zúzzátok szét Ausztria–Magyarországot! (A cseh–szlovákok áldozatának történelmi bemutatása). [Gulyás László] (*elfogyott*; utánnymás: 23. sz.)
6. Korai angolszász törvények I. A kenti törvények. [Szántó Richárd]
7. Az 1939–40-es finn–szovjet háború dokumentumai. [Engi Imre]
8. Dokumentumok az orosz–szovjet törekvésekről a Boszporusz és a Dardanellák megszerzésére (Konstantinápoly-egyezmény, 1915; német–orosz tárgyalások, 1940). [Boros Tamás]

1993

9. A Birodalom és Észtország. A szovjet–észt szerződés megszületésének dokumentumai (1939 szeptember). [Vandlik Krisztina]
10. Edward Balliol skóciai hadjárata. Részletek a Lanercosti krónikából és a bridlingtoni kanonok Gestájából. [Kiss Andrea]
11. Az 1943 decemberi Beneš–Sztálin–Molotov megbeszélések dokumentumai. [Gulyás László]
12. Békeszerződés Nagy-Britannia és az Egyesült Államok között (1783. szept. 3.). [Kökény Andrea]
13. Új bécsi tudósítások a kiváló Schwarzenberg grófnak a tatái, veszprémi és palotai erődök és más helyek elfoglalásáról, a szigeti erőd összeomlásáról és a Törökországban napról-napra erősödő hanyatlásról (1599). [Lévai Judit]
14. 1789 Franciaország a panaszok tükrében. [Gyuricza Róbert]

1994

15. Az 1594-es birodalmi gyűlés határozatai a magyar háborút illetően. [Wölflinger Ildikó]
16. Volgai német dokumentumok (1918–1941). [Opauszki István]
17. Az 1916. évi arab felkelés kiáltványa. [Ferguson P. Ákos, Lőkös István]
18. A Bayeux-i faliszőnyeg. [Varga Vanda Éva] (*elfogyott*; utánnymás: 34. sz.)

1995

19. A Constantinus-i adománylevél (Donatio Constantini – VIII. sz.). [Piti Ferenc] (*elfogyott*)
20. A Hét Sziget Köztársaság és Kapodisztriasz. [Szász Erzsébet]
21. A lengyel emigráns kormány és a Szovjetunió kapcsolatfelvételének dokumentumai, 1941. [Csösz László]
22. Németország két megosztási terve (Morgenthau-terv, Frankfurti dokumentumok). [Mayer János]
23. Edvard Beneš: Zúzzátok szét Ausztria–Magyarországot! (A cseh–szlovákok áldozatának történelmi bemutatása). [Gulyás László] (az 5. sz. utánnymása).
24. Az 1849-es magyar–velencei szerződés. [Krámlí Mihály]
25. Az Anita-felirat (i. e. 1600 körül) [Bolega Erika]

1996

26. A jeruzsálemi Szent János Lovagrend regulája. [Homonnai Sarolta, Hunyadi Zsolt]
27. Az amerikai alkotmányozási vita: a federalisták írásából (1787–1788). [Berkes Tímea]

28. Források a németek Szovjetunióba történő kitelepítéséről Közép-Kelet-Európából (1945–1953). [Köteles Péter]
29. Turgot: Levelek a toleranciáról. [Balázs Péter]

1997

30. Európai nemzeti kisebbségek kongresszusainak határozatai (1925–1937). [Eiler Ferenc]
31. Vikingek az angolszász krónikában. [Rimaszombati Károly] (*elfogyott*)
32. Gildas: Britannia romlásáról. [Novák Veronika] (*elfogyott*)

1998

33. AZ 1904-es szerb–bolgár szerződés. [Horváth Krisztián]
34. A Bayeux-i faliszőnyeg. [Jójiárt Júlia, Varga Vanda Éva] (a 18. sz. utánnyomása + színes melléklet)
35. Szultáni fermán a Bolgár exarchátus megalapításáról. (1870. febr. 28.). [Horváth Krisztián]
36. A fiatal Napóleon írásai Korzikáról. [Jókai Rita]
37. Esztergom 1595-ös visszavétele a napi jelentések tükrében. [Bagi Zoltán Péter, Szász Géza]
38. Ausztria határai (Saint-Germain 1919. szept. 10.). [Eveli Péter, Dobos Erzsébet]
39. Tervezet a kereszténység leendő békéjéről (Podjebrád-béketerv, 1464). [Karát Tamás]
40. Törvény Skócia lefegyverzéséről (1746). [Fejér Ingrid]

1999

41. Az 1902-es orosz–bolgár katonai konvenció. [Horváth Krisztián]
42. Szemelvények Aeneas Sylvius Piccolomini „Európa” c. művéből. [Nótári Tamás]
43. Marcus Tullius Cicero M. Caelius védelmében mondott beszéde. [Nótári Tamás]

2000

44. „A Népszövetség halála”. Dokumentumok az olasz–etióp konfliktus történetéből (1935–1936). [Szélinger Balázs]
45. A szudétanémet kérdés a második világháborúban (Edvard Beneš és Wenzel Jaksch levelezése 1939–1943). [Kasza Péter]
46. Načertanije (A szerb nemzeti és külpolitika titkos dokumentuma, 1844). [Szajcsán Éva]
47. Juan Donoso Cortés: Értekezések. [Bán Mónika]
48. Napóleon trianoni dekrétuma az Illír Tartományok megszervezéséről. (1809. dec. 25.) [Pándi Eszter]
49. Dokumentumok az 1911–1912-es olasz–török háborúból. [Horváth Krisztián]

2001

50. Mary Rowlandson fogságának és szabadulásának elbeszélése. [Zámbó Ildikó]
51. Marcus Tullius Cicero Q. Ligarius érdekében mondott beszéde. [Nótári Tamás]
52. Békeszerződés az Egyesült Államok és Mexikó között (1848). [Kökény Andrea]
53. Navigatio Sancti Brendani Abbatis * Szt. Brendan apát tengeri utazása. [Majorossy Judit]

Megrendelhetők (ára: 250.– Ft [a 34. szám: 500.– Ft] + postaköltség):
Pándi Lajos, SZTE BTK Történeti Intézet, 6722 Szeged, Egyetem u. 2.;
(62) 544–464; pandi@hist.u-szeged.hu